

श्रीभद्र बुद्धिसागरसूरि ग्रन्थमाला प्रथाक-८३

शास्त्रविशारद योगनिष्ठ जैनाचार्य महाकवि
बुद्धिसागरसूरिकृत,

ध्यानविचार.

श्री अर्थ्यात्मज्ञानप्रसारकमण्डल
हा वकील मोहनलाल हिमचन्द-पादरा.

द्वितीयावृत्ति

प्रति १०००

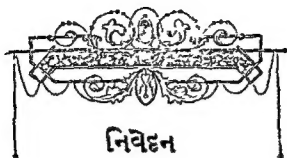
वैशाख १९४१

इ. सन्. १९२४

वि-स. १९८१

किंमत ०-८-०

જાનનગર-ધી આનદ પ્રી પ્રેસમા શાલુ શુભામય દ લલિતુલા,એ બાપુ

નિવેદન

શ્રી અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રસાદ મંડળ તરફથી શ્રીમદ્ બુદ્ધિમાગરજીસરિ મન્ય માગીનાં ૮૩ માં અન્યાદ તર્કિક ધ્યાન વિચારઅન્યની દ્વિતીયાવૃત્તિ ખતાર પડે છે પ્રથમાવૃત્તિની પ્રસ્તાવના પણ સાથે આપી છે, જે ગેર સ્વુચ્ચ દ વીચ્ચ દની સ્લાયથી પ્રગટ થયેલ હતી આ દ્વિતીયાવૃત્તિ શ્રી પેશાપુરના એતામ્યજ જ્ઞેન ગૃહસ્થ તા ભગુભાષા સુચ્ચની નિધવા ઓગત માઇ વીજના અમગ્ણાર્થે રૂ. ૫૦૦ ની મ્હાય શ્રીમદ્ બુદ્ધિમાગરજીશ્ચરના મદુપદેલથી તેમના કુદ્ધ બીમે માગફતે મલ્યાથી પ્રગટ કરવામા આવી છે,

મંડળ પાસે આ કાર્ય માટે રૂ. નથી પણ ત્રીમાનો-ગ્રાનની સ્થિવાના આ ગીતે સંતાર કર છે ને મંડળ અને તેમ જોડી કિમતે સત્ ગ્રાનનો ફેલાવા કરે છે માટે સંહાયકના કુદ્ધ બીએને ધન્યવાદ આપવા માથે જે બધુએને આ ગીતે મંડળ માગફતે પ્રગટ થતા પુસ્તક માટે મ્હાય કરવા ઇચ્છા થાય તેઓનુ યથાધ ધ્યાન ખેચવા ગ્ગા લઇએ છીએ કે પોતાના એલીએના અમગ્ણાર્થે આ મંડળ માગફતે પ્રગટ થતા અન્યોમા મંદ કરવા ચુગો નહીં

લી૦

મ ૧૯૮૧
મગત્તુદિ ૧૫

અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક્રમ મંડળ

ધન્યવાદ !

પેથાપુરવાસી વીમાપોરવાડ જૈન શેઠ મુરચ દલાઈ જમનાદાસના પરિવારને

પેથાપુરમા શેઠ મુરચ જમનાદાસ જાણીતા પ્રતિષ્ઠિત શાવક હતા વેપા
રમા બાહોશ હતા નીતિથી વેપાર કરનારા હતા તથા તે તેમના કુટુંબમાં
વિશેષતઃ જૈન ધર્મના પૂર્ણ શ્રદ્ધાળુ હતા તેમના પરિવારમા તેમને પાંચ પુત્ર
હતા (તેના નામ જગનનાથ મુરચ, હમચંદ મુરચ, હાથીલાઈ મુરચ,
લગુલાઈ મુરચ તથા જગુલાઈ મુરચ) તેમનું કુટુંબ મોટું છે મોટા
છોટા જગનનાથના પુત્ર જુલાખીદામના પુત્ર સુનીનાથ હાલ આકાવામા વેપારાર્થે
ગયે છે તે ધર્મમા શ્રદ્ધાળુ છે ખીજા પુત્ર હમચંદ તેમના પુત્ર પાંચ છે
(તેમના નામ મોતીલાલ અમથાનાન, મોમચંદ મમચંદ તથા ગીરધરનાત)
તેમા મોતીલાલ હમચંદ પેથાપુરમા રહે છે તથા શેઠ અમથાનાન હમચંદ
હાલ સા રામા વેપાર કરે છે તથા મોમચંદ સમચંદ તથા ગીરધરનાન એ
ત્રણ બધુએ વરાહ પ્રાતમા આકાશ ગામે વેપારાર્થે ગયે છે મર્ પુત્રો ધર્મની
શ્રદ્ધાવાળા છે તથા ખીજા પુત્ર હાથીલાઈ મુરચ તેમના પાંચ માધનનાન
હાલ કાંચરામા ગયે છે તથા ચોથા પુત્ર લગુલાઈ મુરચ તેમના પુત્ર ટોલા
લાઈ હાલ સા રામા રહે છે અને ધર્મની શ્રદ્ધાવાળા છે મુરચદના કુપુત્રોએ
ધ્યાન વિચાર છપાવના માટે શુદ્ધ મહાગર જૈનાચારી શ્રીમદ્ શુદ્ધિસાગરજી
સૂત્રચરણના ઉપદેશથી તા ૫૦૦) રોડ જગુલાઈ મુરચદની રિધવા આવક બાદ
વીજના ધમચિ કોતા તેમાથી આ પુસ્તક છપાવા માટે આપ્યા છે જાવિધ્યમા
જૈન ધર્મની ઉત્તરિના સારા કાર્યો કરે એ તા આગવથી તેમના કુટુંબને ધન્ય
વાદ આપનામા આવે છે તેઓ જૈન ધર્મના વધુ પુસ્તકો છપાવીને જૈન ધર્મની
સેવા બજાવે એમ ઇચ્છવામા આવે છે

વિ સ ૧૯૮૦
આરો
વિજવાદશ્રી

લી૦

અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મહા

(પ્રથમાવૃત્તિની)

અસ્તાવનહ.

ધ્યાન વિચાર અન્યમા ધ્યાનના વિચારો છે, મનુષ્યે દુધ્યાનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ અને સુધ્યાનનો આદર કરવો જોઈએ મનુષ્ય માત્રને મુધ્યાનની આવશ્યકતા છે ધ્યાન વિચારમા જ્ઞેન શાસ્ત્રોના આધારે વિચારો જાણવામા આવ્યા છે ધ્યાન કરતા કરતા મનની એકાગ્રતા થાય છે, મનનનો પણ ધ્યાનમા સમાવેશ થાય છે અક્ષર્યહસસિપ્પે સૂત્રમા ઠાળેળ મૌળેળ દ્વિજાળેળ અપ્પાળ કોસિરામિ પાઠ આવે છે ધ્યાનવડે અર્હિરાત્મ ભાવનો ત્યાગ કરે છુ ' એ વાક્યથી પણ શ્રાવકોએ તથા સાધુઓએ ધ્યાન કરવું જોઈએ એમ સિદ્ધ થાય છે પાયસ્વિહસવિજાઓ, વેયાવચ્ચ તદેવ સવજ્ઞાઓ, જ્ઞાણહસસમોવિજા, અર્ધિમતરઓ તથા દ્વોદ્વ ॥૧॥ અતિચારની આઠ ગાથામા પણ અભ્યન્તર તપમા ધ્યાન સ્વીકાર્યું છે, અને ધ્યાનના અતિચારો ટાળવાનું કહ્યું છે, શ્રીમદ્ હરિભદ્રસરિ શ્રીમદ્ યતોવિજા ઉપાધ્યાય અને શ્રી આનન્દવનજી વગેરે સ્વધીયગ્રન્થોમા ધ્યાનની ઉત્તમતા વર્ણવે છે શાસ્ત્રોના આધારે કરેલામા આવે છે કે ધ્યાન વિના મુક્તિ થતી નથી ધ્યાન એ અતરનું ચાગિન છે ધ્યાનરૂપ ચાગિન વિના કેવલ જ્ઞાન પ્રગટતું નથી ક્ષયોપશમમાનનું કળ ધ્યાન છે, તેથી ધ્યાનની ઉત્તમતા અને આદેયતા સ્વતઃ સિદ્ધ થાય છે આ અન્યમા આર્તધ્યાન રોદ્ર ધ્યાન, ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાન એ ચાર ધ્યાનનું વર્ણન કરવામા આવ્યું છે અને એ ચારધ્યાનના મળધરાળી અન્ય બાનતોનું પણ વિવેચન કરવામા આવ્યું છે પ્રથમ લેખકસાક્ષિતની પ્રારભાવરમામા બાજથી દસ વર્ષ પૂર્વે આ અન્ય લખાયો હોવાથી બાપાની ઉચ્ચતા અને બાનાર્થગ્યનાની સુન્દરતામા ન્યૂનતા દેખવામા આવે એ સુસ્પષ્ટ છે તથાપિ મગ્ગભાષાથી બાવાર્થને અહંરમા કાંઈ જ્ઞાતની દ્રિષ્ટતા દેખવામા આવતી નથી, તેથી જાણીએનો આ અન્યના વાચનથી ધ્યાનમા મહાજે પ્રવેશ થઈ શકશે

જાનવામા એક ઠેઠાણે તબ્બા રામ્યની અશુદ્ધિ આદિ દોષ રહ્યા હોય તો સજ્જનો તેને સુધારી વાચશે, તેમજ એક ઠેઠાણે સાત્ર વિરુદ્ધાદિ દોષો હોય તો તેને પત્તિએ સુધારવું, દુધ્યાન અને સુધ્યાનના ભેદાનુ જ્ઞાન થવાથી મનુષ્યો દરેક ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરતી વખતે દુધ્યાનથી દૂર

રહેશે અને પોતાની મનોરૂતિને સુધારને તેથી આ ગ્રન્થની ઉપરોક્તિ
 ફટલી છે તેનો મહેજે વાચકોને ખ્યાલ આવશે સુધ્યાન વિના મનની
 નિર્મળતા થતી નથી મોટા મુનિવરો પણ ધ્યાનને ધ્યાવે છે અને
 પોતાના આત્માના મુખે પ્રગટાવવા પ્રયત્ન કરે છે મનના પાપ
 ધોવાને માટે ધ્યાનની આવશ્યકતા દરક દર્શનના અનુયાયીઓ સ્વીકારે છે
 શ્રીપાદગણજી નવપદ્મ ધ્યાન ધર્મ હતુ ધ્યા । ધરણુ એ મુનિનુ
 પરમ કાય છે સદ્ગુણ વિના શુદ્ધસ્થ જેમ શોભી શકતો નથી તેમ ધ્યાન
 વિના મુનિ શોભી શકતો નથી, શ્રીમન્મદાચાર પ્રભુએ સાત વર્ષ
 પરિત ધ્યાન ધર્મ હતુ અને તેથી તેમણે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતુ જે
 મનુષ્યે ધ્યાન મમાધિ વગેરેને ઉત્થાપે છે તે કૌનધર્મના ઉત્થાપક
 મને છે અને તેઓ દુર્ગતિમા પ્રવેશ કરે છે ધ્યાનથી મન્ય મુખ પ્રાપ્ત
 થાય છે તેની દિશા આ પુસ્તકમા જણાવી છે મુમુક્ષુઓ ધ્યાન વિચાર
 નામના પુસ્તકને વાંચી સુધ્યાનના અધિભરી બનો । એજ દિશાકાક્ષા છે
 ઐ શાન્તિ ॥ ૩ ॥ મ ૧૬૬૮

દ્વિતીયાવૃત્તિ-પ્રસ્તાવના.

ધ્યાન નિચાર પુસ્તક વિ સ ૧૯૫૮ ના ચૈત્ર સુદિ ૧ ના રોજ પાં
રાના સુશ્રાવક વકીલ શા મોહનનાવલાઈ દ્વિમચ્છલાઈની વિરમિથી રચ્યુ હતુ
તે પુસ્તક ડાપાનતા કેટલાક કારણોથી વાર લાગી હતી મળવાના એક આનંદને
તે પુસ્તક ડાપાના આપ્યુ હતુ, પણ તેને ડાપાવતા સાર જી તેથી શ્રીભાનનગર
આત્માનં સલાના ઓ સેક્રેટેરી ગાંધી વલ્લભદામ ત્રિભુવનદામની મારફત શ્રી
જૈન આત્માનંદ મલા તરફથી વિ સ ૧૯૬૮ ના કારતક વદિ ૧૩ ના રોજ
ડાપાવી પ્રમિદ્ધ કર્યુ આ પુસ્તકમા આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મધ્યાન અને
શુકનધ્યાન એ ચાર ધ્યાનનુ સ્વરૂપ આપનામા આવ્યુ છે તથા બાર ભાવના
ઓનુ નર્ણન કરવામા આવ્યુ છે માગ જ્યોને ચાર ધ્યાનનુ સ્વરૂપ સમજ
વનાને માટે આ મથ ગ્યનામા આવ્યો છે આ ગ્રંથમા જીનારા વિરૂદ્ધ જે
કાંઈ અજ્ઞજ્ઞતા લખાયુ હોય અગર ડાપાયુ હોય તો તેને જ્ઞાનીપણિત પુરૂષા
સુધાગશે એની આતા રાખુ છુ ગમે તેવો હાસ્ય જ્ઞાની શ્રી ગૌતમ ગણધર
જેવો હોય તોપણ ઉપયોગથી ચૂપી જાય છે તો મારાથી પણ અનુપયોગે જે કાંઈ
ખૂલ થઇ હોય તો તેની સઘની આગળ મારી માગુ છુ ધ્યાન નિચાર પુસ્ત-
કની ઘણાઓ તરફથી માગણીઓ આવી તેથી તેને બીજી સાર ડાપાવતા શબ્
નિગરમા કોઈ કોઈ જથ્થે સુધાગ નધારા કરનામા આવ્યા છે તેમજ ઉપયોગ
પૂરક ગો તેટલુ સુધાગનામા આવ્યુ છે આ પુસ્તક અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રમારક
મંડળ તરફથી પ્રગટ થાય છે આ પુસ્તકના નુક સુધાગવામા પેથાપુર
નિવા સી શા મોતિનાય પાનાચદ તથા પરીખ રમણિન્દ્રનાય ડાલાલાઈએ
મનેએ મદદ કરી છે

લે૦—બુદ્ધિસાગર.

મુ—પેથાપુર

વિ સ ૧૯૮૦ આસો વિજયાશમી.

शुद्धि पत्रक

पृष्ठ	लोटी	अशुद्धि	शुद्धि
८	८	अक्षरना	अक्षरना
१७	२२	गवेज	अधिका
२०	१८	वनरागी	नीलराग
२	८	मत्रमा	सत्रमा
२२	११	नित्र था.	नित्र न्य
४८	५	गतमा	प्रतिमा
५१	१३	अधनु	अधनु
५०	१८	कौष	कौष
४८	१०	केरती	रेती
५१	८	रेकत	गदित.
५६	१	आहुती	आहुती.
६१	१८	अहुतीमा	अहुतीमा

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડલ તરફથી

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીગ્રન્થમાલામાં

પ્રગટ થયેલા ગ્રન્થો

ગ્રંથાક	પૃષ્ઠ	કિંમત.
૧ ક. ભજન સગ્રહ ભાગ ૧ લો	૨૦૦	૦-૮-૦
* ૧ અધ્યાત્મ વ્યાખ્યાનમાલા.	૨૦૬	૦-૪-૦
% ૨ ભજનસગ્રહ ભાગ ૨ જો	૩૩૬	૦-૮-૦
% ૩ ભજનસગ્રહ ભાગ ૩ જો	૨૧૫	૦-૮-૦
% ૪ સમાધિશતકમ્	૬૧૦	૦-૮-૦
૫ અનુભવપદ્ધિગી.	૨૪૮	૦-૮-૦
૬ આત્મપ્રદીપ	૩૧૫	૦-૮-૦
% ૭ ભજનસગ્રહ ભાગ ૪ થો.	૩૦૪	૦-૮-૦
= પરમાત્મદર્શન	૪૦૦	૦-૧૨-૦
* ૮ પરમાત્મજ્યોતિ	૫૦૦	૦-૧૨-૦
* ૧૦ તત્ત્વત્રિનિદુ.	૨૩૦	૦-૪-૦
* ૧૧ ગુણાનુરાગ (આવૃત્તિ વીજી)	૨૮	૦-૧-૦
* ૧૨-૧૩ ભજનસગ્રહ ભાગ ૧ મો		
તથા જ્ઞાનદીપિકા	૧૬૦	૦-૬-૦
* ૧૪ તીર્થયાત્રાનુ નિમાન (આ વીજી)	૬૪	૦-૨-૦
* ૧૫ અધ્યાત્મભજનસગ્રહ.	૧૬૦	૦-૬-૦
% ૧૬ ગુરુમોહ	૧૭૪	૦-૪-૦
* ૧૭ તત્ત્વજ્ઞાનદીપિકા.	૧૨૪	૦-૬-૦
૧૮ ગદ્યલીસગ્રહ ભા ૧	૮૧૨	૦-૩-૦

* ૧૬-૨૦ આવકર્મસ્વરૂપ ભાગ ૧-૩

(આયુત્તિ ટ્રીજી)

૪૦-૪૦

૦-૧-૦

* ૨૧ મજનપદસગ્રહ ભાગ ૬ ઠો

૨૦૮

૦-૧૨-૦

૨૨ વચનામૃત

૮૩૦

૦-૧૪-૦

૨૩ યોગદીપક

૩૦૮

૦-૧૪-૦

૨૪ જૈન ઇતિહાસિક રાસમાલ્યા

૪૦૮

૧-૦-૦

* ૨૫ જ્ઞાનન્દધનપદ (૧૦૮) સગ્રહ

૮૦૮

૨-૦-૦

માચાર્ય સહિત

* ૨૬ અધ્યાત્મશાન્તિ (આયુત્તિ ટ્રીજી) ૧૩૨

૦-૩-૦

૨૭ કાવ્યસગ્રહ ભાગ ૭ મો

૧૪૬

૦-૮-૦

* ૨૮ જૈનધર્મની પ્રાચીન અને અર્વાચીન

સ્થિતિ

૬૬

૦-૨-૦

* ૨૯ કુમારપાલ (હિંદી)

૨૮૭

૦-૬-૦

૩૦ થી ૪-૩૪ સુખસાગર ગુરુગીતા

૩૦૦

૦-૪-૦

૩૫ વદ્દ્રવ્યવિચાર

૨૪૦

૦-૪-૦

* ૩૬ વિજાપુરશ્ચાત

૬૦

૦-૪-૦

૩૭ સાધરમતીકાવ્ય

૧૬૬

૦-૬-૦

૩૮ પ્રતિજ્ઞાપાલન

૧૧૦

૦-૪-૦

૩૯-૪૦-૪૧ જૈનગચ્છમતપ્રબધ,

સમપ્રગતિ, જૈનગીતા

૩૦૪

૧-૦-૦

૪૨ જૈનઘાતુપ્રતિમા લેસસગ્રહ ભા ૧

૧-૦-૧

૪૩ મિત્રમૈત્રી.

૦-૮-૦

૪૪ શિષ્યોપનિષદ્

૪૮

૦-૨-૦

૪૫ જૈનોપનિષદ્

૪૮

૦-૨-૦

૪૬-૪૭ ધાર્મિક ગદ્યસગ્રહ તથા

સદુપદેશ ભાગ ૧ લો

૬૭૬

૩-૦-૦

૪૮ મજનસગ્રહ મા. ૮	૬૭૬	૩-૦-૦
૪૯ શ્રીમદ્ દેવચદ્ર મા. ૧	૧૦૨૮	૨-૦-૦
૫૦ કર્મયોગ.	૧૦૧૨	૩-૦-૦
૫૧ આત્મતત્ત્વદર્શન.	૧૧૨	૦-૧૦-૦
૫૨ ભારતસહકારશિચયકાવ્ય.	૧૬૮	૦-૧૦-૦
૫૩ શ્રીમદ્ દેવચદ્ર મા ૨	૧૨૦૦	૩-૮-૦
૫૪ ગુહલી સગ્રહ મા ૨	૧૩૦	૦-૪-૦
૫૫ કર્મપ્રકૃતિટીકામાપાતર	૮૦૦	૩-૦-૦
૫૬ ગુરુગીત ગુહલી સગ્રહ.	૧૬૦	૦-૧૨-૦
૫૭-૫૮ આગમસાર અને અધ્યાત્મગીતા	૪૭૦	૦-૬-૦
૫૯ દેવવદન સ્તુતિ સ્તવન સગ્રહ.	૧૭૫	૦-૪-૦
૬૦ પૂજાસગ્રહ મા. ૧ લો.	૪૧૬	૧-૦-૦
૬૧ મજનપદ સગ્રહ મા. ૬	૫૮૦	૧-૮-૦
૬૨ મજનપદ સગ્રહ મા. ૧૦	૨૦૦	૧-૦-૦
૬૩ પત્રસદુપદેશ મા. ૨	૫૭૫	૧-૮-૦
૬૪ ધાતુપ્રતિમાલેખ સગ્રહ ભાગ ૨		૧-૦-૦
૬૫ જૈનદષ્ટિયે ઈશાનાસ્થોપનિષદ્ ભાવાર્થ વિવેચન.		૧-૦-૦
૬૬ પૂજાસગ્રહ દ્વિતીયાવૃત્તિ તથા અન્યપૂજાઓ સહિત-		
ભાગ ૨ ત્રીજો		૨-૦-૦
૬૭ લાત્રપૂજા		૦-૨-૦
૬૮ શ્રીમદ્ દેવચદ્રજી અને વેમનુ જીવનચરિત્ર.		૦-૨-૦

संस्कृत ग्रन्थो

न. ६६ शुद्धोपयोग	७३ मधकर्तव्यग्रन्थ	
७० दयाग्रन्थ	७४ प्रजासमाजकर्तव्यग्रन्थ	
७१ श्रेणिकसुबोध	७५ शोकविनाशक	
७२ कृष्णगीता	७६ चेटकयोधग्रन्थ	
	७७ सुदर्शनासुबोध.	
७८ लाला लाजपतराय अने जैनधर्म किं		०-४-०
७९ चिन्तामणि		०-४-०
{ ८० जैनधर्म अने खिस्तीधर्मनो मुकाबलो द्वितीयावृत्ति—		
{ ८१ जैन खिस्ती सवाद प्रथमावृत्ति		का १-०-०
८२ सत्यस्वरूप		०-१२-०
८३ ध्यान विचार द्वितीयावृत्ति		०-८-०

हालमा छपाता ग्रन्थो

- (१) आत्मप्रकाश (२) कन्याविक्रयनिषेध तथा बाललप्रतिषेध
 (३) तत्त्वविचार (४) जैनधार्मिक शका समाधान
 (५) समापना (६) मोड विजापुर वृत्तात
 (७) उ० श्रीयशोविजयजी (८) आत्मशक्ति प्रकाश
 निबन्ध (९) श्री देवचद्रजी निर्माण विला
 (१०) श्री मखिचद्रजीकृत २१ रास (श्रीमद् देवचद्र
 मजाय मावार्थ जीवन चरित्र)
 (आत्मदर्शन)
 (११) मुद्रित जैन श्रैताम्बरादि ग्रंथ नामावलि
 (जैनग्रन्थ गाइड)

- (૧૨) મજન સગ્રહ માગ ૧ આષ્ટત્તિ ૪
 (૧૩) અધ્યાત્મગીતા (સસ્કૃત)
 (૧૪) આત્મસમાધિશતક (સસ્કૃત)
 (૧૫) જીવકપ્રગોષ (સસ્કૃત)
 (૧૬) આત્મસ્વરૂપ (સસ્કૃત)
 (૧૭) પરમાત્મદર્શન (સસ્કૃત)
 (૧૮) મજનસગ્રહ મા. ૧૧ મો
 (૧૯) આત્મશિષ્ટા માવના માવાર્થ
 (૨૦) શોક વિનાશક વોષ.

પુસ્તક મળવાનું ઠેકાણું—

વકીલ શા. મોહનલાલ હિમચ દલાઈ—શ્રી પાદરા.

રાા આત્મારામ જેમચ દ કાપડીઆ—મુ સાણુ દ.

લાખડીઆ શા. નગીનદાસ રાયચ દ

ઠેં પાજરાપોળની ખડકી—મુ મહેમાણા.

ગા. મણીલાલ અમથાલાલ એન્ડ બ્રધર્સ કું

ઠેં કોટ બતર ગેટ સ્ટ્રીટ ન ૧૯૨૯૪—મુ બર્ધ

ગા. મેઘજી હીંગજી બુકસેલર

ઠેં પાયધુની—મુ બર્ધ.

શ્રી જેન જ્ઞાનમદિર

હા શા ચદલાલ ગોકળભાઈ

(ગુજરાત)—મુ. લલપુર.

शास्त्रविशारद योगनिष्ठ जैनाचार्य महाकवि
बुद्धिसागरसूरिकृत,

ध्यानविचार.

ધ્યાનવિચાર.

— ❦ —

મગલાચરણ

કુંડા.

પ્રભુ માર્થજિહાદને, ચિદાનન્દ ભગવત,
 તાસપસાયે ધ્યાનનો, લેગ કહું હ સત ॥ ૧ ॥
 મુક્તિ માગ સારના, ધ્યાનો ધ્યાનવિચાર,
 અનુભવ અનુદના ત્યાગથી, ગુણ ગુણ મુખકાર ॥ ૨ ॥
 મુક્તિ કાર્ય માનવતાના, અસ ખયયોગ કહેનાય,
 તેમા પણ ધ્યાનજ વડ, ધ્યાને કર્મ બપાય ॥ ૩ ॥
 તેકારણ કહીનું હવે, ધ્યાનતણો અકાર,
 પૂર્વમય અનુસારથી, કન્તા જગતપતાર ॥ ૪ ॥
 આર્ત નેદને રમ્ તેમ, ગુણધ્યાન એ ચાર,
 આત્મ એ પરિહાર ચોખ્ય, અતિમ બે હિતકાર ॥ ૫ ॥

અર્થ—ધ્યાન ચાર પ્રકારે છે, આર્તધ્યાન, રોદ્રધ્યાન, ધર્મ
 ધ્યાન અને શુદ્ધધ્યાન—એ ચારધ્યાનમાથી આર્તધ્યાન અને
 રોદ્રધ્યાન ત્યાગ કરવા ચોખ્ય છે, અને છેલા બે ધર્મધ્યાન તથા
 શુદ્ધધ્યાન આદરવા ચોખ્ય છે એ બે ધ્યાનથી અનાદિ કાળના
 જન્મમરણના દુ ખોટળે છે એ ચારે ધ્યાનના ચાર ચાર પાયા છે,
 તેનું સ્વરૂપ બતાવે છે

હુહા

પ્રથમ ઇષ્ટ વિયોગ છે, અનિષ્ટ સયો । તેમ

રોગની ચિંતા અગ્રગૌરવ, આર્તધ્યાનના એમ ॥ ૬ ॥

અર્થ—પ્રથમ ઇષ્ટવિયોગ આર્તધ્યાન—પોતાને પ્રાપ્ત થ
એલા ધન, ધાન્ય, દોત્ર, વાસ્તુ, રૂપ, સુવર્ણ, દૂધ, દ્વિપદ, અને
અતુલ્યદનો રખેને વિયોગ થાય એવું ચિંતવન મનમા કર્યા
કરે માતા, પિતા, ભાઈ, બેન, પુત્ર, સ્ત્રી, અને મિત્ર પ્રમુખનો વિયોગ
રખે મારે થાય, અને કહાચિત્ તેનો વિયોગ થયો તો મનમા ધણી
ખેદ કરે અનેક પ્રકારના સંકપ વિક્રમ કરે, વિલાપ કરે, રૂદન કરે,
પોતાના પ્રિયપુત્રના મૃત્યુથી હાય હાય કરે, રૂવે, માથું ફૂટે,
દેવને ઠપકો આપે, અરે ! મારૂં કેમ તેના પહેલા મરણ થયું
નહીં હું હવે કોને પુત્ર કહી બોલાવીશ અરે ! આ હૃદય કેમ
ફાટી જતું નથી, એમ શોક કરે તથા બહાલી સ્ત્રીને વિયોગ
એટલી તેનું પોતાનાથી દૂર જવું વા તેનું મરણ થાય તો બાવરા
જેવો થઈ જાય, વારવાર તેને યાદ કરી રૂદન કરે, અરે ! ઓ
મારી સ્ત્રી, તારા જેવી દુનિયામા થોડી સ્ત્રીઓ થશે, તારી વાણી
તથા તારો ખ્યાર હું કેમ વિમરીગ મનની છાની વાતો તારા
વિના હું કોને કહીશ ધરની ચિંતા તથા સાર સભાળ ઠોણ
કરશે માઝ હું ખ દેખી હું ખી કોણ થશે હાય હાય હવે કેમ
કરૂં અરે બહાલી સ્ત્રી ! મારૂં હૃદય તારા વિના શૂન્ય જેવું થઈ
ગયું છે એમ સંકપ વિક્રમ મનમા કરે—રૂવે વારવાર તેને યાદ
કરી રૂદન કરે, શોક કરે તથા માતા પિતાનો વિયોગ થયે છતે રૂવે,
શોક કરે, વિલાપ કરે, તે પછુ હું ખનું કારણ છે કોઈ સ્ત્રીને પો-
તાના પતિનો વિયોગ થાય ત્યારે ક-પાન રૂદન કરે, રડે, ફૂટે અને
અનેક પ્રકારના વિલાપ કરે, અરે મારા પ્રાણનાથ ! મારૂં હવે
તમારા વિના કોણ શરણ થશે તમારા વિના માગ દિવસો કેમ જશે

મારા મનની વાતો હવે ડોના આગળ કહીશ ? મને સારી સારી
 વસ્તુઓ કોણ લાવી આપશે ? મારા મનના મનોરથ કોણ પૂરા કરશે ?
 અરે ! તું હવે જીવતી કેમ રહી છે ? હા દેવ ! તે મને પહેલું મરણ કેમ
 ન આપ્યું ? એમ વિલાપ કરતી છાતી કુટે બીજી ગામની સ્ત્રીઓ
 પણ તેના ભેગી રેવા-કુટવા આવે, ત્યારે આ સ્ત્રી વધારે વધારે રૂદન
 કરે અને માથાના વાળ તોડે, રોતી રોતી હેડી પડીને છાતી કુટે,
 કદાપિ જો તે સ્ત્રી થોડું રૂવે તો બીજી સ્ત્રીઓ એમ કહે કે
 અરે ! તારી છાતી પથ્થર જેવી છે કે કેમ ? આ પર્વત જેવો તારો
 ધણી મરી ગયો તો પવન કઠિણ હૃદયવાળી દેખાય છે ? એમ બીજી
 સ્ત્રીઓ શૂર ગ્રહાવે તેમ આ સ્ત્રી લાજની ભારી વધારે વધારે
 કુટે, એમ સર્વ સ્ત્રી સમુદાય રોતો રોતો તળાવે જાય, એમ કર
 વાથી મહા અશુભ કર્મ ઉપાર્જન થાય છે અને પરભવમા
 તે કર્મ ભોગવવું પડે છે વળી તળાવમા નહાય, બીજી સ્ત્રીઓ
 કુટવા આવેલી હોય તે પણ કુટતી કુટતી થાકે ત્યારે માહોમાહે
 પોતાના મરી ગયેલા મગા વહાલા સભારી સભારી રૂદન કરે,
 લીંટ નાખે. તે લીંટમા સમૃદ્ધિમય પચેન્દ્રિય મનુષ્યની ઉત્પત્તિ
 થાય છે તથા રસ્તામા ચાલતા ફીડી મંકોડા વગેરે જીવનો નાશ
 થાય એમ ઈર્ષા ધનનો પાર નહેતો નથી વળી તળાવમા અગર
 ઘેર ઠંડા પાણીથી ગડી કુટીને નહાય તેથી તાવ પણ આવે, અને
 વળી મૃત્યુ પણ થાય એમ રોવાથી આર્તધ્યાન થાય છે વળી
 તે સ્ત્રી પ્રિય સ્વામીના વિયોગની ચિંતાથી દુર્જલથઈ જાય છે પણ
 તે જાણતી નથી કે આ સંસારમા કોઈ કોઈનું નથી આઉંબુ આવી
 રહ્યું, એટલે ઠરેલા કર્મના અનુસાર જીવ પરગતિમા જશે,
 માટે તું દોગટ કેમ રૂદન કરે છે ?—જન્મતી વખતે તું એકલી
 આવી હતી તો મરતી વખતે પણ તું એકલી જમ્યા આવા
 જન્મ મરણ, જીવે અનતીવાર કર્યા અને તેમા સ્વામીઓ પણ
 અનતા કર્યા, તો કેને તું રોઈશ ? આ સર્વ બાજુગળી માથા

જેવું છે એમ વિચારી રૂદન કરે નહીં તથા શોક કરે નહીં, અને જે શોક કરશે, રૂદન કરશે, છાતીઓ કુટશે, તથા તેને રૂદન કરવામાં જે ઉત્કેષણી કરશે, તે સર્વ પાપકર્મ ઉપાર્જન કરશે, પોતાના ધણીનો વિયોગ થવાથી શોક કરે, દુઃખથી હાય હાય કરે, તથા પોતાનું ધન ચોરાઈ જવાથી રૂદન કરે, હાય વરાળ કરે, તથા ઘર, હાટ બગી જવાથી શોક કરે, તથા ઘોઠા, ઠાસ ઠાસીનો વિયોગ થવાથી દુઃખ ધરે, બહાલી વસ્તુનો વિયોગ થવાથી આત્મઘાત કરવા ધારે, બહાલી વસ્તુનો વિયોગ કરાવનાર ઉપર ક્રોધાતુર રહે, તેવું જૂઝ વાછે એ ઈષ્ટવિયોગ નામનો આર્તવ્યાનનો પહેલો પાયો કહ્યો, એ ધ્યાનથી તિર્યચગતિમાં જવું પડે છે માટે સવ્યજીવોએ એવા વિચારનો ત્યાગ કરવો.

હવે આર્તધ્યાનનો અનિષ્ટ સ યોગ નામનો બીજો પાયો કહે છે. પ્રાચ્ય હિન્દુઓના સુખને વિન્નકારક ખરાબ સ્પર્શ, રસ, ગંધ રૂપ અને શબ્દ આદિનો રખે સ યોગ થાય એવી મનમા ચિંતા કરે, શોકકરે વગી ધરમા સ્ત્રી ખરાબ મળી હોય તો, વિચારે જે આવી ખરાબ હુર્ભાગિણી સ્ત્રી મને કેમ મળી? એ ક્યારે હવે મારાથી દૂર થાય, પાપીણીનો જ્યારથી સ યોગ થયો છે, ત્યારથી અમે નિર્ભાગી થયા એના પગલાથી ઘરનું ધન નાશ થયું જગ વાર પછી સુખથી અમે બેઠા નહીં એમ વિચાર કરે, તમા પુત્ર ખરાબ હોય તો દૈવને (નસીબને) કપકો આપે કે તે આવે. પુત્ર મને કેમ આપ્યો? એના વિના વાજીયા રહ્યા હોત તો ઠીક જરાવાર પછી અમને તે સુખ આપતો નથી હવે એ આપેથી ક્યારે દૂર થાય એમ ચિંતવે, તથા ભાઈ પોતાનો વિશ્વાસઘાતી હોય તો મનમાં વિચારે જે હાય હાય મારાથી કૂડ કપટ કરી છાનું ધન રાખે છે એ માડ જૂઝ વાછે છે લોકોની આગળ મારી નિંદા કરે છે મને દુઃખી કરવા ઉપાય શોધ્યા કરે છે અરે દૈવ! આવા ભાઈ સસારમાં કેમ મને મળ્યા? એ મારાથી ક્યારે દૂર

થશે, એમ સકલ્પ વિકલ્પ કરે, પિતા કોપી હોય તો વિચારે
 જે આવે પિતા કેમ મળ્યો એમ વિચારી શોકાતુર થાય માતા
 વ્યભિચારિણી હોય, તથા દાસ દાસીઓ ખરાબ હોય તેથી ખ
 રાબ વિચાર કરે અને તેમના સબધમા તેમનું ખૂડ કરવાની
 ચિંતા થાય વળી સ્ત્રી મનમા એમ વિચાર કરે કે મારી શૌક્ય
 બહુજ ખરાબ છે એ પાપીણી વારવાર લોહોની આગળ મારી નિન્દા
 કરે છે અને પતિને આડું અવળું સમજાવી તેને વશ કર્યો છે
 તેના કદ્દા પ્રમાણે મારો ધણી ચાલે છે, મારા સામુ જોતો નથી
 અને મને બોલાવતો પણ નથી હાય, હાય, મારા માત પિતાએ
 આવા ધણી સાથે મહેને કેમ પરણાવી ધણીને વશ કરવાને મન્ત્ર, તન્ત્ર
 અને કામણુ દુમણુ કરે, વળી સેવક મનમા એવો વિચાર કરે જે
 મારા શેઠની વા ઉપરીની પાસે મારો હુસ્મન અમુક ચાડી ખાશે,
 અને મને નોકરીમાંથી બાતલ કરાવશે તો તેથી હું શું કરીશ ? એમ
 જાણી હુસ્મનોનો નાશ કરવા ઉપાય ચિંતે તે વળતે હુસ્મનોના નાશ
 માટે મત્ર, તત્ર, મારણુ, મૂઠ, ચોટ અને ઉચ્ચાટન, વગેરે કરે, અને
 શેઠના ઉપર વશીકરણુ કરે, હુસ્મનો ઉપર જૂઠા કલક થાપે,
 બલિદાન દેવા વાસ્તે ત્રસ જીવને મારે, મારા અમુક હુસ્મનનો
 નાશ થશે તો હે યજ્ઞ ! દેવી ! અમુક માનતા તમને ચઢાવીશ,
 તથા બલિદાન દેવા વાસ્તે ત્રસ જીવોને મારે, વળી મૂઠ મારે,
 તથા વીગ નાખી મારવા ચાહે, પરંતુ મૂર્ખ મનમા વિચારતો નથી
 કે જો તું સાચો છે તો હુસ્મનો શું કરવાના છે ? વળી જ્યા
 સુધી સામાનુ પુણ્ય બળવાન છે ત્યા સુધી મારણુ, મત્ર, તત્રથી
 કંઈ થવાનું નથી, વળી મનમા એવો વિચાર કરે કે મારા હુ-
 સ્મનના કુળમા અમુક માણસ જોરાવર આગળ થશે, તે મને
 તથા મારા કુટુંબને રખે હેરાન કરે એમ ધારી તેના નાશના
 ઉપાયો ચિંતવે જો એની રાજ્ય દરબારમા આબરૂ જાય વા દડ
 થાય તો બહુ સારું, એ સારી પાયરી ઉપર ન આવે તો

બહુ સાડૂ થાય, એમ વિચારે વળી તે મારા દુશ્મનનું
 ને દોષ છિદ્ર હાથમા આવે તો દેશનિકાલ કરાવુ આ પ્રમાણે
 મૂર્ખ-અસ, ફોગટ સ કત્પ વિકત્પ કર્યા કરે વળી મનમા વિ
 ચારે ને ગામમા ચારનો ઉપદ્રવ ઘણો થાય છે તે હુટો પકડાય
 અને તેને મોટી સખ્ત શિક્ષા થાય તો બહુજ સાડૂ વળી પ્લેગનો
 રોગ ચાલતો હોય ત્યારે વિચારે ને ઉઠરોના મરણથી આ રોગ
 ફેલાય છે માટે આટલા ઉદર કેમ ઉત્પન્ન થયા, એનો નાશ
 થાય તો આવા રોગો બટકે એમ ચિંતવે તથા વિચારે ને ઉ
 દરે ખેતીને હુરકત કરે છે માટે એનો નાશ થાય તો બહુ
 સાડૂ, કેટલાક રાજા વગેરે તો તેના નાશ સાડૂ માણસોને મારવા
 મોકલે છે કેટલાક એવી જાતની દવા બનાવે છે કે
 તેથી તે ઉઠરોનો નાશ થાય, આમ કરવાથી Cહુ પાપકર્મની
 શાંતિ નહીં થતા ત્રીજ પાપથી હુકાગ પડે છે ઉત્તમ પ્રાણીયો
 હુખીજ થાય છે, વળી અમુક માણસ આજ્ઞાકાલ બહુ ફાટી
 ગયો છે મારી ઉપર અદેખાઈ કરે છે માટે તે હરામખોનો
 કાફ ઉપાય કરવો જોઈએ જેથી ફરી અદેખાઈ કરવી બૂલી જાય
 એમ વિચારવાથી પાપકર્મ બધાય છે કારણકે અમુક ચિંતવ
 નથી સામાનુ કર્મ બગડતુ નથી, ને કર્મ સાડૂ ખોટુ થાય છે
 તે પુણ્ય અને પાપના અનુસારે થાય છે તેમ છતાં હે મૂઢાતમા !
 કેમ ખરાબ ચિંતવન કરે છે ? ખરાબ ચિંતવનથી શાં ગતિ
 મા જમણુ થાય ॥ અનેક પ્રકારના અવતાર ધારણુ કરવા પડે છે
 પૃથ્વી ઉપર ઘણા તીક ઉત્પન્ન થયાથી ચિંતવે કે ને એ તીક
 અનાજ ખાઈ જશે માટે એનો નાશ થઈ જાય તો સાડૂ વળી હુકા
 નોમા ઘણા દાણા ભરેલા દેખીને વિચારે ને ને હુકાગ પડે તો
 મને બહુ સારો લાભ મળે, એમ ચિંતવન કરે, દુશ્મનોની
 ચડતી દેખી વિચારે ને હાય હાય એ આટલી સ પદા લોગવે
 છે, એની સ પદા નાશ થાય તો માડૂ ધાર્યું સફલ થાય—ઈત્યાદિ
 વિચાર ફર્જતિના કારણ છે

૩ હવે યોગચિંતા આર્તધ્યાન નામનો ત્રીજો પાથો

કહે છે.—મારા શરીરમા કોઈ કોઈ વખત અમુક અમુક રોગ ઉત્પન્ન થાય છે તે ન થાય તો સારુ એવો વિચાર લાવી વૈદ્ય-ડૉક્ટરને પુછે કે, અમુક અમુક રોગ ઉપર કયો ઉપાય કરવો? ત્યારે વૈદ્ય—ડૉક્ટર કહે કે અમુક અમુક ધાતુ તથા અમુક દવા વાપરવામા આવે તો તે રોગ થતો નથી જે સાબળી તે વસ્તુઓ, મધ, માસ, મધ, આદુ, લસણ, ડુંગળી, માછલીનું તેલ, ઇત્યાદિ હોય તોપણ પાપનો વિચાર કર્યા વિના ભક્ષણ કરે વળી જ્યારે શરીરમા રોગ થયો હોય ત્યારે બહુ હાય હાય કરે, અરે મને આ હુ બ સહન થતું નથી. અરે માતા, પિતા, વૈદ્ય-ડૉક્ટરને બોલાવો, અને મૃત્યુના ભયથી રક્ષણ કરો, રોગ થયે છતે અનેક જાતના સઠ.પ વિકલ્પ કરે, હાય ! હાય ! આ રોગમાથી હવે હું શીરીતે જીવીશ, અમુકને આવો રોગ થયો હતો તેથી મરી ગયો. અરે રખેને હું હવે મરી જાઉં ઇત્યાદિ વિચાર કરે—અશ્રેય નામના આર્તધ્યાનના પાયામા ચિંતવે કે ભવિષ્યમા પાપારભના અમુક કાર્યો કરીશ ભવિષ્યમા અમુક વૈરિઓનો નાશ થશે, ભવિષ્યમા મારા પુત્રો કમાતા થશે ત્યારે આપણે નાત જાતિમા મોટા ડહેવાઈશું અને અમુક કાર્ય સાધી શકીશું અમુક વેપારમા મને લાભ થશે તો મારી માતાની નાત જમાડીશ, આગળ ઉપર હું મારી રીને કમા છું તો મને કન્યા મળશે અને તેને છોડના થશે તેને અમુક અમુક વેપારમા હોશીયાર કરીશ અને સારે ઠેકાણે પરણાવીશ આ પ્રમાણે ફોગટ વિચાર કરે, જો કે આવતી જાલની માલુમ નથી, માથે મૃત્યુનો ભય ગાળે છે, જરા રાક્ષસી સામું જોઈ રહી છે રોગરૂપી શત્રુના હુમલા વારવાર થયા કરે છે, તો કોણ જાણે આવતી કાલે શું થશે? માટે એવા નકામા વિચાર કરી કર્મ બાધવા નહીં વિચાર કરવા તો સહેલ છે પણ તે થકી જે પાપ બધાય છે તે ભોગવવું મુશ્કેલ છે માટે ભન્ય જીવોએ એવા

વિચાર વર્જવા આ ધ્યાનથી તિર્થ ચ ગતિમા જવું પડે છે એ ધ્યાન છટ્ટા શુભ ઠાણા સુધી હોય છે, કારણ કે છટ્ટું ગુણઠાણ પ્રમાદ સંયુક્ત છે ત્યાં સુધી મુનિમહારાજને પણ એવા વિચારો આવે જે અરે ! હું ગુરૂ વિનાનો એકલો ક્યા જમશ ? ગુરૂ વિચારે જે મારા શિષ્યની સી ગતિ થશે ? હાસ્ય રતિ અરતિ થાય, શોક થાય-એક સાધુ બીજા સાધુને ઠહે કે તમે તો હીનાચારી હો, એમ બોલતા કવેશ થવાથી વિચિત્ર પ્રકારના સક પ વિકલ્પ મનમા આવે, પરસ્પર નિંદા કરવા મહી જાય તેથી ઝમ ઝમ થાય, અને જૈન શાસનની લઘુતા થાય-લોકો ધર્મ પામે નહીં માન પૂજાની અભિરૂચિથી પણ-બીજાના કરતા પોતાની મોટાઈ દેખાડવા અનેક પ્રકારના વિચાર કરે કે અમુકના કરતા હું ક્યારે વધારે મનાઈશ-પૂજાઈશ એવું ધ્યાન હુર્ગતિનું કારણ છે માટે તે મોક્ષાભિલાષીઓએ ત્યાગ કરવું જોઈએ, આર ગતિમા ભટકતા મનનો કાળચક્ર થયો અને હવે સારી સામગ્રી પામ્યા છતાં પરપુરુષલની વાછાના વિચારો જો કરીશું તો પાછા નરક નિર્ગોદમા હું જ લોગવવા પડશે વાર વાર મનુષ્ય જન્મ અને વીતરાગ ધર્મની પ્રાપ્તિ થવી બહુ દુર્લભ છે પૂજા, પ્રતિષ્ઠા, નિંદા અને સ્તુતિ એ ઈર્ષ્ય મારો ધર્મ નથી એતન તારૂં સ્વરૂપ-પુરુષલ ભાવથી ન્યાડ છે તો પછી શા કારણથી તે સંબંધી વિચાર કરે છે, અને શોક કરે છે ? એમ વિચારી શુભ ધ્યાને ચઢવાને ખપ કરવા તે હિતકર છે, એમ જાણી આર્તધ્યાન ન્યાગ કરવું તે શ્રેય છે

૨ હવે બીજા નેદ્રધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે

તેના ચાર પાયા છે ૧ હિસાનુબધી રૌદ્રધ્યાન ૨ મૃપાનુબધી રૌદ્રધ્યાન ૩ સ્તેયાનુબધી રૌદ્રધ્યાન ૪ ચાતુર્ય પદ્ધિ અહાનુબધી રૌદ્રધ્યાન એ ચાર પાયા છે

હવે ૧ હિસાનુબધી રૌદ્રધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે, પૃથ્વી કાય, અપકાય, તેજકાય, વાયુકાય, વાતસ્પતિકાય જીવોની હિસા

કરી મનમા બહુ આનંદ માને તથા કીડી, મ કોડો, માખી, બ મરી, વીંછી, બકરા, તથા માછલાની હિસા કરીને આનંદ માને તથા વાઘને મારીને વિચારે જે અહો ! મે કેવા જખરાને ગોળીએ વા એક તરવારના ઘાએ મારી નાખ્યો, વળી બહુકની એક ગોળીએ કરીને પ ખીને મારીને મનમા આનંદ માને કે અહો ! મે કેવી ઠળા કરી માર્યું !! લડાઈમા હજારો જીવોના પ્રાણ નો નાશ કરી હર્ષાયમાન થાય, મૃગ મારી હર્ષાયમાન થાય, બહુ પાપયુક્ત ઠમો ઠરી વાડી, વર, હુઠાન પ્રમુખ બનાવે, જલચર જીવોને મારી તેના માસથી તૃપ્તિ માને, રસોઈ કરી અનેક પ્રકારના શાક બનાવી ખાઈ આનંદ માને, રસોઈને વખાણી અગર કમખોડીને ખાય, જીવહિંસા થતી દેખીને ખુશી થાય તથા સગ્રામ થતો દેખીને વખાણુ કરે અહો ! લાંબ તમોએ એક તરવારના ઘાએ આઠલા વીર પુરોને મારી નાખ્યા, તમારૂં બળ અર્જુનના જેવું છે, તમારી છાતી તો લડવામા લીમસેનના જેવી છે, તમો યુદ્ધમા શત્રુનો નાશ કરવામા બાકી મૂકતા નથી, તથા લડાઈ ઝરનાર પુરોને શૂર ચઢે તેવા ઢંઢવા તથા છંદો બીરૂ દાવતી બોલી શૂર ચઢાવે, અનેક લડાઈ કરવાના શસ્ત્ર કરાવી આપે જમણવારના દિવસ પ્રસંગે તીવ્ર માનના ઉદ્વેગથી પોતાની વાહવાહ ઠહેવરાવવાના વાસ્તે અનેક આરભના કામ કરે, યત્ર પીઠલણ, ઢવ દેવા, તળાવ ફેરાવવાના-વિપના-ઝાડો ઢપાવવાના-હાથીઓના ફાતના આદિ વેપાર કરે-તથા કુભારના ખેતીના વેપાર કે જેમા ઘણા ત્રસ જીવોનો સત્યાનાથ નીકળો જાય છે-એવો વેપાર કરે, હુસ્મનોને મારી મનમા ઘણો આનંદ માને અને સુધ મરડી બીજા આગળ કહેતો ફરે કે બુઝો મારા શત્રુના મે કેવા હવાલ કર્યા ? !! બીજા કોઈ જીવોનું માફુ થાય તેમા આનંદ માને

પાંચ પાડવો અને કૌરવોએ લડાઈ કરી, તેમા ઘણા લાંબો મનુષ્યો માર્યા ગયા મહાભારતના યુદ્ધકાલમા એક બીજાનું ખરાબ

વિચાર વર્તવા આ ધ્યાનથી તિર્યંચ ગતિમા જવું પડે છે એ ધ્યાન છૂટા સુષ્ક કાણા સુધી હોય છે, કારણ કે છૂટું સુષ્કકાણુ પ્રમાદ સંયુક્ત છે ત્યાં સુધી મુનિમહારાજને પણ એવા વિચારો આવે જે અરે ! હું ગુરૂ વિનાનો એકલો ક્યા જઈશ ? ગુરૂ વિચારે જે મારા શિષ્યની શી ગતિ થશે ? હાસ્ય રતિ અરતિ થાય, ચોક્ક ધાય-એક સાધુ બીજા સાધુને ઝહે કે તમે તો હીનાચારી છો, એમ બોલતા કલેશ થવાથી વિચિત્ર પ્રકારના સંકટપ વિકટપ મનમા આવે, પરંપર નિહા કરવા મંડી નાંચ તેથી ઝમળ પ ધાય, અને જૈન શાસનની લઘુતા થાય-લોકો ધર્મ પામે નહીં માન પૂજાની અભિરૂચિથી પણ-બીજાના ઠરતા પોતાની મોટામુ ઢેખાડવા અનેક પ્રકારના વિચાર કરે કે અમુકના કરતા હું ક્યારે વધારે મનાઈશ-પૂજાઈશ એવું ધ્યાન-હૃર્ગતિનું કારણ છે માટે તે મોક્ષાભિલાષીઓએ ત્યાગ ઠરવું ઠારણ કે, ચાર ગતિમા ભટકતા અનતો કાળચક્ર થયો અને હવે સારી સામગ્રી પામ્યા છતાં પરપુરુષલની વાછાના વિચારો જો ઠરીશું તો પાછા નરક નિગોદમા હું ખ બોગવવા પડશે વાર વાર મનુષ્ય જન્મ અને વીતરાગ ધર્મની પ્રાપ્તિ થવી બહુ દુર્લભ છે પૂજા, પ્રતિષ્ઠા, નિહા અને સ્તુતિ એ કંઈ મારો ધર્મ નથી. ચેતન તારૂ સ્વરૂપ-પુરુષલ ભાવથી ન્યારૂ છે તો મહી શા ઠારણથી તે સંબંધી વિચાર કરે છે, અને ચોક્ક કરે ? એમ વિચારી શુભ ધ્યાને ચઢવાને ખપ ઠરવા તે હિતકરક છે, એમ જાણી આર્તધ્યાન ન્યાગ કરવું તે ધેય છે

૨ હવે બીજા રોદ્રધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે

તેના ચાર પાયા છે ૧ હિમાનુબધી રોદ્રધ્યાન ૨ મૃપાનુબધી રોદ્રધ્યાન ૩ સ્તેમાનુબધી રોદ્રધ્યાન ૪ ચાચુ પતિ ગ્રહાનુબધી રોદ્રધ્યાન એ ચાર પાયા છે

હવે ૧ હિમાનુબધી રોદ્રધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે, પૃથ્વી કાય, અપકાય, તેજકાય, વાયકાય, વનસ્પતિકાય જીવોની હિમા

કરી મનમા બહુ આનંદ માને તથા કીડી, મકોડો, માખી, લ
મરી, વીંછી, બકરા, તથા માછલાની હિસા કરીને આનંદ
માને તથા વાધને મારીને વિચારે જે અહો ! મેં કેવા જાનરોને
ગોળીએ વા એક તરવારના ધાએ મારી નાખ્યો, વળી બહુકની
એક ગોળીએ કરીને ચ ખીને મારીને મનમા આનંદ માને કે
અહો ! મેં કેવી ઠગા કરી માર્યું !! લડાઈમા હજારો જીવોના પ્રાણ
નો નાશ કરી હુર્પાયમાન થાય, મૃગ મારી હુર્પાયમાન થાય,
બહુ પાપયુક્ત ઝમો કરી વાડી, ઘર, કુટુંબ પ્રમુખ બનાવે, જલચર
જીવોને મારી તેના માસથી તૃપ્તિ માને, રસોઈ કરી અનેક પ્રકારના
શાક બનાવી ખાઈ આનંદ માને, રસોઈને વખાણી અગર
કમખોડીને ખાય, જીવહિસા થતી દેખીને ખુશી થાય તથા
સગ્રામ થતો દેખીને વખાણુ ઠરે અહો ! બાધ તમોએ એક
તરવારના ધાએ આટલા વીર પુરૂષોને મારી નાખ્યા, તમારૂં બળ
અર્જુનના જેવું છે, તમારી છાતી તો લડવામા લીમસેનના જેવી
છે, તમો યુદ્ધમા શત્રુનો નાશ કરવામા બાકી મૂકતા નથી, તથા
લડાઈ કરનાર પુરૂષોને શૂર ચઢે તેવા ઢડવા તથા છદ્દો ખીરૂં
ઢાવણી બોલી શૂર ચઢાવે, અનેક લડાઈ કરવાના ચત્ર કરાવી આપે
જમણુવારના દિવસ પ્રસંગે તીવ્ર માનના ઉદયથી પોતાની વાહવાહ
કહેવરાવવાના વાસ્તે અનેક આરજના ઠામ કરે, યત્ર પીતલણુ,
દવ દેવા, તળાવ ફેલાવવાના-વિપના-ઝાડો ડખાવવાના-હાથીઓના
દાતના આદિ વેપાર કરે-તથા કુબારના ખેતીના વેપાર કે જેમા
ઘણા ત્રસ જીવોનો સત્યાનાશ નીકળી જાય છે-એવો વેપાર કરે,
દુશ્મનોને મારી મનમા ઘણો આનંદ માને અને મુછ મરડી
ખીજ આગળ કહેતો ફરે કે જીવો મારા શત્રુના મેં કેવા હુવાલ
કર્યા ? !! ખીજ કોઈ જીવોનું માહુ થાય તેમા આનંદ માને

પાય પાડવો અને કોરવોએ લડાઈ કરી, તેમા ઘણા લાખો
મનુષ્યો માર્યા ગયા. મહાભારતના યુદ્ધકાલમા એક ખીજનું ખરાબ

કરવા શકુની દુર્યોધન વિગેરેએ બાકી રાખી નથી તે વખતે જીવેએ
રોદ્ધ્યાન ધ્યાવી મહા અશુભ ગતિ ઉપાર્જન કરી હશે માટે એવા
દુર્યાનથી દૂર રહેવું શ્રેષ્ઠ છે

હવે બીજી મુદ્ધાનુબંધી રોદ્ધ્યાન કહે છે.

જૂઠું બોલી છળકપટ કરી મનમા બહુજ ખુશી થાય તથા
બીજાઓ પાસે જૂઠું ભાષણ કરાવી આનંદ માને, તથા જૂઠું બો
લનારને વખાણે કે સાઇ તારા જેવો જૂઠું બોલનાર કોઇ નથી
કે બીજાને જૂઠાપણાની માલુમ પડે નહીં, અને પોતાનું કામ
સાધે, તથા મનમા વગી વિચારે કે મેં એવી યુક્તિસર વાત
બનાવીને કહી છે કે-કોઇની તાકાત નથી કે મારા પ્રપચને સ
મજી શકે મિનકપટ બાજીપણુ એ એક જુદી યક્તિ છે । આજ
કાલ મારી સાથે કોઇ પણ માણસ પ્રપચની બાજીમા ફાવી શકે
તેમ નથી વગી જૂઠું બોલી બીજાને છેતરવું તે પણ કરામત
છે, એવા ગુણના પ્રસંગે જો હું ન હોત તો શું પરિણામ આવત
તેની અત્યાદે શી વાત । વળી મનુષ્યો અનેક પ્રકારના ખોટા દંતા
વેજ કરી ઉલટસુલટ કરી તથા વિશ્વાસઘાતના કામો કરી મ
નમા ઘણા ખુશી થાય વળી રાજ્ય દરબારમા તથા બીજા
ઓ પાસે શત્રુઓની ત્યાગી-નિંદા કરી મનમા હર્ષ પામે તથા
અન્યોઅન્ય ખોટા વિવાદ ચલાવે તથા મિથ્યાત્વના વચન ઉચ્ચા
રણુ કરે, તથા કપટ સહિત ભાષણ કરે તથા કચેરીમા ખોટી શા
ક્ષીઓ પુરી કેસ જીતાવી વિચારે જે મેં કેવો તેને જીતાવ્યો છે ?
વળી દાણ ચોરી સુખથી જૂઠું વચન બોલી આનંદ પામે કે મેં
કેવી ચતુરાઈ કેળવી કે દાણીને છેતર્યો તથા પાચ પ્રકારના
ખોટા અસત્ય વચન બોલી કાર્ય સાધી આનંદ માને, એકની જૂઠી
વાત બીજાને કહે અને બીજાની જૂઠી વાત સામાને કહે-
આમ માહો માંહે લડાઈ કરાવી ખુશી થાય કે જો મેં કેવી બહાદુરી
કરી કે સામ સામા મારમારા કરાવી, સરકાર દરબાર મોક યા-મારા
જેવો જૂઠું બોલી કમનાર કોઇ નથી । અચુક ઘરાકને જૂઠું બોલી

હજી મનમા આનંદ માને ઇત્યાદિ મૃપાનુબધી રોદ્રધ્યાન છે

આવા વખતે જૂઠું જોલતા મનુષ્ય વિચાર કરતો નથી. પરભવમા જૂઠું જોલવાથી જીભ પામવી પણ મુશ્કેલ થયે અને મુગાપણ પ્રાપ્ત થયે નરકના દુ ખો ભોગવવા પડશે, તે વખતે આંકદ કર્યા કરશે તેની જીભ પરમાધામી દેવતાઓ તાણી નાખશે મહા સૌરવ દુ ખ ભોગવવા પડશે માટે સવ્ય પ્રાણીઓએ એ ધ્યાનથી દૂર રહેવું

હવે ત્રીજી સ્તેયાનુબધી રોદ્રધ્યાન કહે છે.

અનેક પ્રકારના છળકપટ, દગાખાજી, પ્રયત્ન, વિશ્વાસઘાત ઠરી ભદ્રક જીવોની ગહુમૂલ્યવાળી વસ્તુ થોડી કિંમત આપી લેઈ લે, અને મનમા ખુશી થાય વળી ચોરી, રસ્તાની લુટ, તાળા ભાગવા, ખાતર પાડવું, ત્રીજેરી લુટવી ઇત્યાદિ ડામો કરી પરધન મેળવી મનમા ખુશી થાય તેવા ચોર, લુટારા, ગઠીયા પાસેથી મિલકત લેવામા અને તેમને મદદ કરવામા ખડુજ હિં મતથી પ્રવર્તે, અને લાભ મેળવી આનંદ માને પોતે વેપારી હોય અને ઘરાકો વસ્તુ ખરીદવા આવ્યા હોય, તેવે પ્રસંગે વિશ્વાસ બેસાડી નમુનો કાઈક બતાવી માલ અન્ય તરેહનો આપે અને પોતાને સોદો કરવામા કરામતવાળો માને બરવાસા, તોળવામા ઓછુ આપવાની દાનત રાખે, વસ્તુની કિંમત કરાવતી વેળાએ જે ભાવ કહ્યો હોય તેનાથી વધારે ભાવ લખે, ધી, ખાડ, રૂ, તેલ પ્રમુખ માલ વેચવામા સેજલેજ કરી લેનારને છેતરી મનમા આનંદ પામે નોકરીનો ધંધો કરતો છતો ઉરરાણી લાવી ખાઈ જાય તથા અમલદારની જગ્યા મળી હોય તે વખતે લોકો પાસેથી લાચ વગેરે લેઈ પોતાનું ખીસુ ભરી હર્ષવત થાય, ઉઘરાણી ઉઘરાવી પોતે ખાઈ જાય, નોકર હોય તો પોતાના શેઠને છળ કપટ કરી છેતરે અને પૈસા ખાઈ રાજી થાય દગાખાજીથી લોળા લોકોને છેતરે, પૈસા લોળા કરી મનમા વિચારે જે

મારા જેવો અકલબાળ કોણ છે ? ચોરી કરી મનમા એવો ખુશી થાય કે મારા જેવો ચતુર કોણ છે ? અને મારા જેવી શક્તિ કોનામા છે ? પૈસો ભેગો કરવો તેમા તો ફૂકપટ કરવું સાડ છે, અમુકને આજ માલ આપવામા ઘણો પ્રયત્ન કરીને અમુક કિ મત મેળવી તે શુ હુશિયારી વિના બને છે જૂઠા હસ્તાવેજ બનાવી લોકો ઉપર ન્યાયની અદાલતોમા દાવા કરી ફત્તેહ મેળવી અન્યાયથી ધન ઉપાર્જન કરી પોતાને અદ્વિવાળો દેખી ઘણો આનંદ માને ન્યાયના અધિકારીઓને ઘોળે દિવસે છેતર્યા તેથી મારા જેવો કોણ ચાલાક છે ? આગગાદીના ડગામા ઉઘી ગયેલા માણસોનું ધન ચોરી લઈ ખુશી થાય દાર્જની ગાઠ છોડી લે !

ઇત્યાદિ કામ કરવાથી આ ભવમા અને પરભવમા ઘણું હું ખ યાય છે આ ભવમા રાજ બાણે તો કેદમા નાખે, દંડ કરે, આ બંધુ ભય, લોક તેનો વિશ્વાસ કરે નહીં, કોઈ પાસે તેને ઉભો રહેવા દે નહીં તથા પરભવમા ઉંટ, બિલાહ, ધુમ્મક, ગ્રીના અવતાર, માછલાના અવતાર પામે, સિંહ, વાઘ, શ્વાન, ગોધાના અવતાર પામે, અને ટાંઢ, તરસ, ભેદન ભેદન, તાડન, તર્જના વિગેરે હું ખ પામે, નરકમા ઉત્પન્ન થયે છતે પરમાધામીઓ વિવિધ પ્રકારની વેદના કરે મહારોચ હું ખ ભોગવવા પડે, વળી પાછો મનુષ્ય જ મ પામવો ફર્લભ થાય, માટે જગપ્રાણીઓએ ત્રીભુવનેયાનુબધી રૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ કરવો એ સાડ છે

હવે એથુ પરિગ્રહાનુબધીરૌદ્રધ્યાન કહે છે

ધન, ધાન્ય, ખેત્ર, વાસ્તુ, રૂપ, સુવર્ણાદિ પરિગ્રહ બહુજ વ ધાગી મનમા ખુશી થાય, લોભનો થોભ નથી એવો વિચાર નરતર આજસુઓ કરે છે તથા શક્તિહીન કરે છે પરંતુ પોતે મનમા વિચારે કે પૈસો ધન, હોલત, જોજ જગતમા સાર છે વસ્તુ વિના નર પશુ છે કહ્યું છે કે—

यस्पाप्ति विच स नर कुलीन.

स पठित. स श्रुतिमान् गुणवत्. ॥

સ એવ વક્તા સ ચ દર્શનીયઃ

સર્વે ગુણાઃ કાશ્ચનમાશ્રયન્તે ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—જેની પાસે પૈસા છે તેજ માણસ કુળવાન્ બાણવો અને તેજ પડિત બાણવો, અને શ્રુતિમાન્ તેજ બાણવો, અને તેજ શુશ્રુવાન્ બાણવો અને તેજ વક્તા બાણવો, મતલબ કે સર્વે શુભો સોનાનો આશ્રય કરી રહ્યા છે માટે ધન મેળવવુ તે ઘણી કઠીન વાત છે ધનમાજ સર્વસ્વ માનીને તદર્થે અનેક પાપો કરે

પરિવ્રહથી કુટુંબમા માન મળે છે, પૈસાથી સગા વહાલા માન આપે છે, લોકો પૈસાવાળાને આગળ બેસાડે છે, માટે ધન તેજ જગતમા સાર છે, પરિવ્રહની મમતા ઝોખી નહીં કરતા વધારવાની ચિંતા કર્યા કરે, વળી મનમા વિચારે જે દ્રવ્ય મેળવવુ તેમા તો તાકાત છે પણ મેળવીને સાચવી રાખવુ તેમા તો ઘણી તાકાત બેઠેલ છે અને મે કરામત અજમાવી ન હોત તો આ પૈસા જળવાવવા મુશ્કેલ હતા, વળી મનમા વિચારે જે-ધર્મ-દાન-પુણ્ય-નવકારશી ઈત્યાદિક કામોમા પૈસા ખર્ચવા તેનુ કુળ પ્રત્યક્ષ કોણે દીકુ છે ? ધર્મધુતારા-જોગી સન્યાસી-બ્રાહ્મણ-જતિયોએ અખાડા માડી લોકોને હુટવાના રસ્તા માઝ્યા છે, જેઓ તેઓની બાળમા ફસાઈ જાય છે-તેઓ અક્ષરહીન હોય છે-પોતે ચમડી ત્રુટે પણ દમડી ન છુટે તેવી મનોવૃત્તિ રાખી ખુશ થાય છે

પૈસા પેદા કરવાનેમાટે મોટા મોટા પાપારબના કામ કરે, લોકવિરુદ્ધ, રાજ્યવિરુદ્ધ, કુળવિરુદ્ધ, ધર્મવિરુદ્ધ, પૈસા કમાઈ તેને બાળવી રાખી મનમા પોતાની ણડાઈ માને વળી મનમા વિચારે જે મે એકલાએજ આ ધન મેળવ્યુ છે હુ પૈસા સાચવી નહીં રાખીશ તો આ સર્વેના ભુડા હાલ થશે, વળી મનમા વિચારે જે આ સર્વે કુટુંબ મારા નસીબે ખાય-

પીવે ॥ એમ પોતાના નમીળને સાડ માની અભિમાન કરે, કદાચ કર્મના ઉદયે કોઈ આસામી નરમ પડવાથી રકમ ધણીય તો મનમા ધણો પશ્ચાત્તાપ કરે, તમામ લોકોના નગીયા ગણે, રાત દિવસ ધન નષ્ટ થવાની ધાસ્તી રાખી સુખે કરી સુવે નહીં, ઘર, દુકાન, પેટી, ત્રીજોરીના તાળા બારબાર હટોળ્યા કરે સમા પુત્ર કે ભાઈનો પણ જરામાન વિશ્વાસ કરે નહીં ધવગરોટની પેઠે ધન કમાવવામાજ ચિંતા કર્યા કરે, મગ્મણ રોટની પેઠે પરિશ્રદ્ધ રક્ષણ કરવામા ધણોજ પ્રયત્ન કરે, બીજાઓને કુબુદ્ધિ નાપે, વળી પરિશ્રદ્ધ, ભૂમિ મધ્યે ફાટે તથા બીજે અનેક સ્થાને ગોપવે વળી મનમા વિચાર કરે કે રખેને માડ ગોપેણુ ધન કોઈએ દીકું તો નથી પરિશ્રદ્ધ રક્ષણ કરવાવાસ્તે ચાકર નોકર શિરખાંધી રાખે અન્યને નરમ જાણી તેના ઉપર હાલો કરે અને તેના ધરનો માલ સર્વે રેચાવા પૈસા વમુદ્ધ કરે ઇત્યાદિ પરિશ્રદ્ધા નુબધી રોદ્રધ્યાન ॥

આ ધ્યાનથી નરક, તિર્થ ચળી ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે જુઓ ॥ પરિશ્રદ્ધની મમતા ધરી સુખૂમ ચક્રવર્તિ સમુદ્રમા બુઠયો અને નરકમા ગયો, વળી મગ્મણ રોટ લોલી અ તેમરી માઠી ગતિમા ગયો ચેતન વિચારતો નથી કે મૃત્યુ થયા પછી આ પૈસો સાથે આવવાનો નથી, પૈસો કમાવવામા જેટલું કર્મ બાધે ॥ તે લોગવ્યા વિના તારો છૂટકો થવાનો નથી, જે ધન તું એકકું કરે છે તે મરે જણ આશે પણ તેનું જે પાપ થયું હોય તે તો તારે એકલાને લોગ વડુ પડશે, નદરાજની મોતાની દુર્ગરીઓ સમુદ્રમા રહી પણ નદની સાથે બીજી ગતિમા ગઈ નહીં એ ધન કોઈનું થયું નથી અને થવાનું નથી, એ ધનના લોગવનાર અનતા ગયા અને જશે પણ ધન કોઈની સાથે જવાનું નથી વળી મગ્મી વખતે ધન ઉપર મમતા રહી જાય તો દુર્ગતિ થાય છે ધન કમાયા બાદ તેને સાચવવાની ચિંતા રહે છે, વળી નેને વાપરવાની ચિંતા રહે છે, પણ તેથી વસ્તુતઃ કંઈ સુખ બાસતું નથી માટે બબ્બ

પ્રાણીઓએ પરિચહાનુબધી રૌદ્રધ્યાનને હૃદયમાં વસવાનો માર્ગ આપવો નહીં એજ સાર છે

એ ચાર પાયા કરે-કરાવે અને કરતાને અનુમોદે અને તેને વિષે સ્થિર વિચાર તે રૌદ્રધ્યાન બાંધવું તે મહા દુષ્કારી છે નર કની ગતિ આપનાર છે એ ધ્યાન પાચમા ગુણ કાણા સુધી હોય છે, અને તે કપાયના સ્તવપણાથી છઠ્ઠાગુણકાણે પણ તેના સ્થાવ છે એ ધ્યાનમાં કૃષ્ણલેશ્યા, કાપોતલેશ્યા, નીલલેશ્યા એ ત્રણ સ્થાવે છે એ લેશ્યાવાળાના પરિણામ અતિ સકલિષ્ટ હોય એટલે મહાકૂર દુષ્ટ પરિણામી હોય એ લેશ્યા ઘણા દોષોનું કારણ છે નાના છવોને એ લેશ્યાની પ્રવૃત્તિએ કરી પાપ કામમાં મુશળખતીપણ હોય, નિર્દયપણ હોય, પશ્ચાત્તાપ હોય નહીં પરંતુ બહુ યવાથી મુશીપણ માને એ સર્વે લક્ષણ રૌદ્રધ્યાનના બાંધવા

આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન એ બે ધ્યાન મહા અશુભ છે એ બે ધ્યાનમાં પ્રવર્તનારજીવ, ચારગતિરૂપ સંસારમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે, અને અનેક પ્રકારના દુષ્કાર પામે છે એનો રસ મહા કડવો બાંધવો એ બે ધ્યાનથી લબ્ધજીવોએ દુર રહેવું, એ બે ધ્યાન રૂપી મોટા શત્રુ આત્માના છે અનંત શક્તિમય આત્માને એ બે શત્રુ અત્યંત દુષ્કાર દે છે અનાદિ કાળના એ બે હુધ્યાન છે તે આત્માને લાગેલાં છે માટે એ બે શત્રુને દૂર કરશે તેને ધન્ય છે

હવે ત્રીણુ ધર્મધ્યાન કહે છે.

તેના ચાર પાયા કહે છે ૧ આજ્ઞાવિચય, ૨ અપાયવિચય, ૩ વિપાકવિચય, ૪ અસ્થાનવિચય.

૧ પહેલા આજ્ઞાવિચય નામના પાયાનું સ્વરૂપ કહે ॥ આજ્ઞા વિચય એટલે—વીતરાગ દેવની આજ્ઞા સાચી કરી સદેહે, એટલે ભગવતે છ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ, નય પ્રમાણે નિશ્લેષા સહિત, સિદ્ધ સ્વરૂપ, નિગોદસ્વરૂપ, લોક સ્વરૂપ જેમ કહ્યું છે તેમ સદેહે,

તે આજ્ઞા પ્રમાણે યથાર્થ ઉપયોગ જાસન થયો તેને હર્ષ કરી તે ઉપયોગ મધ્યે નિર્ધાર, જાસન રમણ અનુભવતા એ તત્ત્વમયપણે રહે એ આજ્ઞા વિચય ધર્મધ્યાન જાણવું

વીતરાગ ભગવતે વ્યવહારમાર્ગ, જે જે પ્રરૂપ્યો છે, તથા નિશ્ચય માર્ગ પ્રરૂપ્યો છે, તે જેને સત્ય કરી માને પણ જેમાથી એકને પણ ઉત્થાપે નહીં; કહ્યું છે કે—આજ્ઞાએ ધર્મો આજ્ઞા વિના જે ટલી કરણી કરવી તેટલી અલેએ થાય છે જુઓ જમાલીએ ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર પાળ્યું પણ વીતરાગની આજ્ઞા વિરૂદ્ધ વર્તવાથી તેને સસારમા રખડવું પડ્યું વળી તીર્થંકર ભગવતે ચાર પ્રકારે નિરોપાનું સ્વરૂપ જુઓ છે તે યથાતથ્ય જોઈ જાણે વીતરાગની આજ્ઞા ખડન કરવાથી નિહવપણ પ્રાપ્ત થાય છે ■ આવશ્યકની કરણી કરવી તે પણ વીતરાગની આજ્ઞા છે, તથા ધાવકના બારવત તથા સાધુના પથ મહાવત પણ વીતરાગ ભગવતે કયન કર્યા છે તે પાળવા, પરમેશ્વરની પ્રતિમા બરાવવી, દેરાસર કરાવવા, પ્રતિમાની પૂજા કરવી, સાધર્મીનાત્સવ્ય કરવું તે પણ વીતરાગની આજ્ઞા છે વીતરાગ ભગવતે સાધુને પથ મહાવત ધારણ કરવા કહ્યા છે તે કહે છે—

અર્હિમા સ્નૃતાસ્તેય—, વ્રતચર્યાપરિગ્રહાઃ ॥

પચમિ પચમિર્પુક્તા માવનામિર્વિમુક્તયે— ॥ ૧ ॥

૧ અર્હિમા વ્રત ૨ સત્ય વચન બોલવું ૩ અસ્તેય ૪ બ્રહ્મચર્ય પાળવું ૫ સર્વ પરિગ્રહનો ત્યાગ એ પાંચ મહાવ્રતોમા એકેક મહાવ્રતની પાંચ પાંચ ભાવના છે

પ્રથમ મહાવ્રતનું સ્વરૂપ—પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેઉકાય, વાઉકાય—વનસ્પતિકાય એ પાંચ સ્થાવર, તથા બેરેદ્રી, તેરેદ્રી, ચૌરેદ્રી, પંચેદ્રિ—આ સર્વ જીવોને પ્રમાદ વશ ચંદ્રમારે નહીં—પ્રમાદને વશ ચંદ્ર જીવતા પ્રાણીનાનાશ કરાવે—તેનો જે ત્યાગ તેનું નામ અર્હિમાવ્રત છે

બીજા મતનુ સ્વરૂપ —

પ્રિય પથ્ય વચસ્તથ્ય, સ્નૃત વ્રતમુચ્યતે ॥

તત્તલ્યમપિનો તલ્ય-મપ્રિય ચાહિતં ચ યત્ ॥

ભાવાર્થ—> વચન સાક્ષણવાથી બીજા મનુષ્યો ખુશી થાય તે વચન પ્રિય ઠહેવાય છે તથા જે વચન, જીવોને પથ્યકારી હોય, પરિણામે સુદર હોય, અર્થાત્ જે વચનથી આગળ જીવને સારૂ થાય, તથા જે વચન સત્ય હોય એવું જે વચન બોલવું તે સ્નૃતમત કહીએ

ત્રીજા મતનુ સ્વરૂપ—માલેકના આપ્યા વિના જે હેવું તેનો જે ત્યાગ તે અસ્તેષ્મત કહેવાય છે અદત્તાદાન ચાર પ્રકારનું છે, ૧ સ્વામિ અદત્ત, ૨ જીવ અદત્ત, ૩ તી થ કર અદત્ત, ૪ શુદ્ધ અદત્ત આ મતમા આ ચારે પ્રકારનું અદત્ત ગ્રહણ કરવું નહીં

ચોથા મહામતનુ સ્વરૂપ ઠહે છે—દેવતાના, મનુષ્યના, તિર્થ ચના ઔદારિક તથા વૈદિક શરીર સાથે વિષય સેવન કરવું તેમજ બીજાઓ પાસે સેવન કરાવવું, તથા જે ઠરે તેને અનુમતિ આપવી, આ છ લેહ મનચક્રી, વચનચક્રી અને ઝાયાચક્રી એ રીતે અદાર વ્રતારથી મૈથુન સેવનનો ત્યાગ તેને, બ્રહ્મચર્ય કહે છે

૫ પાત્રમા મહામતનુ સ્વરૂપ કહે છે—ધનધાન્યાદિ નવનિધિ પરિગ્રહનો ત્યાગ, તથા પરપુણ્ડલમા જે મમત્વભાવ મૂર્છા—તેનો જે ત્યાગ તે અપરિગ્રહમત કહેવાય છે જેની પાસે પોતાના શરીર વિના બીજી કંઈ વસ્તુ નથી તેને પણ નિષ્પરિગ્રહપણ છે, એમ કહેવાય નહીં કારણ કે તેને મમતા—મૂર્છા લાગી રહી છે, તેથી પરિગ્રહ અત્રત એમજ બાણવું જો જ્ઞાનદ્વારા મૂર્છા ત્યાગ્યા વિના ત્યાગી થવાતું હોય તો કુતરા ગધેડા પણ ત્યાગી થવા બેઠાં મુચ્છા પરિગ્રહો વુત્તા મૂર્છા તેજ પરિગ્રહ છે જે સાધુની પાસે ધર્મ માધન કરવાના વસ્ત્ર, પાત્ર આદિ ઉપકરણ છે, પણ

તેની ઉપર જો મમતા નથી તો નિઃપરિચ્છેદી છે એમ જાણવું વસ્ત્ર, પાત્ર, પુસ્તક વગેરે ધર્મ હેતુભૂત હોવાથી સાધુ મહારાજને વાપરતા દોષ નથી એમ ભગવતે કહ્યું છે

પહેલા જાતની પાત્ર ભાવના કહે છે —

૧ મનને પાપના કામમા પ્રવર્તાવે નહીં તે પહેલી ભાવના
૨ આહારાદિ ચાગે વસ્તુ, બેતાલીશ દોષ રહિત હોય તે એષણાસમિતિ
૩ પાત્ર, ડડ, વસ્ત્ર, પાટીયુ આગે જોઈ પુણ્ય પ્રમાણને લઈ તમા
મૂકે તે આદાનનિમેષ. ૪ ધુસરી પ્રમાણ નીચીદૃષ્ટિએ જોઈને
ચાલવું ૫ સાધુ અન્ન પાણી જે લહે ગ્રહે, વાપરે, તે પ્રકાશવાળી
જગ્યામા લહે, અધકારવાળી જગ્યામા ન લહે, કારણ કે અધા
રાવાળી જગ્યામા એકતો છવ નજરે પડતા નથી, માગે પ્રકાશવાળી
જગ્યામા આહાર પાણી લેવા

બીજા જાતની પાત્રભાવના લખે છે

૧ પરહાસ્યનો ત્યાગ ૨ લોકનો ત્યાગ કરવો કારણકે લોક
થી જૂઠું બોલવું મટે છે ૩ લાય ન કરવો કારણ કે લાયવત
પુરુષ જૂઠું બોલે છે ૪ ક્રોધ કરવાનો ત્યાગ કરવો, કારણ કે ક્રોધને
વશ છતા બીજાના છતા અઠતા દૂષણો બોલી શકાય છે ૫ વિચાર
પૂર્વક બોલવું એ પાત્ર ભાવના

ત્રીજા મહાજાતની પાત્રભાવના લખે છે

૧ જે મકાનમા રહેવું તે મકાનના સ્વામીની આજ્ઞા લઈ રહેવું
૨ જે જગ્યામા ઉતર્યા હોય તે જગ્યાના સ્વામીની વારવાર
આજ્ઞા લેવી ૩ ઉપાશ્રયમા ભૂમિની મર્યાદા કરવી ૪ પ્રથમ સમાન
ધર્મી સાધુ મકાનમા ઉતર્યા હોય તો તેની આજ્ઞા લઈ ઉપાશ્રયમા
ઉતરવું ૫ સાધુ જે કોઈ અન્ન પાન વસ્ત્ર પાત્ર લહે, તે સર્વ શુદ્ધી
આજ્ઞા મુજબ લહે

ચોથાવતની પાચ ભાવના કહે છે.

૧ જે ધરમા લીતને અતરે દેવી અથવા મનુષ્યની સ્ત્રી વસતી હોય, અથવા સ્ત્રીના ચિત્રામણની મૂર્તિ હોય, અથવા નપુસક વેદવાળા રહેતા હોય, તથા જે મકાનમા ગાય, બેસ, ઘોડી, બકરી, પ્રમુખ તિર્થ ચની સ્ત્રી રાખવામા આવતી હોય, તેમજ જે મકાનમા કામ સેવન કરનારી સ્ત્રીના શબ્દ સંભળાતા હોય, તે મકાનમા સાધુ રહે નહીં એ પ્રથમ ભાવના.

૨ સાધુ પ્રેમ સંહિત સ્ત્રી વા સાધ્વીની માથે વાર્તાલાપ ન કરે અથવા રાગવાળી સ્ત્રીની સાથે વાર્તાલાપ ન કરે એ બીજી ભાવના.

૩ દીક્ષા લીધા પહેલા ગૃહસ્થાવાસમા સ્ત્રીની સાથે જે વિષય સેવન પ્રમુખ ઠીકા કરી હોય તેનું મનમા કોઈ વખત સ્મરણ કરે નહીં.

૪ અવિવેકી મનુષ્યને દેખવા તેમજ સ્ત્રીના અગોપાગ મુખ, આખ, રતન, જવા, હોઠ પ્રમુખ તેને સરાગ દ્રષ્ટિથી જોવા, તથા વગી આખ ફાડીને એકીનજરે જોવું ઇત્યાદિ વર્જે દશવૈકલિક સૂત્રમા કહ્યું છે કે મરેલી સ્ત્રીનું કલેવર પણ સાધુએ નિહાળી જોવું નહીં, તો જીવતી સ્ત્રીનું શરીર જોવું તે તો મહા દુષ્કર્મ કેમ ન હોય ? સ્ત્રીના અગોપાગ સરાગદ્રષ્ટિથી જુવે નહીં કયા શ્રૃંગાર કરવો વર્જે.

૫ પ્રણીત, સ્નિગ્ધ, મધુરાદિરસસચુકત લોજન તેનો અધિક આહાર કરવો, તથા હ્રુષ્ણ લોજન પણ પેટ ભરીને ખાવું, આ બંને પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરે પુષ્ટ આહાર કરવાથી વીર્યની વૃદ્ધિ થાય છે તેથી કામવિકાર વાળી માઠી બુદ્ધિ થાય છે, માટે સારો સ્નિગ્ધ આહાર કરે નહીં ઇત્યાદિ.

હવે પાચમા વતની પાચ ભાવના કહે છે.—

સ્પર્શાદિ મનોહર પાચે વિષયોમા જે અત્યંત શુદ્ધિપણ તે વર્જવું તેમજ અગ્રિયસ્પર્શાદિ પાચે વિષયોમા દ્વેષ ન કરવો એ

સર્વે મળી પાપ મતની પચગીશ બાવના કહી તે પ્રમાણે વર્તવાથી
ધર્મધ્યાન થાય છે

તથા વીતરાગ ભગવતે આવકના બારમત કહ્યા છે તેનો
વિચાર ધર્મરત્નપ્રકરણ તથા શ્રીમદ્ આત્મારામજી મહારાજ
કૃત નીતતત્વાદર્શમાથી જોઈ લેવો નવતત્વનું સ્વરૂપ વીતરાગ
ભગવતે કહેલું છે તે પ્રમાણે સત્ય કરી માને તથા સૂત્ર, ચૂર્ણ,
ભાષ્ય, નિયુક્તિ, ટીકા, વૃત્તિ, પરપરા-શુદ્ધકમથી વ્યાસીતો આવેલો
જે અનુભવ વ્યવહાર, એ પ્રમાણે સૂત્રના જે જે અંગ કહેલા છે,
તે સત્ય કરી માને તે વિરૂદ્ધ ઉપદેશ આપે નહીં વીતરાગની
આજ્ઞા લોપી આપમતિએ સ્વચ્છ હી થાય નહીં વીતરાગની આજ્ઞા
પ્રમાણે ચાલવું મહાદુષ્કર છે જે જે ઉત્સર્ગ અને અપવાદે વચનો
જીનેશ્વરે ભાખ્યા છે તે ભવ્યપ્રાણીઓના હિતસાદ્ ભાખ્યા
છે માટે ઉત્સર્ગમાર્ગને લોપી અપવાદે ચાલવું નહીં અને કારણ
સર અપવાદનું સેવન કરવું એજ પ્રભુની આજ્ઞા છે વ્યવહાર માર્ગને
લોપી નિશ્ચયને પામવા જે પુરુષો યતન કરે છે, તે માતાનો ત્યાગ કરી
વાઝણીને ધાવવા જેવું કરે છે તથા ક્રિયા પૂજા, પડિક્કમણ, પોસલ,
તીર્થયાત્રા પડિલેહણ વગેરે ક્રિયામાર્ગ મૂકી જે એકાન્ત નિશ્ચયમાર્ગ
પકડે છે તે ઉભયબ્રહ્મ થાય છે અને વીતરાગની આજ્ઞા ખડન કરે છે
કોઈ માનમ્મા આવી ઉત્સૂન ભાવણ કરે છે અને નવા નવા મનો
કનપિત વચનો ઉચ્ચારે છે તે પણ વતરાગી આજ્ઞા વિરૂદ્ધ જાણે
વીતરાગ ભગવતે જ્ઞાનક્રિયાઓ મોઢાં એટલે જ્ઞાન અને ક્રિયા
એ બેવડે મોક્ષ કહ્યો છે, તે માને નહીં તે પણ આજ્ઞા વિરૂદ્ધ
જાણેવો, તથા વિચારે જે આપ સ્વભાવમા રમવું અને રાગદ્વેષની
પરિણતિ દ્વર નિવારવી તેથી મોક્ષ થાય છે, તો ફેગટ પડિ
છમણ પડિલેહણ કેમ કરવું ? જોમ જેમાને છે તે પોતાનું આત્મ
હિત કરી શકતા નથી, વ્યવહારનયની સુખ્યતા રાખી, નિઃકામનિ

હૃદયમાં ધારણ કરી જે લાભ્ય પ્રાણીઓ ચાલશે તે ભવ સમુદ્રનો પાર પામશે ગુણસ્થાનકકંઠારોહ નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે -

ગાથા—

જઈ જિજ્ઞાસય પવજ્ઞહ, તામાવવહાર નિધ્યય મુયહ,
વવહારનયો ચ્છેષ-તિથ્યુલ્લેયો જયો મણિયો ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—જો જીનેશ્વરકથિત મતને અગ્રીકાર કરતા હો તેમજ જૈનમતના સાધુ થતા હો તો વ્યવહાર અને નિશ્ચયનો ત્યાગ કરશો નહીં જો વ્યવહારનયનો ઉત્કેષ કરશો તો તીર્થનો ઉત્કેષ થઈ જશે આ ઉપર દૃષ્ટાંત છે જેમકે — કોઈ પુરૂષ નિરંતર પોતાના ઘરમાં બાજરીની રોટી ખાય છે, કોઈ દિવસે કોઈ ગ્રહનથી તેને પોતાને ઘર બાંસુદી, પુરી, ફાદપાક, લાડુ વિગેરે ભોજન કરાવ્યું હવે તે પુરૂષ પોતાના ઘરમાં ડરેલા બાજરાના રોટલાને પૂર્વના મિષ્ટાન્નના સ્વાદને સભારી ખાતો નથી, મિષ્ટાન્ન મળતું નથી તેમ સમાધિરૂપ ધ્યાનામૃતનો ચતુર્કિચિત્ સ્વાદ અનુભવો, પડિષ્કમણ, પડિલેહણ, પ્રમુખ ક્રિયા બાજરાના રોટલા સમાન બહુી તેના ઉપર અરૂચિ કરે છે, તે જીવ, ઉભયથી ગ્રહ થાય છે પચમ કાલમાં નિરાલબ્ધન શુકલ ધ્યાનનો મનોરથ માત્ર મહત્ત મુનિઓએ ડરેલો છે શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય વગેરે તેમજ હાલમાં સાધુઓ ધર્મધ્યાનમાં પ્રવર્તેલા એવા જોવામાં આવતા નથી માટે સાધુપણ હાલ નથી એમ કોઈ માને, અને કહે કે વીતરાગની આસાપ્રમાણે માર્ગાનુસારીના લક્ષણો તો હજી પ્રાપ્ત થયા નથી તો પછી વેપ પહેરવાથી શીરીતે ગુણહીન આવે, એમ જે કહે છે તે જીવો પણ અસાની અપૂર્ણ છે અને ઉત્સર્ગ અપવાદના અનલક્ષ છે તેઓ વીતરાગ આગમનો અનલક્ષ બહુવા કારણકે શ્રી ભગવતીસૂત્રના પચવીશમાં શતકતા છઠ્ઠા ઉદ્દેશમાં લખ્યું છે કે—પાચમાં કાલમાં જે પ્રકારના

નિર્ઘય થયે, તેનાથી તીર્થ પ્રવત્તયે વળી નૈન ચારમા ગુરુને આચાર વૃત્તિ લક્ષણ વગેરે લખ્યું છે તે પ્રાય ઉત્સર્ગમાર્ગની અપેક્ષાએ છે અને આ કાલમા તે પ્રાય અપવાદની પ્રવૃત્તિ છે, તેથી ઉત્સર્ગવૃત્તિવાળા મુનિ કેવી રીતે હોમ શકે ? ઋષભનારાય સધયણ, મનોબળ, ધૈર્ય તથા પ્રકારનું હાવ નથી તેા આ કાલમા તેવી ઉત્સર્ગવૃત્તિ જીવ કેમ કરી શકે ? તેવી ઉત્સર્ગ વૃત્તિ નથી તેા પણ દેશકાતાનુસારે નિર્ઘયપણ વર્તી રહ્યું છે થી મહાવીર સ્વામીનું શાસન દુષ્પસંહસરિ મુખી ચાલયે જેથી શી નિરીય સૂત્રમા કહ્યું છે કે—

છકાયના જીવા વિષે જ્યાં મુખી દયાના પરિણામ હશે ત્યાંમુખી બહુશ નિઘય તથા પ્રતિસેવના નિઘય જોડે, તે કારણથી હે બન્ધજીવો ! પ્રવચનસહિત અને ચારિત્રન્યૂત પચમ કાલ કદાપિ નહીં હોય વળી આજ પચમકાલમા સાધુ નથી, એમ જે માને છે તે વીતરાગની આરા વિરૂદ્ધ છે. સ્થાનાગ સૂત્રમા લખ્યું છે કે સાધુને બહુ અતિચાર લાગતા દેખીને વળી તેમજ આલોચણા પ્રાર્થાશ્રિત કોઈને પ્રથાનુમારે લેતા હતા નહીં દેખવાથી કોઈ એમ કહે કે હાલ કોઈ સાધુ નથી એમ ક્યનાર ચારિત્રલેહીની વિકથાનો કરનાર જાણવેા આ ભારત વર્ષમા આ કાલમા બહુશ અને કુશીલ એ જે નિઘય છે બાકીના ત્રણનો વિચ્છેદ થયેલો છે તથા ચ ઉક્ત વરમમુનિમિ* બાર બાવના—ચક્રુશ કુશિલા દોપુણ જા વિચ્ચ તાવ હોહતિ બહુશ અને કુશલ એ જે પ્રમારતા નિઘય યાવત્ તીર્થ મુખી રહેશે વીતરાગ વચન અતિ ગભીર છે માટે તેમા લગ્નજીવોએ શકા કરવી તે અનતા દુખનું કારણ છે મૃત્યાદિ વ્યવહાર માર્ગ તીર્થકર પ્રરૂપિત સત્ય જાણવેા. પચમ કાલે બહુલ સસારી કૃષ્ણપક્ષીયા જીવેા, વીતરાગ વચનને જ્યાં પોતાની મતિ હોય ત્યાં મુક્તિ કરી જેથી જાય છે, પણ પરબ્રહ્મા મહારૌરવ દુખ યોગવવા પડશે. વળી વીતરાગ

ભગવતે ભાવના ખાર ભાવવાની કહેલી છે તે સમ્યક્ રીતે ભાવવી તેનું સ્વરૂપ લખે છે

તે ભાવના ભાવ્યાથી વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મધ્યાનની વૃદ્ધિ થાય છે—ખાર ભાવનાની ગાથા—

પદમ મણિચમસરણ, સસારો એગયાઈ અનન્ત ।

અસુહૃત્ત આસવ સવરોચ, તહ નિજરા નવમી ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—પ્રથમ અનિત્ય ભાવના, બીજી અશરણુ ભાવના, ત્રીજી સસાર ભાવના, ચોથી એકત્વભાવના, પાંચમી અન્યત્વ ભાવના, છઠ્ઠી અશુચિ ભાવના, સાતમી આશ્રવ ભાવના, આઠમી સવર ભાવના, નવમી નિર્જરા ભાવના

લોગ સહાવો બોહી, દુલ્લહા ધમ્મસ્સ સાહગા અરિહા ।

એયાઓ ભાવણાઓ, ભાવેઅવ્વા પયત્તેણ ॥

દશમી લોકસ્વભાવભાવના, અગ્યારમી બોધિ દુર્લભ ભાવના, બારમી ધર્મના કથનાર અરિહંત છે આ ખાર ભાવના રાત્રીએ તથા દિવસે જેવી રીતે ભાવવા યોગ્ય છે તેવી રીતે અભ્યાસ કરવો આ ખાર ભાવનાનું ઠીક સ્વરૂપ લખ્યું છે

૧ અનિત્યભાવના—જેનું શરીર વજ્રસમાન અતિ કઠીણ હોતું તે પણ અનિત્ય રૂપ રાક્ષસના લક્ષ થઈ ગયા, તો કેવળ કેળ સમાન આ જીવોના શરીરને અનિત્ય રાક્ષસ કેમ મૂકશે ? લોકો આનંદિત થઈને દૂધની પેઠે વિષય સુખનો સ્વાદ લે છે, પરંતુ મૃત્યુના લયને દેખતા નથી વળી હે ચેતન ! આ શરીર, પાણીના પર પોટા જેવું છે, તેનો નાશ થતા વાર લાગશે નહીં તથા જીવીતવ્ય હાથીના કાનની પેઠે, ઇંદ્રધનુષ્યની પેઠે, વીજલીની પેઠે, સધ્યા રાગની પેઠે ક્ષણિક છે લાવણ્ય સી પરિવાર આખની પાપજીપેઠે ચળળ છે, અને સ્વામીપણ સ્વપ્નના રાજા સરખું છે આખે જોડલા

જેટલા પદાર્થ દેખાય છે તે સર્વ પૌંદ્રગલિકજાવો છે, વિનાશી છે, હે ચેતન ? આ શરીરને તુ સારી રીતે પુષ્ટ કરે છે, તેમા રાગ ધરે છે, પણ અતે મરણ વખતે તારો સાથે આવવાનું નથી, અને બળીને ખાખ થઈ જશે તે ખાખની માટી થઈ જશે અને લોકો ધર બનાવવાના ઉપયોગમા લગાડશે, માટે તુ શુ જોઈ મલકાય છે ? તુ કંઈ બાબતનો અહુ કાર રાખે છે ? એવી રીતે મર્વપદાર્થોનું અનિત્ય પણ વિચારતા ખ્યારા પુત્ર સ્ત્રી આદિ મરી જાય તો પણ મનમા શોક ધરવો નહીં, મૂર્ખાઈવ, સર્વ બાપને નિત્ય માને છે તે છૂંદું ખાદકાની ઝૂંપડીનો પણ નાશ થવાથી રાત્રી દિવસ વિલાપ કરે છે, સૂર્ય રાહુ મહાજી દેખી જેમ કીર્તિધર રાજાએ સ સારનું અનિત્યપણુ ભાન્યું, તથા બળદને ઘરડો દેખી જેમ કરકડુરાજાએ મસાર સ્વરૂપ અનિત્ય વિચાર્યું, તેમ લબ્યપ્રાણીઓએ સ સાર સ્વરૂપ અનિત્ય વિચારવું ઈંદ્ર, ચંદ્ર, નાગેંદ્ર, ચક્રવર્તિ, વાસુદેવ, બળદેવ, રામ, રાવણ, વાલી જેવા મહા બળવાન પુરૂષો પણ અનિત્ય રાક્ષસના લક્ષ થયા તો તારા જેવા પામર છોવો, કાલના સપાટામા આવે એમા શુ કહેવું ? એમ પહેલી અનિત્ય ભાવના બાવે

૨ અનરણ્ય ભાવના—માતા, પિતા, બાઈ, બેન, પુત્ર, કલત્ર આદિ સગા વહાલાનું વિગ્રમાનપણુ છતાં આધિવ્યાધિથી સ્થગા એલા છવને કાગ પકડી જાય છે મતલબકે માતા પિતા વિગ્રમાન છતાં આયુષ્ય પૂરૂ થાય એટલે કર્મના વશપણુઅટ્ટી પરગતિમા છવ ચાલ્યો જાય છે, કોઈ રાખી ચાલુ નથી, કોઈ આડું થતુ નથી અને મરતી વખતે છવને હુ બ પડે છે, અને તેથી અરરાટ શબ્દ કરે છે, તે હુ બ સગા વહાલા વહેંચી લેતા નથી, મતલબ કે-કોઈતુ હુ બ કોઈ વહેંચી લેતુ નથી તથા વિચારી જુઓ કે-દારિકા જેવી નગરી કૃષ્ણ જેવા વાસુદેવ, બળભદ્ર જેવો બળદેવ અને નેમિનાથ તીર્થંકર સરખા તેને આવે ધણી વિગ્રમાન હતા તો

પણ જેવારે દ્વીપાયને દ્વારિકાનો દાહ કર્યો, તે વારે કોઈથી કંઈપણ રખાણું નહિ અને આખી નગરીનો ક્ષય થઈ ગયો, અને કૃષ્ણ અને બળશદ્ર એ બન્ને ભાઈએ માતા પિતાને લઈ ચાલવા માડ્યું, તો પણ બન્નેને લઈ નીકળાયું નહીં, અને માતા, પિતા પણ બળી મુઆ વાસુદેવ, બળદેવ સરખા મહાયોદ્ધાથી પણ માતા, પિતાનું રક્ષણ થયું નહીં વનમાં બન્ને પણ નગરીને બળતી જોતા જોતા તથા પોતાની ઝડિનો નાશ, તથા છપ્પન કુળ કોટી જાડવ વગેરેનો નાશ દેખી એકાકી ચાલવા માડ્યું, અને વગડામાં જરાકુનારના હાથથી કૃષ્ણનું મૃત્યુ થયું તે કર્મનો ઉદય છે જેથી મૃત્યુથી બચાવનાર કોઈ નથી વળી સુભૂમનામનો આઠમો ચક્રવર્તિ દે જેની સેવામાં પચ્ચીસ હજાર દેવતા હતા, તોપણ સમુદ્રમાં બૂડી મરણ પામ્યો કોઈ રાખી શક્યું નહીં આસુપ્ય આવી રહ્યું ત્યારે દેવતા નાશી ગયા માટે આ સંસારમાં કોઈ કોઈને શરણભૂત નથી. ત્રે દેગટ પુન ઉપર અને સ્ત્રી ઉપર માયા મમતા રાખી, હે રેન્દ્ર કેમ કર્મ બાધી ભારે થાય છે ? જે જે કર્મ બાધે છે તે હે રેન્દ્ર ! અવશ્ય ભોગવવા પડશે એમ મનમાં વિચાર

નાના પ્રકારના શાસ્ત્રવિષયોને જાણનારા તથા એક પ્રકારના મત્રો તત્રો જાણનારા, તથા અનેક પ્રકારના દેવેન્દ્ર ચિકિત્સા જાણનારા, એવા પુરૂષોની કુશળતા જાણનારા પણ કરવામાં સમર્થ થઈ નહીં તથા મહાકુશલ દેવેન્દ્ર વિદ્યાએલા એવા સર્વપુરૂષો, કાળના સુખના દેવેન્દ્ર સ્વરૂપ અત્યંત દિલગીરી કે, પ્રાણીઓને કોઈનું શરણ આપીને કૃષ્ણનું છત્ર, તથા મેરૂનો દડ કરવાને જે સમર્થ, તેમજ જે કદાચ કલેશ નહોતો, તથા જેની સેવામાં ગોડ દેવતા સ્વરૂપ દેવેન્દ્ર, એવા અનંત બળવાન તીર્થ ઠર ભગવાન સ્વરૂપે દેવેન્દ્ર મુકુટી બચાવવાને સમર્થ થયા નહીં તો પછી એ રેન્દ્ર કે ?

પુત્ર, મિત્ર અને સીની સ્નેહપ્રપંચકણને દૂર કરવા જીવે અશરણ રૂપ મહાવિદ્યાર્તુ સ્મરણ કરવું-સ સારમા કોઈ પણ જાતની મૂર્છા રાજાપી નહીં જન્મ, જરા અને મરણ, સદા દરેકને પૂઠે લાગી રહ્યા છે તે કોઈને છોડતા નથી તો હે જીવ! તને કેમ કરી છોડશે? માટે ધર્મધ્યાનમા તાત્પર થા! અને આત્મસ્વરૂપ વિચાર! આવે! વખત અને આવી જોજવાઈ વારવાર નહીં મળે પરજ વમા જે સાથે ખાવાનું ધર્મરૂપ ભાતુ લેવું? હોય તે લઈ લે મૃત્યુરૂપી બાજ જીવરૂપી પાંખીને અણધાર્યો પડી લેશે, તે વખતે ધસતે હાથે આદ્યો જઈશ માટે હે જીવ! ચેત! ! ચેત! ! ચેત! !

જગવાર મણુ પ્રમાદ માં કર જો બીજી અશરણુ ભાવના કહી

૩ મ સાર ભાવના—જુદિમાન તેમજ જુદિહીન, સુખી તેમજ દુઃખી, રૂપવાન તેમજ કુરૂપવાન, ગરીબ તેમજ રાજા, રાગી તેમજ ભોગી, સ્વામી તેમજ સેવક, વૈરી રાજા તથા પ્રજા, દેવતા, મનુષ્ય, તિર્યચ અને નારકીના અનેક પ્રકારના વેચોને કર્મવશપણાયકી ધારણ કરીને આ સ સારરૂપ અખાડામા આ જીવનાટક કષ્ટ છે તથા મહા આગ જ, મામ ભક્ષણ, મદીરાપાન, પરદારાગમન અને દેવદ્રવ્ય ભક્ષણ વગેરે કરીને જીવ, પાપ સચય કરી નરકમા જઈ પડે છે ત્યાં નરકમા અગ્નિ છેદન, અગ્નિથી બળવું, વગેરે મહાદુઃખ થાય છે, તે દુઃખોનું સર્વથા વર્જન કેવલી પણ કથન કરી શકતા નથી

કષ્ટને છલબેદથી પ્રાણી તિર્યચ ગતિમા સિંહ, વાન, વરૂ, લેસ, ઉંટ, હાથી, ઘોડા, બૂક, સર્પ, મધર, કુકડા અને કુતરા વગેરેના શરીર ધારણ કરે છે, તથા તે ગતિમા ક્રુધા, તૃષ્ણા, તાડનતર્જન, વધજ ધન, હનવહન ઇત્યાદિક દુઃખ તે જીવોને સદા નહન કરવા પડે છે તથા ખાદ્ય-અખાદ્ય, વિવેક શૂન્યતા, મનમાહી લાજરહિતપણ, મા જોન અને દીકરી માથે ગમન કરવું, જ્યાં જોક સમાનતા નિ શકતા વહીબ છે અનાર્થ દેગી મનુષ્યમા

નિરતર જીવદાત, માસભક્ષણ, ચોરી, પરસ્ત્રી ગમનાદિ અત્યંત કનિષ્ઠ પાપકર્મ મહાદુષ્ણ ઉત્પન્ન કરનાર જ્યાં થયા કરે છે તથા આર્ય દેશમાં પણ અજ્ઞાનતા, દરિદ્રતા, કષ્ટ અને દૌર્ભાગ્યપણું, રોગાદિકથી પીડિતપણું છે, તથા પરાધીનતા તથા માનભંગ, સેવકભાવ પ્રમુખ હું જ ભોગવવા પડે છે, તથા ગર્ભના દુષ્ણ ભોગવવા પડે છે, એવો આ સંસાર છે, તથા બાલ અવસ્થામાં મળ મૂન, ધૂનમાં આલોટવું, તથા મૂર્ખતા પ્રમુખ, તથા યુવાનીમાં ધન કમાવવાનું મહાદુષ્ણ, તથા વૃદ્ધાવસ્થામાં ચરીરનું કષ્ટવું, મુખમાંથી લાળ પડવી, નેત્રનું બળહીણપણું, શ્વાસ, ખામ્બી, પ્રમુખ વ્યાધિવી મહાદુષ્ણોનું ઉત્પન્ન થવું છતાં જ્યાં નિરતર છે, એવો આ સંસાર છે, ત્યાં એવી કઈ દશા છે કે જીવ મુખ ખામે તથા સમ્યક્દર્શન પામવાથી જે જીવ દેવતા થાય છે, તે પણ શોક, વિપાદ, મત્સર, ભય, અદેખાઈ, લમ પ્રમુખથી પીડિત થવાથી પોતાનું આયુષ્ય દીન મનવાળા થઈને પૂર્ણ કરે છે.

આ સંસારમાં એક વખતની ઝી મરી બીજે ભવે પોતાની માતા થાય છે, વળી મા મરી ઝીપણે ઉત્પન્ન થાય છે, જેન મરી ઝીપણે ઉત્પન્ન થાય છે, પુત્ર મરી પિતા થાય છે પિતા મરી પુત્રપણે થાય છે, અને શત્રુ મરી ભાઈપણે ઉત્પન્ન થાય છે, એવો આ અમાર સંસાર છે.

આ સંસારમાં કોઈ વખત તું ચડાળપણે ઉત્પન્ન થયો, કોઈ વખત ક્ષત્રિયપણે ઉત્પન્ન થયો, કોઈ વખત શાક ભાજીમાં ઉત્પન્ન થયો, તો તું ફોગટ “હું કુળવાન છું, આ નીચ હલકી જાતિનો છે, મારું કુળ મોટું છે,” એવો ફોગટ કેમ અહંકાર કરે છે ? ઉચ્ચ નીચનું કાળું પણ કર્મ છે.

કર્મે જીવને વશ કરી લીધો છે તે કર્મ, મહત મુનીશ્વર મહારાજને પણ અગ્નીચારમે ગુણકણેથી પાછા નાખી દે છે હે ચેતન ! તું અવ્યવહારરાશિ નિગોદમાંથી વ્યવહાર રાશિમાં આવ્યો, તોપણ અનંતવાર સૂક્ષ્મ નિગોદમાં ગયો તથા બાહ્યનિગોદમાં પણ

અનતકાળ આવ્યો, તેમજ પૃથ્વીકાય, સૂક્ષ્મબાહર અપ્રકાય, સૂક્ષ્મ તથા બાહર ઇત્યાદિક ચાર ગતિમા તુ ભટકે છે સર્વ પુરુષ પરમાણુઓને અનતીવાર તું દેહાદિપણે પશ્ચિમાવી ચૂક્યો લોકાકાશનો એક એવો પ્રદેશ નથી કે જ્યાં તુ અનતીવાર દુર્યા વિન રહ્યો હોય, એમ અનત પુરુષલ પરાવર્તન કાળ તુ ભર્યો, તે પણ હે એતન ! તને સંસારનો ભય લાગતો નથી

આ સંસારમા કેમ સુખી થયો નથી જેણે આ સંસારને ત્યાગ કર્યો તે સુખીયા થયા જુઓ ! યાવચ્ચાપુત્ર, મહાશક્તિ ધણી અને વળી જેને બચીય શ્રીઓ હતી, તેણે પણ નેમિના ભગવાનની દેશના સાલગી સંસાર અસાર બણી દીક્ષા ગ્રહ કરી, અને શુદ્ધધ્યાન ધ્યાઈને મુક્તિ પામ્યા અનાથી મુનિ પહેલા રાજાના પુત્ર હતા, તેમને યતીરે દાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો, ઘા ઉપચાર કર્યો પણ શાંતિ થઈ નહીં, પછી મનમા વિચાર આવ્યો કે અહો સંસારમા રોગનુ કારણ કર્મ છે મેં પાછલા જન્મમા જે કર્મ કર્યો છે તે હાલ ઉદયે આવ્યા છે એમ વૈરાગ ભાવ લાવી વિચાર્યો કે જો આ રોગ ઉપશમે તો હું દીક્ષા લઉં અનુક્રમે રા મર્યા બાદ સાધુ થયા અનાથી મુનિ વિચરતા વિચરતા પૃથ્વીતળ રાજગૃહી ઉત્તાનને પાવન કરવા લાગ્યા તેમને અધિકરાજાએ દે અને સંસારમા પાડવા સાઠ લલચાન્યા, પણ જરા માત્ર ટબ્યા નહ અને શ્રેણિક રાજાને જોય પમાડ્યો તેવા ધણી સુખી થયા

એક જીવની સાથે આ જીવે અનત મગપણ કર્યો છે તે સજ ખી વિશેષ જોણુ હોય તો જીવનભાનુ ચરિત્ર જોણુ તથા યશો ચરિત્ર તથા સમરાદિત્ય ચરિત્ર વાચનુ, કે જેથી સંસાર અનિત્યતા ભાસે ભવ્ય જીવોએ આ સંસારનો ત્યાગ કરી મહામત ધારણ કરી, આત્મ કે વાણુ ઈશુ તેજ સાર છે

૪ એકત્વ સાનના—જીવ એકલોજ ઉત્પન્ન થાય છે,

એકલોજ મરે છે એકલોજ કર્મ ડરે છે અને તેનું કૃણ એકલોજ લોગવે છે જીવે અત્યંત મહેનત કરી જે ધન ઉપાર્જન કર્યું છે, તે ધન તો સ્ત્રી, ભાઈ, બેન, પુત્ર, અને સગાસબ ધી પ્રમુખ ખાઈ જશે, અને ધન પેદા કરવામાં જે પાપકર્મ બાધ્યા છે, તેનું ફલ તો તેને એકલાનેજ લોગવવું પડશે, અને નરક તિર્યચ આદિ ગ તમા જઈ લોગવવું પડશે, આ કેવું આશ્ચર્ય! તથા આ જીવ આ શરીરના પોષણ સારૂ રાત્રિદિવસ નાના પ્રકારના વિચાર કર્યા કરે છે, ભ્રમે છે, દીનપણ્ય ધારણ કરે છે, પારકી ગુલામગીરી કરે છે કુલ મર્યાદા ઉલ્લંઘન કરે છે, ધર્મબ્રહ્મ થાય છે, પોતાના હિતમાં ઠગાય છે, ન્યાયથી દૂર રહે છે, અન્યાયમાં પ્રવર્તે છે, મોહમાયામાં મુલબધ છે, પણ આ દેહ કૃત્રિમ મિત્ર સરખો પરભવમાં સાથે આવતો નથી કહ્યું કે છે-સમય સમય જીવ, જીવીઆસાથ સત્તચિત્તેણ, જ પોસિશ્ચ સરીર, તંપિ તુહ ન ચેવ સાહીણ ॥

સમયે સમયે હે જીવ! જીવવાની આશાએ આસક્તિમને કરી જે શરીરનું પોષણ કર્યું છે, તે શરીર પણ મરતી વખતે પરભવમાં તારી સાથે આવતું નથી વિચાર કરો કે, આ દેહ અતે પડ્યો રહેશે સગાવહાલા પણ સાથે આવનાર નથી તે પોતપોતાના સ્વાર્થમાં ચકચૂર છે ભાઈ, માતા, અને બેન વગેરે ત્યારે પુણ્યલભાથી જીવ પરભવમાં બળ્યે, ત્યારે પોતપોતાનો સ્વાર્થ સભારી રહે છે પણ કોઈ એમ રડતું નથી કે-હે પુત્ર, હે ભાઈ, હે પિતા, તમે પરભવમાં કઈ ગતિમાં ઉત્પન્ન થયા હશે? તમોએ અહિં કશું આત્મહિત કર્યું નહિ તેથી તમો પરભવમાં સુખ શી રીતે પામશો? આવી રીતે કોઈ રોતું નથી, પણ માતા એમ રૂદન કરે છે કે હાય હાય! પુત્ર જો તું હયાત હોત તો મને રજીને આપત. સ્ત્રી પણ સ્વાર્થને રૂવે છે એવો સ્વાર્થીઓ સ સાર છે

જે પૈસા કમાઈને લાવતો હશે તો વાહ વાહ કરશે, પણ

ત્યારે ઘડપણ આવે છે, ચાલવાની શક્તિ હોતી નથી, ત્યારે વહાલા પુત્રો જેને ઘણા પ્યારથી મોટા કર્યા હોય, તે પણ તે વખતે જુદા જુદા વિચારના યર્ષ બન્ય છે

અહો ! અહો ! આ સ સારમા કોઈ કોઈનું નથી ચેતન પરને પોતાનું માની અહ પણનો અભિમાન કરી કેમ કર્મ ઉપાર્જન કરે છે ? હે ચેતન ! ધમ કરવામા ઉદ્ભવત યા અને ભગ ! ભગ ! અજ્ઞાનરૂપી નિદ્રાનો ત્યાગ કર, અને મોહરૂપી ગોહકુ દૂર કર. પોતાના સ્વરૂપનો વિચાર કર તું અનતજ્ઞાન, દર્શન અને વ્યાગ્રિ એ રત્નત્રયીથી પૂર્ણ છે અજ છે અમર છે અરૂપી છે આ પૌદ્ગલિક વસ્તુ તારી નથી, એમ આત્મહિતાર્થી પુરૂષ ભાવના ભાવે

હે ચેતન ! તું જન્મ્યો ત્યારે કોઈ સગા વહાલા, ભાઈ, બેન, સ્ત્રી, અને પુત્ર સાથે લઈ આવ્યો નહોતો, તો શુ હવે સાથે લઈ જવા ધારે છે ? દ્વાગટ તે ઉપર કેમ મોહ કરે છે ? જેમ એક વૃક્ષ ઉપર હજારો પખીઓ રાત્રીએ આવી ભેગા થાય છે અને સવાર થાય ત્યારે સૌ કોઈ જુદી જુદી દિશામા ઉડી જાય છે તેમ આ મનુષ્ય ગતિરૂપ વૃક્ષમા સગાવહાલા સખધી ઘણા જીવો આવીને રહ્યા છે, પણ ત્યારે આયુષ્ય મર્યાદા આવી રહેશે ત્યારે સર્વ જુદી જુદી ગતિમા ચાલ્યા જવાના કોઈ કોઈની સાથે જવાનું નથી વળી હે ચેતન ! તારો રાગ જે ઉપર અત્યંત હોય છે ત્યાં દ્રેષ પણ થાય છે માટે રાગ અને દ્રેષને નિવારી સમજાવ ધારણ કરી, એકત્વભાવના ભાવ, કે જેથી કર્મ ફલક દૂર થાય, અને શાન્તિ સુખ પામે

૫ અન્યત્વભાવના

આ સ સારમા હે ચેતન ! તું કોઈનો નથી, અને કોઈ તાર નથી મોતા, પિતા, સ્ત્રી, પુત્ર, ભાઈ અને બેન પ્રમુખ સગાવહાલા સખધીયો

ન્યાસુધી તારાથી તેઓની કાર્યસિદ્ધિ થાય છે, ત્યાંસુધી તેઓના પ્રાણ સમાન તુ તેઓને વહાલો છે પણ કાર્ય (સ્વાર્થ) નહીં થયે છતે વૈરભાવ ધારણ કરશે આ સ્વાર્થની મધુરી માયા !

સર્વે પૌર્ણલિંગ વસ્તુ હે ચેતન ! તારાથકી ન્યારી છે, આ શરીર પણ ચેતનથકી ન્યારૂ છે, મન, વચન અને કાયાના યોગ પણ ચેતનથકી ન્યારા છે, છ લેશ્યાઓ પણ ચેતનથકી ન્યારી છે, આઠ કર્મની વર્ગણાઓ પણ ચેતનથકી ન્યારી છે, પાંચ ઇન્દ્રિયો પણ ચેતનથકી ન્યારી છે, અને ચેતનથકી ખાકીના પાંચ દ્રવ્ય ન્યારા છે ચેતનથકી લિલ્લ એવા પુદ્ગલ ઉપર મમતા ભાવ રાખવો નહીં અનેક પ્રકારના ખાનપાન ઉપભોગ લેપન પ્રમુખથી શરીરની પુષ્ટિ ઇચ્છવી તે પણ ફેગટ છે ઠઠાચિત્ આ શરીરને કોઈ લાકડી પ્રમુખથી માર મારે, તો પણ સમતા રાખી સહન કરવું જોઈએ વળી અનેક પ્રકારના રાગો ઉત્પત્ત થયે છતે પણ સમતા રાખવી

જે પુરૂષ અન્યત્વ ભાવના ભાવે છે, તેને શરીર, ધન, પુત્રાદિકના વિયોગથી હુ ખ થતુ નથી પરદેશી રાબને સૂરિકતા રાણીએ ઝેર આપીને મારી નાખ્યો, તેનો અધિગત રાયપસેણી સૂત્રથકી બાણવેલ તથા પ્રજ્ઞાદત્તની માતા ચુલણીએ પોતાના સ્વાર્થનેમાટે લાખના મહેલમા પુત્રને, તથા તેની સ્ત્રીને સુવાડી અગ્નિ સળગાવ્યો, પણ તેતુ આયુધ્ય હતુ તો સુરગ વાટે થઈ નીકળી જવતો રહ્યો જુવો ! માતાનો સ્નેહ પણ એટલો જ છે વળી શ્રેણિક રાબએ પોતાના પુત્ર કોણીકનો લોહી પડવાજો અગુઠો મુખમા રાખ્યો, પડ વગેરે સુસ્તુ, એટલો સ્નેહ પુત્ર ઉપર હતો, અને કોણીકની માતા ચેલ જુને એ પુત્ર જવતો રાખવાનો વિચાર નહોતો, પણ શ્રેણીકે જોરાવ રીધી કોણીકને ઉછેર્યો, તેજ કોણીકે પિતાને કાષ્ટના પાજરામા ઘાટ્યો, જુઓ ! બારીકાઈથી જોશો તો જણાશે કે જગત્તમા કોઈનું કોઈ નથી

સ સારમા કંઈ સાર દેખાતો નથી

મરડેવી માના, રૂપસદેવ સ્વામીએ દીક્ષા લીધી, તેથી સ્નેહના વશથી મારો રૂપસ શુ કરતો હશે, એમ રૂદન કરવા લાગ્યા. આજે પડલ આવી ગયા જે વારે ભગવત કેવળજ્ઞાન પામ્યા, તેવારે ભરત વાદવા ગયા, માતાને પણ સાથે તેડી ગયા. દેવહંદલિના નાદ વગેરે અત્યંત ઋદ્ધિ સપદા દેખીને સ્નેહ તુટી ગયો, અને વિચાર્યું કે “હું રૂપસ-રૂપસ કરતી આધર્મી થઈ ને રૂપસ તો આટલી ઋદ્ધિને લો. (વે ઇ, ને માતાને સંભારતો પણ નથી અહો કોઈ કોઈનું નથી કોનો રૂપસ અને કોની માતા ! સહુ સહુના આત્માનું કંઈયણ કરે છે ” એમ અનન્ય ભાવના ભાવતા અતગદ કેવલી થઈ મોઢે ગયો.

શ્રી ગૌતમસ્વામી ત્રીસ વર્ષ સુધી મહાવીરસ્વામીની સેવામાં રહ્યા તેમનો મહાવીરસ્વામી ઉપર ઘણો સ્નેહ હતો જે વારે ભગવાન નિર્વાણ પદ પામ્યા, તે વારે એવી ભાવના થઈ કે “કોના વીર ! મારો આટલો રાગ છતા પણ તેમણે મને પાસે રાખ્યો નહી, ” એમ બહુ વિલાપ કરવા લાગ્યા ત્યારે આખરે મનમા વિચાર આવ્યો કે વીરરાગ એ તો કોઈની સાથે સ્નેહ રાખતા નથી વીરતો વીરના આત્માનું કંઈયણ કરી ગયા, અને તું “વીર વીર ” પોકારે છે તેમા તારૂ શુ વળ્યું તું તારા આત્માનું કંઈયણ કાર્ય કર, એમ ભાવના ભાવતા કેવળ જ્ઞાન પામ્યા એમ અન્યત્વ ભાવના ભાવતા આત્માનું હિત થાય છે પણ ભવ્ય પ્રાણીઓ અન્યત્વ ભાવના ભાવતા સિદ્ધિ પદને પામ્યા છે.

૬ અશ્રુચિ ભાવના

જેમ લુણની ખાણમા જે જે પદાર્થ પડે છે તે તે લુણ થઈ જાય છે તેમ આ કાયામા જે જે આહાર પ્રમુખ પડે છે, તે મળ રૂપ થઈ જાય છે એવી આ કાયા અપવિત્ર છે, તથા રૂઢિ અને શુક એ બન્નેના

મેળાપથી આ કાયા ઉત્પન્ન થાય છે આ કાયાને પાણીના સો ઘડાથી નવરાપીએ, તેમજ કસ્તુરી પ્રમુખ સુગંધી દ્રવ્યોને કાયાપર ચોપડીએ તો પણ અદર રહેલો અશુચિનો કોઠો પવિત્ર થતો નથી

અહન, કસ્તુરી, અગર, કપુર, પ્રમુખ સુગંધી વસ્તુઓ સાથે પણ આ શરીરનો સંબંધ થાય છે, ત્યારે અન્ય કાળમા દુર્ગંધરૂપ થઈ જાય છે તો પછી વિચારો કે, આ કાયાને કોણ બુદ્ધિમાન પવિત્ર માને ? નગરના ઘડનાળાની પેઠે આ કાયામાંથી મળ, મૂત્ર નીકળ્યા કરે છે, કાચના કટકા જેવી આ કાયા ઉપર શી માયા કરવા જેવી છે ? પુરૂષના નવદારમાંથી અને સ્ત્રીના બારદા રમાંથી અશુચિ વહ્યા કરે છે હે ! જીવ ! તુ દુર્ગંધિને દૂરથી ટેખી મુખ મચકોડે છે, પણ જાણતો નથી કે તારૂં શરીર પણ દુર્ગંધિથી ભર્યું છે મહિષાસુરમાંથી આ ભાવનાથી છ મિત્રોને પ્રતિબોધ પમાડ્યો

ગર્ભાવાસમા તો આ જીવ અશુચિમા રાત્રી દિવસ લપટા ધને રહ્યો તેનું સ્વરૂપ સંક્ષેપથી કહે છે —

સ્ત્રીની નાભિની નીચે જે નાડી છે, તે જે નાડી કુલને આકારે છે તેની નીચે આબાના માજરના આકારે માસની પેશી છે તે જે વારે સ્ત્રીને ઋતુ કાલ હોય તે વારે તે માસની માજર કુટે છે ને માહેથી રક્ત વહે છે જીવની ઉત્પત્તિ વિષે જે અધોમુખ કુલને આકારે યોનિ છે ત્યાં પુરૂષનું વીર્ય પ્રાપ્ત થાય છે, અને જે વારે યોનિ મિશ્રિત હોય તે વારે જીવ ઉપજવા યોગ્ય થાય છે, અને વીર્ય પ્રાપ્ત થયા પછી બાર મુહૂર્ત સુધી જીવનું ઉપજવું થાય છે, એક જીવ પણ ઉપજે, જે તથા ત્રણ તથા ઉત્કૃષ્ટ નવ લાખ જીવ ઉપજે કહ્યું છે કે—

॥ ગાથા ॥

શ્ચિય જોણી સમવતિ, વેદિયાડ જે જીવા,
ઉકોસનવલલા, જાયતિણગવેલા ॥ ૧ ॥

તે જીવનું જઘન્યથકી આયુષ્ય અતર્ફુંદુર્તનું હોય છે, ઉત્કૃષ્ટ કોડ પૂર્વ વર્ષનું હોય છે, જે જીવ ઉપર તેના પિતાની સખ્યા છે એક હોય, અથવા બે હોય અથવા નવસે પિતા હોય, સ્ત્રી જમણી કુળે પુત્ર હોય છે, ડાબી કુળે પુત્રી હોય છે, અને મધ્ય ભાગમાં નવ સક હોય છે મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ કાલ-ગર્ભમાં બાર વર્ષ રહે છે તિર્યચ ગતિમાં ઉત્કૃષ્ટ આઠ વર્ષ રહે છે

ગર્ભમાં જીવ પ્રથમ સમયે માતાનું રૂપીર અને પિતાનું વીર્ય એ બેનો આહાર કરે છે તેવાર પછી તેનું જ શરીર બાધે છે, બાવળ પદ્ધતિ પૂરી કરે છે એમ કરતા જ્યારે સાત દિવસ થાય છે ત્યારે પાણીના પરપોટા જેવડો થાય છે, તેવાર પછી આબાની ગોટ્ટી જેવડો થાય છે, તે વાર પછી માસની પેશી જેવડો થાય છે, એમ અનુક્રમે થાયે મહીને માતાના અગનો વધારો થાય છે પાચમે માસે પાચ અંગ થાય છે, છઠે માસે રૂપીરનો સંગ્રહ થાય છે સાતમે માસે સાતસે નાડી બધાય છે તથા પાચમે પેશી બધાય છે તથા, નવમી નાડી થાય છે તથા રોમરાજી પ્રગટે છે રોમે કવી આહાર થઈ જાય ■ અને સમયે સમયે પરિણમે છે સર્વ ગરીરે મળીને સાડીત્રણ કોડ રોમરાજી હોય છે, આઠમે માસે સર્વ અંગો પાગ સંપૂર્ણ થાય છે

ગર્ભમાં નહેલ જીવને લઘુનીતિ વડીનીતિ, સળેખમ, બળખા પ્રમુખ કાઈ હોતા નથી, ગર્ભમાં જ્યો થકો જે આહાર જીવ કરે તે આહાર છદ્વિયની પુષ્ટિ કરે છે, અને હાડ તથા મેદ પ્રમુખતી વૃદ્ધિ કરે છે, ગર્ભમાં માતા આહાર લે તો ગભ નો જીવ પણ આહાર લે છે માતા હું ખી થાય તો ગર્ભનો જીવ પણ હું ખી થાય છે, ગર્ભ માથી જીવ ચલે તો નરક, તિર્થચ, દેવતા, અને મનુષ્ય એ ચાર ગતિમાં ઉપજે છે માતા સુવે તો પોતે સુવે છે, માતા જાગે તો પોતે જાગે છે, એવી રીતે અશુચિ અપવિત્રથી ભરેલો જીવ, ગર્ભાવાસનું અનુકુળ બે લોગવે છે મહામગ્ન મૂવના ભરેલા સ્થાનકમાં વસવું પડે છે એવી રીતે નવ માસ

સુધી જીવને ગર્ભાવાસમાં રહેવું પડે છે પિતાના વીર્યનું બળ ઘણું હોય તો પુરૂષવેદે જીવ થાય છે તથા માતાના રૂધીરનું બળ ઘણું હોય અને પિતાના વીર્યનું બળ થોડું હોય છે તો સ્ત્રીવેદે જીવ થાય છે, તથા વીર્ય બળ સમભાગે હોય છે તો નપુસક વેદ બાધે છે તેમાં કોઈ જન્મતી વખતે મસ્તકે કરી આવે છે, કોઈના પહેલા પગ આવે છે, કોઈ આડો આવે છે તે સર્વે પુણ્ય પાપના ફળ છે સર્વજીવો પોતાની પૂર્વની અવસ્થા સભારે તો દુર્ગ મ્હા કરેજ નહીં કેમકે ગર્ભાવાસ, નરકની કુલી પાક સરખો છે

કોઈ જીવ ગર્ભાવાસની અવસ્થા ભૂલી જઈને જીવાનીના મદમાં છાકયોથકો અશુચિની દુર્ગ મ્હાના ઘણી કરે છે તે અજ્ઞાની છે શરીરમાં અદાર પાસળીયો પરિષ્ક કડક નામે સધિની છે બાર પાસળીયો કડક, બેવાસાનો છે ચાર પલની જીભ છે બે પલના નેત્ર છે આઠ પલનું હૃદય છે શરીરમાં એકસો સિતોતેર મર્મના મ્યાનક છે શરીરમાં એક વડીનીતિનું તથા એક લઘુનીતિનું એમ બે સ્નાયુ છે ત્રણસે હાડની માળા છે નવસે નાડી છે સાતસે ગીરા છે પાંચસે માસની પેમી છે નવ ધમણની નાડી છે સાડી ત્રણ કોટી રોમરાજી છે એકસો ને સાઠ નાડી નાભિયકી ઉચી ચાલે છે, તે મસ્તકના બધની છે, તેને રસ હરણી કહે છે તે મસ્તકે રસ પહોચાડે છે એ રસ હૃદયની નાડીનો જેટલો ઉપઘાત થાય તેટલી રોગની પ્રાપ્તિ ભણવી, અને આખ, કાન, નાક, તથા જીભના બળને હણે છે તેથી રોગ થાય છે, પીડા કરે છે, એ સર્વ ઉર્ધ્વ નાડીના ફળ ભણવા તથા વળી એક સોને સાઠ નાડી નાભિયકી ઉડી તે નીચે ચાલી થકી પગને તળીએ બંધાણી છે તે નાડીનો ઉપઘાત થાય તો નેત્રનો, જઘાનો, મસ્તકનો, આધાશીશી, અને યાવત અધ થાય છે ત્યાં સુધી પણ એ એના ફલ ભણવા, તથા એકસો ને આઠ નાડી નાભિયકી જે ઉપડી તે તિરછી ચાલી હાથના આગળા સુધી પહોચી છે, તેના ઉપઘાતથી બે બે પાસાની વેદના, પેટની વેદના, મુખની વેદના, ઇત્યાદિ સર્વ એની

રસ હરણીના ઘાતયકી ઉપજે છે તથા જોકસો ને સાઠનાડી, નાભિ યકી શુદ્ધસ્થાનક સુધી પહોચી તેના ઉપઘાતથી પેશાબ રોગ, વડીનીતિ રોગ, તથા કરમીયાની ઉત્પત્તિ થાય છે, તથા હરસ વિકાર વગેરે રોગ થાય છે તથા પચવીસ નાડી નાભિયકી ઉપજી તે સહે ખમને ઉદ્ધરવા વાળી છે તેના ઉપઘાતથી સલેખમ થાય છે તથા પચીસ નાડી પિત્તની ધરનારી છે તથા હસ નાડી વીર્યની ધરનારી છે ધૃત્વાદિક પુરૂષને સાતસે નાડી હોય છે તેની રસ હરણી આદિ નાડીઓને ઉપઘાત ન હોય તો શરીરે સદાય સુખ રહે છે, અને તે રસહરણી નાડીને કઈ ઉપઘાત થયો હોય તો તે પ્રકારનો રોગ થાય છે અને છયેને શીતેર નાડી હોય છે અને નપુસકને છયે ને એ સી નાડી હોય છે તથા પુરૂષને જે પાંચસે પેસી માસની કહી છે તે મધ્યેથી (૩૦) ત્રીસ પેસી આછી અને હોય છે

આ શરીર મહા દુર્ગંધનું સ્થાન છે લોઝોની દુર્ગંધા રૂ વાથી ઘણા કર્મ લોગવવા પડે છે માટે દાર્ઘની દુર્ગંધા કરવી નહીં વળી જાતિ, રૂપ મદ પશુ કરવાથી ચારગતિમા મહા દુ ખ લોગવવા પડશે જે આ શરીર હાલ સુગંધી રેખાય છે તે ક્ષણમા ખરાબ થઈ જશે માટે પુદ્ગલ ઉપર રાચવું નહીં અને અસક્ય ભક્ષણ કરી પાપની શશિ ઉપાર્જન કરવી નહીં જે ભવ્યપ્રાણી યેને યોગ્ય છે

સાતમી આશ્રવભાવના

મન યોગ, વચન યોગ અને કાલયોગથી શુભ અશુભ કર્મનું મહત્ત્વ કરવું તે આસવ છે એમ જીનેશ્વર ભગવાન કહે છે સર્વજીવો વિષે મૈત્રી ભાવના સુણાધિકૃતજીવોમા પ્રમોદભાવના, અવિનીત શિષ્ય આદિ ઉપર માધ્યસ્થ ભાવના અને દુ ખીજીવો ઉપર કારૂણ્ય ભાવના આ ચારે ભાવનાઓથી જે જીવોના અત કરવું નિત્યવાસિત હોય છે, તે જીવો, જે વાલીશ પ્રકારના પુણ્ય ઉપાર્જન કર

છે, અને આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, પાપપ્રકારના મિથ્યાત્વ, સોળ પ્રકારના કપાય, નવનોકપાય, પાપપ્રકારના વિષય, પાપ પ્રકારના અમત અને પચ્ચીસ પ્રકારની પાપ ક્રિયા, તેઓનાથી જે જીવોના હૃદય વાસિત હોય છે તે જીવો, ખ્યાસી પ્રકારનું પાપ કર્મ ઉપાર્જન કરે છે તથા અરિહત, સિદ્ધ, સૂરિ, ઉપાધ્યાય, સુસાધુ, સિદ્ધાત, દ્વાદશાગ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા, ઇત્યાદિના જે શુદ્ધ કીર્તન, સ્તુતિ કરે છે તે શુભ કર્મ ઉપાર્જન કરે છે તથા શુભવતની નિંદા કરી, સ્વકપોલ કલ્પિત મતનો ઉપદેશ વગેરે જે આપે છે, તે અશુભ કર્મ ઉપાર્જન કરી અનત સ સાર રખડે છે

જે પુરૂષો અભિમાનના છાકમા ચઢ્યા છતાં માન પૂજાની ખાતર જીનેશ્વર ભગવતે કહેલા આગમોનો ઉલટો અર્થ કરે છે, અને કુચુક્તિયો કરી લોકોને ભરમાવે છે અને જગમા સાધુ નામ ધરાવે છે, સત્ય શુદ્ધ પરપર શ્રીહેમચ દ્રાચાર્ય મહારાજ તથા શ્રીહીરવિ-જયસૂરિ જેવા મહત્ત્વ પુરૂષોના વિચારોમા દોષ કાઢે છે, તે જીવો-મિથ્યાત્વના જોરે ચાર ગતિમા રખડનારા થાય છે, ઉત્સૂત્ર ભાષણની આલોચણા લેવાતી નથી માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ! સ્વચ્છ હતાના જોરથી અગર પ્રજાના અભિમાનથી કોઈ વખત કુચુક્તિયો જૈનાગમનું ખડન કર્યો નહીં, કારણ કે શાસ્ત્રોમા શ્રીઅભયદેવ સૂરિજી મહારાજએ કહેલું છે કે—

॥ ગાથા ॥

દસણમહો, મહો દસણમહો નચ્ચિનિન્વાણ ॥

સિજ્જતિ ચરણ રહિયા, દસણરહિયા ન સિજ્જતિ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ — ચારિત્રથી બ્રહ્મ થાય છે તેનું તો કોઈ વખત આત્મ હિત થાય છે, પણ વીતરાગ વચનની જેણે પ્રતીતિ કરી નહીં અને તે થકી ઉલટી દ્રષ્ટિ કરી તે જીવો આત્માનું ઢલ્યાણુ કરી શકતા નથી મહાબુદ્ધિમત્ત જોવા શ્રીમુનિસુદર શુદ્ધ મહારાજે ઉપ દેશ રત્નાકર નામનો ઘથ બનાવેલો છે, તેમા લખ્યું છે કે—

॥ ગાથા ॥

ધનાણ વિહિજોગો, વિહિપસ્ક આરાહગા સયા ધના, ॥
વિહિવહુ માણી ધના, વિહિપસ્ક અદુસગા સયા ધના ॥૧॥

ભાવાર્થ—જેને નિકટ મોક્ષ છે, તેવા પુરુષોને વિધિ યોગ્ય હોય છે તેવા પુરુષોને ધન્ય છે વળી ભગવતે કહેલી જે વધિકાર, આચાર, વર્તના, તેને આચરવાવાળા પુરુષોને ધન્ય વળી જે પોતાનાથી વિધિમાર્ગ થતો ન હોય તોપણ વિધિમાર્ગનું બહુમાન કરે છે, પ્રશ્ન સેછે, સત્યમાનેછે, તેઓને પણ ધન્ય માંડ થટેછે વળી જે વિધિ પક્ષને દ્રવ્ય આપતા નથી અર્થાત્ તે ખોટો કહેતા નથી, તેવા પુરુષોને ધન્ય છે કહ્યું છે કે—

॥ ગાથા ॥

આસન્ન સિદ્ધિઆણ, વિહિવહુમાણો હવતિકેસિપિ. ॥
વિહિવાઓ અવિહમત્તિ, અમવ્યદૂરમન્વજીવાણા ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—જે આસાણી પુરુષો છે, તેવા કેટલાકને વિધિમાર્ગનું બહુમાન હોય છે શુરંગમથી જે ચાલી આવેલી ક્રિયા અનુષ્ઠાન-સૂત્ર, નિર્ધુક્તિ, સુર્ણી, બાપ્ય, વૃત્તિયક્રી તથા પરપરાદિથી વિપરીતપણ અભવ્ય જીવોને તથા દ્વરભય પ્રાણીઓને હોય છે, એટલે અભવો તથા દ્વરભવો તેને વિધિ માર્ગનો ખપ હોતો નથી અને તે વિધિનો ત્યાગ કરી ચાલે છે માટે હે ચેતન! તું ઉત્સૂત્ર બાપણ કરીશ નહીં કારણ કે તેથી મહારૌચ્ય હ ખ ભોગવીશ, અપેક્ષાએ જ્ઞાન અને ક્રિયાને સમજા તથા વળી જે જીવ માસ ભક્ષણ કરે છે, સુરાપાન કરે છે, જીવહાત કરે છે, ચોરી, જુગાર, પરદારાગમનાદિ કરે છે, ખાવીશ અભક્ષ્ય, ખત્રીશ અનતકાયનું ભક્ષણ કરે છે, જુગાર રમે છે, પાપથી લક્ષ્મીનો સન્નય કરે છે, તે જીવ, અશુભકર્મ ઉપાર્જન કરે છે કલેશ કરવાથી, અને પરની નિંદાકરવાથી જીવ અશુભ કર્મ ઉપાર્જન કરે છે—ઉપદેશમાલામા કહ્યું છે કે—

પરદોસે જયતો ન લહહ, અથ્થ જસ ન પાવહ ॥

સુચણ વિ કુણહ સત્તુ, વધહ કમ્મં મહાધોર ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ — એતન પારકાના દૂષણો કાઢતો છતો અર્થ કાઢ પામતો નથી અને પારકાના અપવાદ દૂષણો બોલતો છતો યશકીર્તિ પામી શકતો નથી, અને નિદા કર્યાથી સન્નિવન, મિત્રને પણ નિદક પુરૂષ પોતાનો શત્રુ કરે છે, અને પરદોષ બોલતો છતો મહાધોરકર્મ બાધે છે વળી અદેખાર્ષ, દ્વેષ વિના સંસારની ઝારણીભૂત એવી પારકાના દૂષણની કથા થતી નથી એ માટે નિદકપણ વર્જી મનુષ્ય ધારે છે કે, પારકાના દૂષણ કાઢીશ એટલે મારી મોટાઇ થશે પણ તે જાણતો નથી કે કોયલા ચાવે લાલ મુખ કદી ચાચજ નહિ ઉલટું કાળુજ મુખ થાય, તેમ પારકી નિદાથી પોતાની મહત્વતા એાછી થાય છે, અને પરભવમા દારણુ હ ખ લોગવણુ પડે છે માટે આત્મહિતાર્થી જીવે પરના દૂષણ ઠદિ ઉચ્ચારવા નહિ વળી જીવે માયા પણ કરવી નહિ કપટથી હજારો વર્ષ સુધી ચારિત્ર પાત્યુ હોય છે, તોપણ નિષ્કળ થાય છે માસ માસને અતે પારણુ કરે, અને લુખ્યુ અન્ન વહોરે, પણ જો મનમા કપટ છે તો તેથી અનત વખત જન્મ મરણ થશે — ભૂમિ યચન કરવુ, કેશલુચન કરવુ તે પણ સુકર છે, પણ માયાનો ત્યાગ કરવો હુકર છે શ્રીમદ્ યજોર્વિજયજી ઉપાધ્યાયજીએ કહ્યુ છે કે —

નન્ન માસ ઉપવાસીયા, સુણો સ તાજ,
શીથલીએ કુથ અન્ન, શુણવ તાજ,
ગર્ભ અનતા પામશે, સુણો સ તાજ,
જો છે માયા મન્ન, શુણવ તાજ !

ઈત્યાદિ વચનથી સમજીને માયાનો ત્યાગ કરવો એજ હિતકારક છે અદાર પાપ સ્થાનક સેવવાથી અશુભ કર્મનો બંધ થાય છે માટે

હે ચેતન ! આશ્રવ દ્વાર સેવીશ નહિ મનુષ્ય જન્મ પામી સ વર કરણી કર ' તેથી મોક્ષ મુખ પામી શકાય છે

૮ આઠમી સ વર ભાવના.

આશ્રવનો નિરોધ (રોકવું) તેને સ વર કહે છે સ વરના બે પ્રકાર છે એક દેશ સ વર, અને બીજો સર્વ સ વર, તે અયોગી કેવલીમા હોય છે, અને દેશ સ વર એક બે ઇત્યાદિ ભેદ છે તે આશ્રવનો ત્યાગ કરનારમા હોય છે, વળી સ વરના બીજા બે પ્રકાર છે એક દ્રવ્ય સ વર અને બીજો ભાવ સ વર તેમા જે કર્મ પુણ્ય આશ્રવને છુપાવે છે, તેઓને દેશથી અગર સર્વથી આવતા રોકવા તેને દ્રવ્યસ વર કહે છે, અને સ સારકારણીભૂતક્રિયાનો ત્યાગ કરવા જે આત્માના અધ્યવસાય ઉપજે છે તે ભાવ સ વર છે

આત્માથી પુરૂષ મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય, અને યોગ પ્રમુખનો ત્યાગ કરે છે અને આર્તધ્યાન અને રોદધ્યાન તથા ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાન ધ્યાવે છે ક્રોધ ને ક્ષમાથી છુટે છે માનને મુદ્દતાથી છુટે ॥ માયાને સરલપક્ષથી છુટે છે અને લોભને સ નોખથી છુટે છે, પાત્ર ઇદ્રિયોના ત્રેવીશ વિષયોને છુટે છે, પાત્ર સમિતિ અને ત્રણ શુભિએ શુભ રહે છે, બાવીશ પરિસહને છુટે છે દશપ્રકારના ચતિધર્મમા લીન રહે છે ધડદ્રવ્યના શુણ્ણપર્યાયનુ સ્વરૂપ વિચારે છે, આત્મ ઉપયોગમા વર્તે છે, એવાને મોક્ષની લક્ષ્મી અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે

૯ નવમી નિર્જરા ભાવના.

સ સારની કારણીભૂત જે કર્મની સતતિ તેનો અતિશયથી જે નાશ કરે તેને નિર્જરા કહે છે નિર્જરા બે પ્રકારની છે, એક સકામ નિર્જરા અને બીજી અકામ નિર્જરા, તેમથી સકામ નિર્જરા તો સમકિત-ધારી સાધુ આવકને હોય છે બાકીના યોગી સન્યાસી ક્ષત્રી વગેરેને અકામ નિર્જરા હોય છે અમારા કર્મની નિર્જરા થાય અને અમને મોક્ષ મળે એવા આશયથી જે પુરૂષ તપ પ્રમુખ કરે છે, તે

સકામ નિર્જરા કરે છે અને એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, આદિ જીવોને વિશેષ જ્ઞાન તો નથી, પરંતુ વધ, બંધન, છેદન, તાડના અને તર્જના આદિ કષ્ટ લોગવવાથી તેઓને કર્મની નિર્જરા થાય છે, તે અકામ નિર્જરા છે નિર્જરાના ખાર લેદ છે છ બાહ્ય અને છ આભ્યંતર તેની ગાથા —

અણસણ મુણોઅરિયા, વિત્તિસસેવણં રસચ્ચાઓ ॥

કાયાકિલેસોસલીણયાય, ચણ્ણો ત્તવો હોઈ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—અનસન, ઉણાહરી, વૃત્તિસક્ષેપ, રસત્યાગ, ઝાય કલેશ, સલીનતા એ છ બાહ્ય તપ છે

એ છ બાહ્ય નિર્જરાના લેદ છે તથા આભ્યંતરનિર્જરાના ૭ લેદ હો છે તેની ગાથા—

પાયચ્છિત્ત વિણ્ણો, વેયાવચ્ચ તહેવ સજ્ઞાઓ. ॥

- જ્ઞાણ ઉસ્સમ્મોવિઞ્ણ, અમ્મિતરઓ તવો હોઈ ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ—પ્રાયચ્છિત્ત, વિનય, વૈયાવૃત્ય, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન, કાયોત્સર્ગ, એ છ આભ્યંતર તપ લેદ છે

ઈત્યાદિની આરાધના કરવાથી કર્મજલ કદ્દર થાય છે માટે હે બ બજીવો! મત પચ્ચબાણુને આહર કરો બાહ્ય તપસ્વી ગ્લાની જ્ઞાનીનું વૈયાવચ્ચ કરો જીર્ણોદ્ધાર કરો શત્રુજ્યાદિ તીર્થની યાત્રા, ચૈત્ય, ભક્તિ, તથા ઉભય કાળ આવશ્યક કરણી કરો, કર્મસૂડન, કનકાવલી, સિંહ નિકીડિત, વર્ષી પ્રમુખ તપ કરો પોસહ, સામાયિક પ્રમુખ કરણી કરો શુદ્ધ ઉપદેશ વિનય પૂર્વક સાભળો, તથા જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરો બીજા બબ્બજીવોને જ્ઞાન ભણાવી સમ્યક્ત્વ જ્ઞાન આપો કે જેથી મહાનિર્જરા થાય દ્રઢપ્રહારી તથા મેતાર્ય યુનિ, ઢઢણુ કુમાર તથા સુકોશલ યુનિ વગેરેએ નિર્જરાથી કઠીણ કર્મ ખપાવ્યા છે ગજસુકુમાર, યુનીશ્વરને ધન્ય છે કે જેને સોમીલ પ્રાણજી માથાની જોપરીમા અગારા ભરી મહાદ્વ ખદીધે છતે પણ જરા માત્ર કોપ કર્યો નહીં, અને કઠીણ કર્મ ખપાવ્યા વળી ચૌદ હજાર યુનિમા ઉત્કૃષ્ટ અને જેની વીરભગવતે પ્રશસા કરી

એવા ધર્મા મુનિને ધન્ય છે હે જીવ ! તું પણ એવું તપ કરારે
આદરીશ નિર્જરાથી જીવ, મોક્ષ મુખ પામે છે

૧૦ દશમી લોકોન્વસાવભાવના.

પૃથ્વી, ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારા, પર્વત, નરક,
અર્ગી અને લોગકાશ મળી એક લોક કહેવાય છે લોકનો આકાર
ત્રીનાગમમા આ પ્રમાણે બતાવ્યો છે જેમ કોઈ પુરુષ જામે પહેરીને
પોતાની કમરમા બન્ને હાથ લગાડી પમ પમારી ઉભો રહે તેના આકારે
લોક છે તે લોક, ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય,
પુણ્ય અને જીવ એ ૬ દ્રવ્યથી વ્યાપી રહ્યો છે તથા ઉત્પત્તિ, વ્યય
અને ધૌભ્ય એ ત્રણે સ્વરૂપસંયુક્ત છે, અનાદિ અનંત છે કોઈનો
બનાવેલ નથી કેટલાક જીવો જગત્ કર્તા ઈશ્વરને માને છે, તથા
જીવોને પણ ઈશ્વર બનાવે છે ત તેમનું માનવું શશશગવત્ જોડું
છે એ લોકના ત્રણ ભેદ છે ૧ ઉર્ધ્વલોક, અધોલોક, અને
તીર્થલોક પુરુષાકારે જે લોક છે, તેની નાભિની નીચી જગ્યા તેને
અધોલોક કહે છે તે અધોલોક સાત રાજ્યથી ઘર્ષક જાહેરો ૥ તથા
સાતરાજ માઠેરા નાભિથી ઉપરનો ભાગ છે તેને ઉર્ધ્વલોક કહે
૥ તથા જે નાભિની જગ્યાનો ભાગ છે તેને તીર્થલોક કહે છે, હવે
તે ત્રણ લોકનું ક્રિયિત્ સ્વરૂપ દેખાડીએ છીએ અધોલોકને વિષે
સાત પૃથ્વી છે, પહેલી પૃથ્વી રત્નપ્રભા નામે છે રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો
એક લાખને એશી હજાર પિંડ છે તે મેરૂ પર્વતની અમજૂતલા
પૃથ્વીના ભાગથી ગણવો, હવે એક લાખ અને એશી હજાર
પૃથ્વીના પિંડમાથી એક હજાર યોજન નીચે મૂકીએ અને એક
હજાર યોજન ઉપર મૂકીએ—બાકી મધ્યમા એક લાખને અઢીનેર
હજાર પૃથ્વીનો પિંડ રહ્યો, તેમા તેના તેર ભાગ કરીએ
તેમા તેર નરકના પાથડા છે તેના વચલા આતરા બાર રહ્યા
તે મધ્યે દશઆતરામા જીવનપતિના, દશનિકાપના દશ
હેવનાઓ છે, અને બે આતરા ખાલી છે હવે હજાર યોજન જે પૃથ્વી
ઉપર રહી તે મધ્યે સો યોજન ઉપર મૂકીએ અને સો યોજન નીચે

મુકીએ અને મધ્યે આઠસે યોજનમધ્યે આઠ વ્યતર નિકાયના દેવો રહે છે તથા ઉપરના સો યોજન રહ્યા તેમા દશ યોજન નીચે મુકીએ અને દશ યોજન ઉપર મુકીએ, બાકીના મધ્યના એ શી યોજનમા આઠજાતિના વાનવ્યતર દેવો રહે છે બ્રુવનપતિ તથા વ્યતરજાતિના દેવોને રહેવાને રત્નમય આવાસ છે પહેલી નરકના તેર પાથડા છે તેના સર્વ મળીને ૩૦ ત્રીશ લાખ નરકા વાસ છે, તે નરક પૃથ્વી નીચે એક રાજ ખાલી છે, ત્યારબાદ બીજી નરક પૃથ્વી આવે છે, બીજી નરકમા અગીયાર પાથડા છે, ત્યાંથી એક રાજ ગએ છતે ત્રીજી પૃથ્વી વાલુકાપ્રભા નામે આવે છે, તેમાં નવ પાથડા છે ત્યાંથી એક રાજલોક ગએ છતે ચોથી પૃથ્વી પદ્મપ્રભા નામે આવે છે તે મધ્યે સાત પાથડા છે ત્યાંથી એક રાજ ગએ છતે પાંચમી ધૂમ્રપ્રભા નામે આવે છે તે મધ્યે પાંચ પાથડા છે ત્યાંથી એક રાજ ગએ છતે છઠી પૃથ્વી તમ પ્રભા નામે આવે છે ત્યાં ત્રણ પાથડા છે ત્યાં થકી એકરાજ ઝાઝેરી સાતમી તમન્તમ પ્રભા નામે પૃથ્વી આવે છે ત્યાં અત્યંત અધકાર છે, તે સાતમી પૃથ્વીના નારકી એને ઘટ્ટી વેદના છે, ત્યાંથી એક રાજ ગએ છતે અલોક આવે છે હવે સાતે પૃથ્વીનું પહોળાપદ્મ કહે છે - પહેલી પૃથ્વી એક રાજ લાખી પહોળી છે, બીજી પૃથ્વી બેરાજ લાખી પહોળી છે, ત્રીજી પૃથ્વી ત્રણ રાજ લાખી પહોળી છે ચોથી પૃથ્વી ચાર રાજ લાખી પહોળી છે પાંચમી પૃથ્વી પાંચ રાજ લાખી પહોળી છે છઠી પૃથ્વી છ રાજ લાખી પહોળી છે, સાતમી પૃથ્વી સાત રાજ લાખી પહોળી છે પહેલી નરકના ડરતા બીજી નરકમા અનંતગણી વેદના છે, એમ ઉત્તરોત્તર સાતમી નરકમા અનંત ગુણી વેદના વધારે જાણવી એનો ઘણો વિન્તાગ પત્રવણા અને જીવાલિગમમા છે

હવે તીર્થલોકનું સ્વરૂપ કહે છે પ્રથમ જ મુદ્દીપ એક લાખ યોજનનો લાખો પહોળો છે અને તેને સર્વ દ્વીપ મસુદ વીંટી રહ્યો

છે તેના મધ્યભાગમાં મેરૂ પર્વત છે તે એક લાખ યોજન ઉંચો છે, દયહંસર યોજન લાંબો પહોળો છે, તેની પૂર્વ પશ્ચિમ દિશાએ મહા વિદેહક્ષેત્રની ચોળ ચોળ વિજયો છે, બન્ને મળી બત્રીસ વિજયો છે, તથા હિમવત અને મહાહિમવત આદિ છ ક્ષેત્ર જુગદીઆ જીવેલા છે, તથા એક ભરતમેત્ર અને ઐરાવત એ બે ઠર્મભૂમિના ક્ષેત્ર જ જુદીપમાં છે, તે ઉત્તર દક્ષિણે છે તથા છપ્પત આતરદીપ છે, તથા જ જુદીપને જગતિનો કોટ છે તેને ચાર દરવાજા છે, તથા ઉત્તરકુરૂને વિષે સુદર્શન નામ જ જુવૃક્ષ છે, જ જુદીપને ફરતો લવણ સમુદ્ર જાણવે, લવણ સમુદ્ર બે લાખ યોજનનો છે તે મધ્યે ખાતાળ કલ્યા છે, તે મધ્યેથી જ્યારે પાણી ઉભરાય છે ત્યારે ભરતીઓ થાય છે તેનું માણી આરૂ છે, તેને પણ ફરતી જગતિ આવી છે તેની વરધી ૧૬ ચોળ લાખ યોજન માઢી છે તેને ફરતો ધાતકીખંડ છે, તેને વિષે જ જુદીપ કરતા બમણા ક્ષેત્ર જાણવા તથા મેરૂ પર્વત પણ બે જાણવા એ બે મેરૂ પર્વત ૮૪ ચોરાશી હજાર યોજન ઉંચા છે તથા બે ઇલવાકુ પર્વત છે તથા ધાવડીનું વૃક્ષ છે, તેને ફરતી જગતિ છે તે દીપ ચાલ લાખ યોજન પહોળો છે, તેની પરિધિ એકતાળીસ લાખ યોજન ઝાઝેરી છે તેને ફરતો કાળોદધિ નામે મસુદ છે તે આઠ લાખ યોજનનો પહોળો છે તેની ફરતી પરિધિ એકાલ્ લાખ યોજન ઝાઝેરી છે તેને ફરતો પુષ્પરવર નામે દીપ છે, તેના મધ્યભાગનેવિષે માનુષ્યોત્તર પર્વત વલગાકારે પડ્યો છે તેની અદરમાં અડધેા જો દીપ તે મધ્યે સર્વ ધાતકી ખંડની પેઠે સમજી લેવું, પરંતુ તેના ક્ષેત્ર ધાતકી ખંડ કરતા બમણા મોટા છે એ અદીદીપમાં મનુષ્યની વસતિ છે, તથા અદીદીપમાં જ મનુષ્યનું જન્મ અને મરણ થાય છે અદીદીપ બહાર મનુષ્યનું જન્મ મરણ થતું નથી અદીદીપને વિષે તિર્થંકર,

કેવળી, ગણધર, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ ઇત્યાદિ ધર્મ પ્રરૂપનાર હોય છે

અદીદીપની બહાર દેવતા તથા તિર્થ ચનો રહેવાસ છે, અદીદીપની બહાર અસખ્યાતા દીપ સમુદ્ર છે છેલ્લો સ્વયંભૂરમણુ નામે દીપ છે તેવા રાજના વિષયે (એક રાજનો ચોથો ભાગ) પહોળો છે તે થકી સ્વયંભૂરમણુ નામા સમુદ્ર પહોળો છે એટલે અડધો રાજલોક ઓછો પહોળો છે અદીદીપની બહાર જે ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ નક્ષત્ર અને તારા છે, તે સ્થિર છે જ્યાં સૂર્ય છે, ત્યાં સદા દિવસ હોય છે, અને જ્યાં ચંદ્ર હોય છે ત્યાં સદા રાત્રી હોય છે ચંદ્ર તથા સૂર્યનું તુ આતરૂ પચાસ હજાર ચોળનતુ ॥ હવે ઉર્ધ્વલોકનું સ્વરૂપ કહે છે —

પહેલો દેવલોક સુધર્મ નામનો છે, ત્યાં બત્રીશ લાખ વિમાન છે, સર્વ રતનમય છે, તે થકી ઉત્તર દિશાએ બરાબર ઇશાન દેવ લોક છે તેને વિષે અઠ્ઠાવીશ લાખ વિમાન છે, તેના ઇંદ્રનું નામ દેવલોકને નામે સમજી લેવું, તે બે દેવલોક લગડીને આકારે છે, તેના ઉપર સનત કુમારદેવલોક ઇક્ષિણુ દિશાએ છે તેમા બાર લાખ વિમાન છે, તે થકી ઉત્તર દિશાને વિષે મહેદ્રનામા દેવલોક છે તેને વિષે આઠ લાખ વિમાન છે, તેના ઉપર પાચમો બ્રહ્મા દેવલોક છે, તેના વિષે ચાર લાખ વિમાન છે, તથા કૃષ્ણગણ ત્યાં છે, તથા નવ લોકાતિક દેવના નવ વિમાન છે તે તીર્થ કરની દીક્ષા સમયે પ્રભુને મૂચના આપવા આવે છે તે દેવોને રહેવાનું ત્યાં છે, તે દેવલોક પાચ રાજ લાખો પહોળો છે, તેના ઉપર છઠ્ઠો લાતક નામા દેવલોક છે, તેને વિષે પચાસ હજાર વિમાન છે, તેના ઉપર સાતમો મહાશુઠ નામા દેવલોક છે, તેને વિષે ચાલીશ હજાર વિમાન ॥ તેના ઉપર આઠમો સહસ્રારનામા દેવલોક છે, તેને વિષે છ હજાર વિમાન છે, તેના ઉપર નવમો આનંદ નામા દેવલોક છે, તે થકી ઉત્તર દિશિ

દશમો પ્રાણુત નામા દેવલોક છે, તે બે દેવલોકના મળીને ચારસે વિમાન છે, તે બે દેવલોકને વિષે પ્રાણુત નામા એક ઇંદ્ર છે તે ઉપર આરણુનામા દેવલોક દક્ષિણ દિશામા છે તે યકી ઉત્તર દિશાને વિષે અચ્યુત નામા બારમો દેવલોક છે, તે બે દેવલોકના મળીને ત્રણમો વિમાન છે તે બે દેવલોકનો અચ્યુત નામનો એક ઇંદ્ર છે એ બાર દેવલોકના કપ દેવતા છે તે ઉપરના દેવોને ક પા તીત કહે છે બાર દેવલોક ઉપર નવ ઐવેયક છે, તે નવ ઐવેયકના ત્રણસોને અઢાર વિમાન છે, તે ઉપર પાચ અનુત્તર વિમાન છે તેના નામ—

૧-વિજય ૨-વિજયત ૩-જયત ૪-અપરાણુત ૫-સર્વાર્થ સિદ્ધ તે મધ્યે વિજયાદિક ચાર વિમાન ચાર દિશાને વિષે છે, અને પાચમું સર્વાર્થ સિદ્ધ નામા વિમાન લાખ યોજન લાણુ પહોણુ મધ્ય ભાગમા છે તે વિમાનની ધ્વજાયકી બાર યોજન ઉપર સિદ્ધ શિલા છે તે મધ્યમા આઠ યોજન નાડી છે છેડે માખીની પાળ જેવી પાનળી છે અને ખીસ્તાલીય લાખ યોજનની લાખી પહોળી છે તે શિદ્ધશિલા ઉપર એક યોજનના ત્રેવીશ લાગ મૂકીને ઉપર ઘોવી શમા ભાગમા સિદ્ધ, પરમારમાઓ, અજર, અમર, અવિનાશી, અનંત જ્ઞાનમય, અનંત દર્શનમય, અનંત ચારિત્રમય, એવા અનંત ગુણ ધારી ભગવંતો છે, તેઓ એક મમયમા ચૌદ રાજલોકમા રહેલા દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયને જાણી રહ્યા છે

પહેલા તથા બીજા દેવલોકના દેવતા મનુષ્ય, તિર્થંચ, પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિમા ઉપજે, તથા આઠમા દેવલોકના દેવો મનુષ્ય તિર્થંચમા ઉપજે અને તિર્થંચ જીવો છે તે આઠમા દેવલોક સુધી જાય છે, હવે તે ચૌદ રાજલોક ઉચપણે છે તે મધ્યે એક રાજ લોક લાખ પહોળાપણે ચઉદ રાજ સુધી જે નાડી છે તેને ત્રસ નાડી કહે છે એ ત્રસ નાડીને વિષે ત્રસ જીવ છે, બાકી સર્વ લોકને વિષે માચ ચાપર જારેલ છે

તબ્ય પામ્યા છતાં પણ વીતરાગ આશાપ્રમાણે હિત અને અહિતનું
જાણવું નિશ્ચયેકરીને હર્લભ છે

॥ ગાથા ॥

સદ્ગુણસવણ તમિ, સવણે ધારણ તહા, ।

ધારણે સદ્ગુણચ, સદ્ગુણેવિ સજમો ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—તેમા પણ સદ્ગુણ ને વીતરાગ પ્રરૂપિત, તેણે
શ્રવણ તે હર્લભ છે અને શ્રવણ ધારી રાખ્યા છતાં પણ સદ્ગુણથી થતી
અત્યંત હર્લભ છે, અને તેમ છતાં પણ સયમની પ્રાપ્તિ થતી
અતિ ઘણી કઠીણ છે, બોધિણીજને રોપનારી, કર્મક્ષય કરનારી એવી
અરિહંત ભગવાનની વાણીનો લાભ થવો અત્યંત હર્લભ છે, જો આ
જીવે એકવાર પણ સમ્યક્ત્વપ્રબોધિણ પાલન કર્યું હોત તો
આટલા ભવ મુખી સંસારમા રખડવું ન પડત ને મુરખો અતીત
કાળમા સિદ્ધ થયા, વર્તમાન કાળમા સિદ્ધ થાય છે, અને ભવિષ્ય
કાળમા મોક્ષ જશે, તે સર્વબોધિણીજનું કૃણ છે, તે તારણથી ભવ્ય
જીવોએ બોધિણીજની પ્રાપ્તિ થવામા ચતન કરવો જોઈએ શ્રી મુનિ
સુદરશ મહારાજજીએ ઉપદેશસ્ત્રોત્ર અથમા કહ્યું છે કે—

॥ ગાથા ॥

સસારસાગરમિણ, પરિમમતેદિ સર્વજીવેદિ ॥

મહિઆણિ અ મુક્ષાણિઅ, અણતસોદન્વલિંગાદિ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—આ સંસારરૂપ સાગરનેવિષે ભમતા એવા સર્વ
જીવોએ અનતીવાર દ્રવ્યસિંગ અહણુ કર્યા અને મૂક્યા પણ મુક્તિ
થઈ નહીં, કારણ કે સમ્યક્ત્વ વિના દ્રવ્યસિંગ એકલું કશું કંઈ કરી
શકતું નથી જેથી કહ્યું છે કે દર્શનથી બાદ થયો તે બાદ થયોજ

બાલુવો અને દર્શન થકી શ્રદ્ધ થયેલાને નિર્વાણપદ નથી, ચારિત્ર રહિત નિર્વાણ પદ પ્રાપ્ત છે દર્શન એટલે શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ ગુરુ અને શુદ્ધ ધર્મ, એની જેને પાછી શ્રદ્ધા છે તે સમ્યગ્દર્શની કહેવાય છે. વીતરાગ ભગવતે પરદ્રવ્ય ભાખ્યા છે, તેની સાતનયે તથા સંત-ભગીએ કરી જે સદહસ્ટા તે રૂપ જે દર્શન તે થકી રહિત મનુષ્યો મોક્ષ પ્રાપ્તતા નથી, મિથ્યાત્વથી હેંચેતન ! તુ ચાર ગતિમા રખડે છે, માટે તુ જિનેશ્વર પ્રરૂપિત ભાવની સદહસ્ટા રાખ કેટલાક જીવે ધર્મ સમજ્યા એવું નામ ધરાવીને નિરપેક્ષભાવે દેવી અને જક્ષ વગેરની માનતા માને છે, તેને પૂજે છે, કેલેરા વગેરે રાગો થાય છે ત્યારે બાલુ છે કે એતો માતાનો કોપ થયો, માટે હવન-હોમ કરો, પણ બાલુતા નથી કે માતાને કોપ કરવાનું શુ કારણ ? શુ તમોએ તેને ગાળો દીધી હતી ? અગર તેનું કોઈ બગાડયું હતું ? વળી જે પુરૂષો હવન હોમ કરતા કરતા મરી જાય છે, તેના ઉપર શુ માતાનો કોપ થાય છે ? વાહરે વાહ ! વળી કહેવાતું કે કોઈ માલુસ માતા મેલડી અને જોગીણીની ઉપાસના કરતો હોય તેને તો કેલેરા વગેરે રાગો ન થવા જોઈએ પણ થતા દેખવામા આવે છે, માટે મરણ આનંદ કોઈનું જોર ચાલતું નથી અરે ભાઈ ! તે માતા જોગીણી વગેરેનું પણ મરણ છે, તેને પણ આયુષ્ય પુરૂ થાય છે ત્યારે મરણ પડે માટે હે ભવ્ય જીવો !! તમો કદમા કસાઈએ દેવ ગુરૂની શ્રદ્ધા ન રાખ્યો તો અનતકાળ સ સારમા રખડ્યો તમારે એક દિવસ મરણ જ છે, તે શુ નથી બાલુતા ? માટે તેના કાચ રાખ્યો કામમા આવવાનો છે, વળી જે માતા, મેલડી અને જોગીણી હવન-હોમને માનતા નથી અને તેના કરનારને અટકાવે છે, તે નિંદા કરે છે તેને કેમ માતા રાગ ઉત્પન્ન થતી નથી ? હે જીવો ! જ્યાં સુધી આયુષ્યની મર્યાદા છે, ત્યાં સુધી કોઈનાવી થવાનું નથી, જુઓ યશોધરનું ચરિત્ર તેઓ હોટને કુકટા બનાવે તેના તેના ભણણથી કેટલા ભવ રખડવા પડ્યા છે તે જરા

વિચારજો, તેને કેવા કેવા દુઃખ પડ્યા છે, અને કેવા કેવા ખરાબ
અવતાર આવીયા છે તે વાચવાથી માણસ પડશે જે વીતરાગ ભગવ
તથી નથી બન્યું તે બીજાથી કેમ બની શકે ? તે જરા વિચારો,
સારાશ કે શકા, કેખાને છતાં વચનમાં ડરવી નહીં

सच्चाह जिणेश्वरमासिञ्चाह, वयणाह नम्रहाहुवि,

इअयुद्धिजस्समणे, सम्मच्चनिबलतस्स ॥ ૧ ॥

છનેશ્વરે કહેલા સર્વ વચનો સત્ય છે, અન્યથા નથી એવી
જેના મનમાં નિશ્ચય બુદ્ધિ છે તેનું નિશ્ચલ સમર્પિત બાણુ પછી શું
કહેવું ? હે ભય છલો ? આપ અમ કાલમાં કુશુરો ધર્મ એવું નામ
ધરાવી બીચારા છલોને કહે છે અને ચારણતિમાં રખડાવે છે,
વળી વીરશાસનમાં પણ નિહવમતિયા વગેરે પણ ભગવાનના
વચનથી વિપરીત પ્રરૂપણ કરનારા બાણુવા, અને તેમની સગ
તિથી બાધિબીજનો નાશ થાય છે અને કદાચિત્ સમર્પિત પ્રાપ્ત થયું
હોય તો પણ તેનો નાશ થાય છે માટે હે ભય છલો ! કુશુરો સગ કરો
અને જ્ઞાનાભ્યાસ ખૂબ કરો કે જેથી સત્ય સ્વરૂપ માણસ પડે વીતરાગ
ભગવતે કહેલા વચન સત્ય છે એવું તમો હૃદયમાં ધારણ કરો એમ
આત્મા અનંત સુખ પામશે વીતરાગ ભગવતે કહેલ
માર્ગમાં પ્રવર્તન કરવું હાલ બહુથ અને કુશીલ્યારિ
સાધુ આદિ ચતુર્વિધ સદ્ય છે એમ શ્રદ્ધા કરવી

૧૨ ભાવના.

ધર્મ કયાના કહેનારા અસ્થિત છે, એની ભાવ
જે પુરૂષ પરિહીત કરવામાં ઉદગી છે, તથા
કદાપિ કોઈ પણ સ્થળે અસત્ય કથન કરતા
ભગવાન અહાર દોષ રહિત છે, તે જણાવે છે

અન્નાણ કોહમય માણ, લોહમાયારૂઝ્ઞરૂઝ્ઞ,
નિદાસોગ અલિઅવયણાઈ, ચોરિઆમચ્છરમયાઈ ॥ ૧ ॥

પાણિવહપેમકીડા, પસગહાસાય એ દોસા,
અઠારસાવિપ્પણટ્ટા, નમામિ દેવાયદેવત્ત ॥ ૨ ॥

અજ્ઞાન, ક્રોધ, મદ, માન, લોભ, માયા, રતિ, અરતિ, નિદ્રા,
શોક, અસત્યવાદ, ચોરી, મત્સર, ભય, હિંસા, પ્રેમ, કીડા, હાસ :
એ અઠાર દોષરહિત વીતરાગ દેવ છે, તેને હું નમુ છું

એ અઠાર દોષ રાહુત જે દેવ છે, તેને કદાપિ કાલે જૂઠું જોલ
વાનું કારણ નથી, જેને અનત કેવલ જ્ઞાન પ્રગટ થયું છે તેને પોતાના
જ્ઞાનના જે જે પદાર્થ જાણ્યા તેને તે પ્રમાણે કહ્યા છે તે પક્ષ
પાત રહિત છે, કદાચહ રહિત છે તેમને જૂઠું જોલવાનું કોઈ પણ
કારણ નથી, તેઓ સત્ય ધર્મ કહી ચકે છે બીજા રાગી, દ્રેષી, કદાચહી,
અને કપટી, સત્યધર્મ કથન કરી શક્તા નથી જે ભગવતે પ્રરૂપેલા
ધર્મને આહરી કરી ભવી જીવ, સસાર સમુદ્રને તરી સુક્તિ સુખ
પામે છે તે ભગવતનો અનહદ ઉપકાર છે

કુતીર્થિઓના વચન સર્વે, સદ્ગતિના વૈરો છે, કારણકે યજ્ઞ
હિંક પશુવધરૂપ હિંસા કરવાથી કલકિત છે, પૂર્વાપરવિરોધી
છે, નિરર્થક ગર્વપાદક બહુ વચનો છે તે કારણથી મિથ્યાત્વીઓ જેને
ધર્મ કહે છે તે ધર્માભાસ છે, જોડો છે, અને તેનાથી કંઈ મોક્ષ મળતો
નથી અને અનતસસાર રણઠણ પડે છે મિથ્યાત્વીઓ આ
સસારમા મિથ્યાત્વ રૂપ યજ્ઞમા સુન્ધ પશુઓને હોમી દે છે, તેથી
તે દ્રવ્યથી અને ભાવથી જોમ જોથી હિંસક છે, ઉત્તમ કુળ, ચક્ર
વર્તી, વામુદેવ અને ઇંદ્રની પદવી પામવી તે પદ્મ જેનધર્મનો પસાય છે
જેને કોઈ મિત્ર નથી, બન્ધુ નથી, નાથ નથી, જે રાગીને વૈદ્ય
નથી, જેની પાસે ધન નથી, તેમજ જેનામા શુભ નથી, તે મર્વના બધુ,

મિત્ર, નાથ, વૈદ્ય તથા શુણનો નિધાન જૈનધર્મ છે વીતરાગલગવ તે કહેલો ધર્મ સત્ય છે, એમ જે ધારે છે તે છવ શિવસ પદા પામે છે એ પ્રમાણે જાર ભાવના ભાવતા ઘણા કર્મ ખપે છે અને આત્માભિ સુખ થવાય છે, ઈતિ જાર ભાવના સંપૂર્ણ

વળી તે ધ્યાન પાયામા ચાર ભાવના ભાવવી તે જતાવે છે
૧ જ્ઞાન ભાવના, ૨ દર્શન ભાવના, ૩ ચાગ્નિ ભાવના,
અને ૪ વૈરાગ્ય ભાવના

જ્ઞાન ભાવનાયકી આત્મ સ્વરૂપમા રમણતા-સ્થિરપણુ પ્રાપ્ત થાય છે, મિથ્યાત્વરૂપ અધિકાર દૂર થાય છે, અને પરવસ્તુ સાથી ભાસતી નથી

દર્શન ભાવનાયકી મત્ર, તત્ર અને પરદર્શનીય ચમત્કાર દેખી મોહ થતો નથી. જણાય છે કે હરય સર્વ પુણ્ય બાજ છે, જોમા આત્મીય કર્મ નથી.

ચાત્રિ ભાવનાયકી પૂર્વકૃતકર્મનો નાશ થાય છે અને નવા કર્મ રોકાય છે

વૈરાગ્ય ભાવના યકી તીવ્ર કર્મ પણુ નાશ પામે છે, ઉદા મીનતા પ્રગટે છે, સસાર અસાર લાગે છે સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, અને કુટુંબ, પ્રમુખ વસ્તુ ઉપર રાગ થતો નથી આ ચાર ભાવના ભાવવાની તીર્થકર મહાશાએ આજ્ઞા કરેલી છે અને તેથી ધ્યાનમા સ્થિરપણુ થાય ॥ મનરૂપી માકડુ આ ચાર ભાવનાથી વશ થઈ શકે છે મન છતવુ અતિકડીલુ છે મુદ્ધમા લાખોગમે સૈન્યને જે પુરૂષ છતી શકે છે તે પુરૂષ પણુ મનરૂપી માકડાને વશ કરી શકતો નથી વળી મનનો વ્યાપાર મોટો છે કે, જે વ્યાપારયકી સાતમી નરકમા જવાય છે અને તેજ મનના ધર્મવ્યાપારથી મોક્ષમા જઈ શકીએ છીએ કહ્યું છે કે —

ગાથા.

મણવાવારો ગરુઓ, મણવાવારો જિણેહિં પન્નતો,
જા નેદ સત્તમાણ । અદ્વામુલ્લં પરાણેદ ॥ ૧ ॥

૧લી છુ ઉ કે —

ગાથા.

મણ મરણ શ્દિયમરણ । શ્દિયમરણેણ મરતિ કમ્માદ
કમ્મમરણેણ મુલ્લો, તસ્મા મણમારણ વિંતિ ॥૧॥

ભાવાર્થ—મનને મારવાથી એટલે મનમાં ઉઠતા એવા સઠ
કપ વિકલ્પનો સેધ કરવાથી દ્વિયો મરે છે, સારાથ કે દ્વિયો
ત્વયમેવ યાત યાય છે, અને દ્વિયો યાંત યવાથી કર્મનો નાશ
ધ્વ્ય છે, નને નર્વા કર્મ આવતા અટકાય છે એમ સમ્યક્ રીતે
કર્મનો નાશ યવાથી મોક્ષગતિ પ્રાપ્ત થાય છે માટે ધ્યાનની દ્વંજ
વાળા પુરે પહેલુ મનને છતવુ જોઈએ ધ્યાન કરનાર પુરે
કર્મના શબ સમગાય નર્વા એવી એકાત જન્માએ જોસવુ, વૈરાગ્યે
કરી મનને વશ કરવુ જે પુરેપનુ મન વશ નથી તે ધ્યાન કરવા
થી રીત સમર્થ થાય । અને ધ્યાનદયા વિના મુક્તિ થી રીતે
મરે । માટે ધ્યાન કરનારાએ વિચિત્રિરોધ કરવો, જે ને પુનઃ
વનથી પદાર્થ દેખવામાં આવે છે તે ઉપર મોહ રાખવો નહીં
નાપાદારી હોય, સીસન ચંદિત હોય, ખટપટી ન હોય, કોપી ન
હોય, મની ન હોય, અમલવજ્રા ન હોય, રાની હોય, ઉદાગ્રીન
હિતિરોધ હોય, સરીર ઉપર પત્ત જેને નમન ન હોય, આદાર
ઉપર પત્ત અગ્રહિ ન હોય, સત્તુદ વિચિત્રોદોષ, કપટી ન
હોય, મિદ્ધ ન હોય, જવનો દ્વંજાવાળો ન હોય, માન અને વપ

માનને સમ ગણવાવાળો હોય, પોતાના શિષ્ય તથા પારકાના શિષ્ય ઉપર સમભાવવાળો હોય, લોગી ન હોય, સંસારના ભયવાળો હોય, આ શરીરને ક્ષણભ્રમર જાણતો હોય, હઠવાદી ન હોય, અને વીતરાગ વચનાનુસારે ચાલનારો હોય, તે પુરૂષ ધર્મધ્યાન અને શુદ્ધધ્યાન ધ્યાયી શકે છે

રેચક, પૂરક, અને કુલકરૂપ પ્રાણાયામ જે અજ્ઞાનીઓ કરે છે, અને સમાધિ લગાવે છે, તેતો હઠ સમાધિ જાણવી જીવાદિ નવતત્ત્વ તથા પદ્મવ્ય, સાતનય, સમભગી, અને નિશ્કેપ, ઈત્યાદિ જનમતનો જાણકાર એવો પ્રાણાયામ વગેરે કર્યા વિના ધર્મધ્યાન વિગેરે ધ્યાવે છે તે સહજ સમાધિ જાણવી, અને તેથી મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, પણ જનવચનને જાણ્યા વિના જે પુરૂષ હઠ સમાધિ કરે છે તેમની મુક્તિ શી રીતે થાય ? સહજ સમાધિ વિના લાખોવાર હઠ સમાધિ કરવાથી મુક્તિ પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી સાપેક્ષાએ સહજ સમાધિ પૂર્વક હઠ સમાધિની સફળતા છે જૈનપ્રક્રિયાના અનુસારે હઠ સમાધિ કરવી જોઈએ હઠ સમાધિમા કદનો પાર નથી હઠ સમાધિથી કેટલીક પૌદ્ગલિક ઋદ્ધિ સિદ્ધિ પ્રગટ થાય છે, પણ આત્મ ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત થતી નથી હવે ધ્યાનના ચાર પાયા બતાવવામા આવે છે શાશ્વતધ્યાન વિના અનંત સુખમય દશા પામી શકાતી નથી

ધ્યાની પુરૂષોએ જે ઠેકાણે રહેવાથી પોતાને ધ્યનમા લાજ થાય તે ઠેકાણે રહેવું જે શાંતી, દિવસ, પહોર અને ઘડી, ધ્યાનમા ગઈ તે લેખે છે, તે વેળા ધ્યન કરી માનવી વાચના, પૃચ્છના, પરાવર્તના, અનુપ્રેક્ષા અને ધર્મિકતા લક્ષણરૂપ રવાધ્યાય છે તે ધ્યાનમા આલંબનજૂત છે, માટે તેની પણ આવશ્યકતા છે એમ અર્હન્ટ્ લગવાનું કહે છે આ પચમકાળમા કોઈ વિશિષ્ટ જ્ઞાનવત નથી સશય નાશ કરનાર જ્ઞાનીઓનો અભાવ થવાથી જીનેશ્વરે કથન કરેલા સૂક્ષ્મભેદની સમજણ મને યથાર્થ પડતી

૨૨. ૧૬૧ વીરવ્રજ સગવટે કેવલજાનવડે ને - વસ્તુનું
 ૧૬૨ ૩૦ જે વ્રત છે, એકાદ દિવસગરક છે, તે પ્રભાસે વર્તવાથી
 ૧૬૩ ૪૦ દેવ છે, એમ વિતાવતું તે આજ્ઞાવિચાર નામનો
 ૧૬૪ ૫૦ યજ્ઞો

હવે અપાયવિચય તામનો ખીજો પાયો કહે છે.

[illegible]

उविषाड विद्यय.

[illegible]

જે પૂર્વકૃત, કર્મનો વિષાક છે, એવું જે ચિત્તવન તેને વિષાકવિચય કહે છે

આ જીવ પર પુણ્યલક્ષ્મી રાચતો માચતો મમયે સમયે સાત વા આઠ કર્મને બાધે છે, તે કર્મનો બધ, ચાર પ્રકારે છે પ્રકૃતિ બધ, સ્થિતિ બધ, રસબધ અને પ્રદેશબધ, એમ ચાર પ્રકારે બધ છે તે ચાર પ્રકારે બાધેલા વિષાકોને હે જીવ ! તારે અવશ્ય લોગવવા પડશે. હસતા હસતા જે કર્મ બધાય છે, તે રેતા પછુ છૂટતા નથી બધક કુમાર પૂર્વલક્ષ્મી છરીવતી કોઠીબડાની ખાલ ઉતારીને રાચ્યા કે અડો મે કેવી ચતુરાઈથી ખાલ ઉતારી, એમ ગચતા બાધેલા કર્મ અવશ્ય તેમને લોગવવા પડ્યા મહાવીર સ્વામી જે ચરમ તીર્થ કર મહારાજ તેમને પણ કાનમા ગોપાળે ખીલા માર્યા તે કાઢતા તેમણે એવી રાડ પાડી કે જેથી ત્રણ જીવન ગાજી ઉઠ્યા, તેમને એવી એવી વેદનાઓ લોગવવી પડી મરીચીએ જાતિનો મદ કર્યો તેથી તે મહાવીર સ્વામી નામના ચોવીસમા તીર્થ કર ચયા, તોપણ બ્રાહ્મણના કુળમા ઉપજવું પડ્યું, માટે હે ચેતન ! બધ સમયે ચેત ! વિષાકનો ઉદય આવે છે, ત્યારે કેમ હર્ષ-શોક કરે છે ? કર્મના ઉદયથી માતા સ્ત્રી થાય છે, સ્ત્રી માતા થાય છે પિતા પુત્ર થાય છે અને પુત્ર શત્રુ થાય છે કોઈ રાજા થઈને કમ નો વિષાક લોગવે છે, કોઈ ચક્રવર્તી થઈને કર્મનો વિષાક લોગવે છે કોઈ ઇન્દ્ર ચન્દ્ર થઈને કર્મનો વિષાક લોગવે છે કોઈ ઢોર, જાગર અને ખેચર થઈને કર્મનો વિષાક લોગવે છે, કોઈ લોગી થઈને કર્મનો વિષાક લોગવે છે, કોઈ રાગી થઈને કર્મનો વિષાક લોગવે છે શુભ કર્મ બાધ્યું હોય તો શુભ વિષાક લોગવે છે, તેથી કાર્ષક શાતા જીવને થાય છે; અશુભ કર્મ બાધ્યું હોય તો અશુભ વિષાક જન્ય હુ ખને જીવ લોગવે છે આ ચેતન, કર્મને વશ પડ્યો ચકો હુ ખી થાય છે

આત્માનો જ્ઞાન શુભ તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મે દાખ્યો છે આત્માનો સામાન્ય ઉપયોગ રૂપ અને તદર્શન શુભ તે દર્શનાવરણીય કર્મે

યાય છે, મનની વર્ગણાથી પણ આઠગી ડર્મ વર્ગણા અનત
ધિક પરમાણુસ્ક ધવાળી બાણી એ રીતે જીવને અંકેકે પ્રદેશે રાગ
ની ચિકાશે કરી કર્મની અનતીવર્ગણાઓ લાગી રહી છે આઠે
જાઓ છે તે જીવને અનાદિ કાળથી લાગી રહી છે

ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, અને તૈજસ એ ચાર વર્ગણા બા
છે તેમા પાચ વર્ણ, બે ગ ધ, પાચ રસ અને આઠ સ્પર્શ એ વીસ
બાણવા, અને બાકીની ચાર વર્ગણા સૂક્ષ્મ છે, તેમા પાચ વર્ણ,
ગ ધ, પાચ રસ અને ચાર સ્પર્શ મળી સોળ શુભ છે

એક પરમાણુમા એક વર્ણ, એક ગ ધ, એક રસ અને બે
સ્પર્શ મળી પાચ શુભ છે, તે પરમાણુઓ સદા શાશ્વત અનતાનત
બાળ્યા બળે નહી, છેદા છેદાય નહી જેટલા છે તેટલાને તેટલા છે
દરાજલોક વ્યાપી છે અંકેક પરમાણુ એકેક વસ્તુમા અનતી
નતીવાર પરિણમી ચૂક્યો, ત્યાં જે વસ્તુને પરિણમીને તેવસ્તુથી
થયો તે વખતે તે વસ્તુના પર્યાયનો વ્યય થયો અને બીજી વસ્તુમા
જ પરિણમ્યો તેથી તે વસ્તુના પર્યાયનો ઉત્પાદ થયો, એમ અંકેક
પરમાણુ ઉત્પાદ અને વ્યયરૂપ પર્યાયપણે પલટાયો તેમા અનતો
વ ગયો છે અને હજી અનતો કાળ જશે, પણ પરમાણુ તેમા
જ ધ્રુવપણે છે એમ પાચે દ્રવ્યમા ઉત્પાદ વ્યય થઈ રહ્યો છે તે
પાચે દ્રવ્યપણે ધ્રુવ છે, ચૌદ રાજલોકના આકાશના સર્વપ્રદેશે આ
પણે અનતવાર અનતરૂપે જન્મ મરણ કર્યા ને રાજલોક પણ
તેજ છે, અને જીવો પણ તેના તેજ

તે અસખ્યાત નિગોદ પકડી મૂકીને તે માહેથી એક નિગોદ લઇએ તે એક નિગોદનેવિષે પણ અનતા છૂપો રહ્યા છે અતીત કાળ તથા અનાગત કાળના સર્વ સમય તથા વર્તમાન કાળનો એક સમય એ ત્રણે કાળના જેટલા સમય થાય તે સર્વેને અનત ગુણ કરીએ તેટલા છવ એક નિગોદમા રહ્યા છે તે સર્વ છવ પકડ્યા મૂકીને તેમાંહેથી એક છવ લઇએ તો તે છવના અસખ્યાતા પ્રદેશ છે, એકેકા પ્રદેશે અનતી કર્મની વર્ગણા લાગી રહી છે તે સર્વકર્મની વર્ગણાઓ રહેવા હમને તેમાંહેથી એક વર્ગણા લઇએ, તે એક વર્ગણામા અનતા પુણ્ય પરમાણુઓ રહ્યા છે એ પરમાણુ લેળા થાય તેવારે દ્વચલુક ખ ધ કહેવાય છે, ત્રણ પરમાણુઓ લેળા થાય તેવારે ત્ર્યલુક ખ ધ કહેવાય છે, એમ સખ્યાતા પરમાણુ લેળા થાય તેવારે સખ્યાતાલુક ખ ધ કહેવાય છે અને અનન્તા પરમાણુ લેળા થાય તેવારે અનતાલુક ખ ધ કહેવાય છે, એટલા પરમાણુઓનો ખ ધ થાય તે સર્વખંધે, છવને શ્રદ્ધ કરવા યોગ્ય નથી

પરંતુ અલબ્ધ રાશિના છવે અમ્મેતેરમે બાહે છે, તેથી અનત ગુણાધિક પરમાણુઓ જેવારે લેળા થાય તેવારે એક ઔદારિક શરીરને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય છે અને તે ઔદારિકની વર્ગણાથી પણ જેવારે અનત ગુણાધિકમય હળીયા લેળા થાય તેવારે એક વૈક્રિય શરીરને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય છે અને, વળી વૈક્રિયવર્ગણાથી પણ અનત ગુણાધિકમય હળીયા જેવારે લેળા થાય છે, તેવારે તેજસ શરીરને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય છે અને તેજસની વર્ગણાથી પણ જેવારે અનત ગુણાધિકમય હળીયા લેળા થાય છે, ત્યારે એક ભાષાને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય છે, તથા ભાષાની વર્ગણાથી પણ અનત ગુણાધિકમય હળીયા જેવારે થાય છે, તેવારે એક આસોઆસને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય છે, આસોઆસની વર્ગણાથી પણ અનત ગુણાધિક મય હળીયા જેવારે લેળા થાય છે તેવારે એક મનને લેવા યોગ્ય

વર્ગણા થાય છે, મનની વર્ગણાથી પણ આઠગી કર્મ વર્ગણા અનંત ગુણાધિક પરમાણુસ્ક ધવાળી બાણુવી એ રીતે જીવને અકેકે પ્રદેશે રાગ દ્રેષની ચિકાશે કરી કર્મની અનંતીવર્ગણાઓ લાગી રહી છે આઠ વર્ગણાઓ તે જીવને અનાદિ કાળથી લાગી રહી છે

ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, અને તૈજસ એ ચાર વર્ગણા બાદર છે તેમા પાચ વર્ણ, બે ગધ, પાચ રસ અને આઠ સ્પર્શ એ વીશ ગુણુ બાણુવા, અને બાકીની ચાર વર્ગણા સૂક્ષ્મ છે, તેમા પાચ વર્ણ, બે ગધ, પાચ રસ અને ચાર સ્પર્શ મળી સોળ ગુણુ છે

એક પરમાણુમા એક વર્ણ, એક ગધ, એક રસ અને બે સ્પર્શ મળી પાચ ગુણુ છે, તે પરમાણુઓ સદા શાશ્વત અનંતાનંત છે, બાળ્યા બળે નહી, છેદ્યા છેદાય નહી જેટલા છે તેટલાને તેટલા છે ઔદરાજલોક બ્યાપી છે અકેક પરમાણુ એકેક વસ્તુમા અનંતી અનંતીવાર પરિણુમી ચૂકયો, ત્યાં જે વસ્તુને પરિણુમીને તેવસ્તુથી છુટયો તે વખતે તે વસ્તુના પર્યાયનો વ્યય થયો અને બીજી વસ્તુમા જઈ પરિણુમ્યો તેથી તે વસ્તુના પર્યાયનો ઉત્પાદ થયો, એમ અકેક પરમાણુ ઉત્પાદ અને વ્યયરૂપ પર્યાયપણે પલટાયો તેમા અનંતો કાલ ગયો છે અને હજી અનંતો કાળ જશે, પણ પરમાણુ તેમા તેજ મુવપણે છે એમ પાચે દ્રવ્યમા ઉત્પાદ વ્યય થઈ રહ્યો છે તે દ્રવ્યો દ્રવ્યપણે મુવ છે, ઔદરાજલોકના આકાશના સર્વપ્રદેશે આ જીવે અનંતવાર અનંતરૂપે જન્મ મરણ કર્યા, ઔદરાજલોક પણ તેનો તેજ છે, અને જીવો પણ તેના તેજ છે

ઉર્વલોક, અધોલોક અને તીર્થલોકમા જીવ, અનંતીવાર જઈ આવ્યો પણ જ્યાં સુધી કર્મ છે, ત્યાં સુધી લામવાનુ છે જ્યારે કર્મનો નાશ થયો, ત્યારે સિદ્ધચિલા ઉપર જે સિદ્ધક્ષેત્ર છે, ત્યાં જીવને રહેવાનુ થયો, એ ચોથો સસ્થાન વિચય નામનો પાયો બાણુવો

હવે સંક્ષેપથી કર્મધ્યાનનું લક્ષણ કહે છે, કર્મરૂપી સમુદ્ર જે જન્મ જરા મરણરૂપીજલેકરી બરેલો છે, તેમા મોહરૂપી મોટા ભમરા પડી રહ્યા છે, અને કામરૂપી વડવાનલ અગ્નિ સળગી રહ્યો છે, અને તે કર્મરૂપી સમુદ્રમા કવાયતરૂપી ચાર પાતાળ કળશા છે, આચારૂપી મોટા વાયુ વાઈ રહ્યા છે, માઠા ભક્તપસંક પડૂપી કલ્પોલ ઉછળી રહ્યા છે, કપટરૂપી મોટા મગરમચ્છ જ્યાં ત્યાં દોડાદોડી કરી રહ્યા છે, મિથ્યાત્વ, અવિરતિરૂપ જ્યાં મોટા ખડક લાગી રહ્યા છે તૃષ્ણારૂપી ભરતી ઝોટ જ્યાં થયા કરે છે, ભય અને શોકરૂપી પાણીની ઊંચો પર્વતોને બેઠી નાખે છે, ઉપર્યુક્ત કર્મરૂપી આ સંસાર સમુદ્ર છે યાચનારૂપ સેવાલનો સમૂહ જ્યાં ઘણો છે, હુ ખે કરીને પૂર્ણ થાય, એવું જે વિષય સુખ તે સમુદ્રનો મધ્યભાગ છે અજ્ઞાનરૂપી વાહનનો અધકાર ઘણો વ્યાપી રહ્યો છે, આપહારૂપી વીજળી પડવાનો જ્યાં ઘણો ભય રહ્યો છે, એવો જે સંસારસમુદ્ર તેને તરવાનો ઉપાય કહે છે

સમક્રિતરૂપ દૃઢ બંધને બાધેલું અને અઢાર હજાર શિલાગ રથ તે રૂપી પાટીયા જ્યાં જટલા છે એવું ચારિત્રરૂપ જે ઝહાજ છે, ત્યાં જ્ઞાનીરૂપ નિર્વામક એ ઝહાજ ચલાવનાર છે સવગ્ધરૂપી કીચે કરી પાટીયાના આશ્રવરૂપ છિદ્રોને પૂર્યા છે, જ્યાં મનોશુષ્કિરૂપ સુકાન છે, તે આચારરૂપ મડપે કરીને દીપતું છે, અને સાતનય રૂપ સાત માળે કરી ચોભતું એવું વહાણ છે, અને ઉત્સર્ગ અને અપવાહરૂપ જેને બે માર્ગ છે, એવા વહાણમા શુદ્ધ અધ્યવસાય રૂપ ઘણા બગવત યોદ્ધાઓ ચઢ્યા છે, વળી જ્યાં ચોગરૂપ સ્તભ છે, તે સ્તભ ઉપર અધ્યાત્મરૂપ શાક જ્યાં ચઢાવેલો છે, હવે એ શક રૂપી અધ્યાત્મજ્ઞાનથી પ્રગટ થયો જે તપરૂપ પવન, અતુકુળ વાતો થકો સવેગરૂપવેગે કરીને ચારિત્રવહાણ ચાલ્યું જાય છે, તેમા મહા સુનિરાજ બેઠા છે, તે સુનિરાજ મહા ઋદ્ધિના ધણી છે, બાગ બાવના

રૂપી પેટીઓમા જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રરૂપ રતન ભરેલા છે, એવા મુનીશ્વર કર્મરૂપસ સાર સમુદ્રમા વહાણુમા બેઠા થકા ચાલ્યા જાય છે, હવે મોહરૂપી નગરે મુનીશ્વર રૂપ સાર્યવાહને જતા દેખીને સ સારમા રહેલા મોહરૂપ પશ્ચિપતિએ મુનિરૂપ સાર્યવાહને હુટવાનો વિચાર કર્યો. તે મોહરૂપ પશ્ચિપતિ મહાબળવાન છે કોષાદિ સિંહનો રાજા છે ઇંદ્ર, ચંદ્ર અને નાગેન્દ્રસરખાપણુ તેને જીતવા સમર્થ નથી, એવો બળવાન છે, તે મનમા ઉદાસ થયો, અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આપણા સ સાર રૂપ નાટકનો ઉચ્છેદ થાય છે, અને આપણી ઋદ્ધિનો નાશ થાય છે એમ ઘણો ચેતનાતુર થઈને બેઠો તેના મનમા એવો વિચાર થયો કે બેશી રહેતા ઝઘ થવાનું નથી, હિંમત કરૂં, અને એ સર્વ ઋદ્ધિ હુટી લઈ આવું એમ વિચારી પોતાનો દુધ્યાન નામનો જે બલાત્મી તેને તેડાવી કહ્યું કે-આપણુ દુષ્ટુદ્ધિ નામે વહાણુ તૈયાર કરો, અને હુદ્યાચાર પ્રમુખ ઝહાજ છે તે સર્વ તૈયાર કરો, પશ્ચાત્ રાગ અને દ્વેષરૂપ ચેતનાઓને જીતી કે આપ આપણી મેના લઈને તૈયાર થાઓ, સર્વસુખટોને સંભળ કરી તે ચેતનાઓ વહાણુમા બેઠા અપાટા બધ બવસસુદ્રમા તે વહાણુ ચાલવા લાગ્યું, ચાલતા ચાલતા લડાઈની જગ્યા ઉપર આવ્યું, તે વારે ધર્મરાજના સુખટો જે ચારિત્ર રૂપ વહાણુને વિષે સ્થિરતા રૂપ મઠળમા બેઠા હતા, તેમણે મોહ રાજાનું સૈન્ય દીકું, દેખીને તુરત ઉઠી સંભળ થઈને રણમડપ ભૂમિપર આવ્યા

તત્ત્વ ચિંતા-ઉપયોગ રૂપ જે વહાણુ તે લઈને સંભળ થયા પછી મોહરાજ સાથે માહોમાહે સુદ્ધ કરવા લાગ્યા, સમ્યક્ દર્શન પ્રધાને મિથ્યાત્વ પ્રધાનને જીત દેશાએ પહોચાલ્યો ઉપશમ નામના સુખટે કપાયાદિ ચોરટાઓને હરાવી નસાડી મૂક્યા શીયલ સુખટે કદર્પ ચોરને જીત્યો વૈરાગ્ય સુખટે હાગ્યાદિ પડ્ગિપુને જીત્યા શ્રુતજ્ઞાન તથા યોગાદિ સુખટે નિદ્રાવિકથાદિ સુખટોની ખાખાવીખી કરી નાખી

ઈન્દ્રિયનિશ્ચય સુભટે અસ યમ ચોરને હર્યો. ધર્મધ્યાન ને શુદ્ધધ્યાન એ બે સુભટોએ આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન એ બે સુભટોને હર્યા. ક્ષયોપશમયોદ્ધાએ દર્શનાવરણી શત્રુને હર્યો. વળી અશાતારૂપ મોહરાજાનું સૈન્ય તે પુણ્યઉદ્ધયોદ્ધાના બળથી નાહુ હવે આવી દશા દેખીને દ્રવ્ય સ્વરૂપ હાથી ઉપર બેઠી, ગગરૂપ પુત્રે કરી સહિત મોહરાજા લડાઈ કરવા પોતે આવ્યો, ત્યારે ધમ રાજા, શ્રદ્ધારૂપ અષ્ટાપદવાહન ઉપર બેઠીને જ્ઞાનરૂપપુત્ર સહિત ચલ્યો, અને મોહરાજાને સહેજમા હર્યો, મોહરાજાના સર્વ સૈન્યનું નિકેદન કર્યું તેવારે યુનિ મહારાજે મહા ધ્યાન દને પ્રાપ્ત કર્યો. ધર્મરાજાના પક્ષાયથી પોતાનું ઈષ્ટકાર્ય સર્જ્યું તેવારે તે યુનોશ્વર મહા વ્યવસાયી થયા. કોઈ રીતનો તેમને ભય રહ્યો નહીં, અને ચારે દિશાએ વેપાર કરવા લાગ્યા.

એવી રીતે પોતાના મનની અહર બંને સૈન્યનું સ્વરૂપ વિચારવું અત્ર બહારનો કોઈ ચોર નથી, તેમ રાજા પણ કોઈ નથી સ્વસ્વરૂપાનુયાયીપણે પ્રવર્તે તો ધર્મરાજાના પક્ષની જીત સમજવી, અને પરાનુયાયીપણે પ્રવર્તે તો મોહરાજાના પક્ષની જીત સમજવી, એમ પોતાના અતરૂમા બંને સ્વરૂપ વિચારવાના છે એ ધર્મધ્યાન જોયા શુભ ઠાણાથી તે સાતમા શુભઠાણા સુધી હોય છે જે ચોથેશુભ ઠાણે ધર્મધ્યાન ન હોય તો સમકિત રહે નહીં આઠમા શુભ ઠાણાથી શુદ્ધધ્યાનનો પ્રારંભ થાય છે.

એ ધમ ધ્યાનની ભાવનાઓ ચાર છે ૧ મૈત્રીભાવના ૨ પ્રમોદ ભાવના, ૩ કારૂણ્ય ભાવના, ૪ અને માધ્યસ્થ્યભાવના એ ચાર ભાવના છે.

મૈત્રી ભાવના—એટલે સર્વ જીવ સાથે મિત્રતા ચિંતવવી તેને મૈત્રી ભાવના કહે છે મિત્ર પોતાના મિત્રનું જેમ બહુ કરવા ચાહે છે, તેમ સર્વ જીવનું બહુ ચિંતવવું સત્તાએ સર્વજીવો સરખા છે, સજાતીય છે, કેમ આપણો શત્રુ નથી, અને કોઈ મિત્ર નથી કર્મ જોજ

શત્રુ છે પણ પ્રતિ શરીર ભિન્ન એવા છવો તે શત્રુ નથી તેઓ ખીચારા કર્મના વડ પડ્યા છે તેથી ખીજાનું બૂડું ડરવા ચાહે છે, પણ કર્મ રહિત નિર્મળ હોત તો કદિ કોઈનું બૂડું કરવા ઈચ્છત નહીં જેમ સિદ્ધના છવો કર્મરહિત છે, તેથી તેઓ કોઈનું બૂડું કરવા તે સમર્થ થતા નથી, તેમ સર્વ છવો કોઈનું બૂડું ડરવા સમર્થ નથી સુખ હું ખ કરનાર કર્મ છે, કર્મ એ મહાવેરી છે સર્વ છવો જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રે કરી એક સરખા છે, માટે સર્વ છવોનું હિત થાય તેમ ચિતવવું સર્વ છવો ધર્મ પામે તો સાડ, એવી જે ચિતવના તે મૈત્રી ભાવના બાંધવી

૨ પ્રમેદ ભાવના—શુભ્રાચી ધર્મીઓને દેખી મહા હર્ષ પામવો, શુભ્રવતને દેખીને શુભ્રદિધારક વિચારે કે તે મહાજ્ઞાની શુભ્રી છે, જે જે ધર્મી છવો હોય તેને દેખી તેને આનંદાશુ આવે, વળી મહાસુનિના મેળાપથી હર્ષ પામે અને મનમા વિચારે કે, અહો મારા ધન્ય ભાગ્ય કે કૃપા સમુદ્ર, ક્ષમાભાર, મહાસુનીશ્વરના દર્શન થયા અહો ! હું તેમની સેવા કરીશ મારા સર્વ પાપ જશે, વળી તે શુદ્ધ અનંત શુભ્રના ધણી છે, મોક્ષ સુખના હાતાર છે, મોક્ષ માર્ગના સાર્થવાહ છે તત્ત્વ હોગી છે, પગ ભાવ ત્યાગી છે, અભાવ રમણી છે અજ્ઞાની છવોને જ્ઞાનરૂપ અશુભ્રના દેનાર, દુર્ગતિ પડતા પ્રાણીને વારનાર, સુગતિ પહોચાડનાર, જ્ઞાની, ધ્યાની, મૈત્રી, વૈરાગી અને ત્યાગી એવા સુનીશ્વર મહારાજના દર્શન થયા તે માડ મોટું ભાગ્ય બાંધવું વળી શુદ્ધ મહારાજના ઉપડા રત્ન આશીર્વાદ કોઈપણ રીતે યમ થકાય નહીં, તેવા શુદ્ધ છે અહો ! ધન્ય ઘડી આજ, ધન્ય દિવસ આજનો, આજ હું કૃતાર્થ થયો, આજ મને સ્યાદાદધર્મ સાબળવાનો યોગ મળ્યો એમ ચિતવે ન્યા આત્મ સ્વરૂપની વાતો થઈ રહી છે, ત્યા પછુ ઘણો આનંદ માને, વળી શુદ્ધ આદિકના મળવાથકી વિચારે જે આજ મને ચિતામણિ રત્ન કોટાકોટી મળ્યા સાધર્મી ભાઈને પણ દેખી રોમરાશી ખડી થાય એ રીતે ખીજ પ્રમેદ ભાવના કહી

હવે ત્રીજી કારણસાવના કહે છે

સર્વ જીવ ઉપર દયા રાખવી અહો ! આ જીવ ક્યારે ધર્મ પામશે દયા બે પ્રકારની છે દ્રવ્યદયા અને જીજ્ઞાસાવદયા. તેમજ જીવના દશ પ્રાણનું રક્ષણ કરવું તે દ્રવ્ય દયા છે અને તે જીવને વીતરાગ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવવી, ધર્મની જોગબાણ કરાવવી તે ભાવ દયા છે વીતરાગ ભગવતે આઠ પ્રકારની જીવોઉપર દયા ચિતવવાની કહી છે પણ આ ઠેકાણે મથ ગૌરવ થાય માટે લખી નથી

હવે ચોથી માધ્યસ્થસાવના કહે છે,

મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી સર્વ જીવોને દેખવા તથા મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી તત્વાદિકની તથા ધર્મની પરીક્ષા કરવી મિથ્યાત્વી, અને જીવધાતી પ્રાણીઓને દેખી તેમના ઉપર ક્રોધ કરવો નહિ, મનમા ચિતવવું કે, જો બીજારા જીવ કર્મના યોગે જોવા થયા છે, પણ કર્મનો નાશ થયે છતે જો જીવ શુદ્ધ સ્વરૂપ રમણી યશે કોના ઉપર દ્રેષ કરવો ? અને કોના ઉપર રાગ કરવો ? ઇત્યાદિ ચિતવવું તેને માધ્યમ્ય સાવના કહે છે

માધ્યમ્ય સાવથી રાગ દ્રેષની પતિષ્ઠિતિ મન્દ પડે છે, અને સર્વ ન્યાયદૃષ્ટિથી સત્ય દેખી શકાય છે

હવે શુકલધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે

શુકલ ધ્યાનના ચાર પાયા છે, ૧ પૃથક્ત્વ વિતર્ક સપ્રવિચાર, ૨ જોત્તવવિતર્ક અપ્રવિચાર, ૩ સૂક્ષ્મક્રિયા અપ્રતિપાતિ ૪ ઉચ્છિન્ન ક્રિયા અનિવૃત્તિ આ ચાર પાયાનું તત્ત્વાર્થસૂત્ર, સમ્મતિતર્ક અને યોગશાસ્ત્ર વગેરેમા વિશેષતઃ સ્વરૂપ પ્રતિપાદન કર્યું છે

૧ પ્રથમ પાયામા પૃથક્પણે દ્રવ્ય શુભ અને પર્યાયનું શુદ્ધ જ્ઞાનના આલ જનવડે એક ચિતવ્યા પછી અન્ય એમ વિકલ્પ સહિત ધ્યાન કરવામા આવે છે

૨ બીજા પાયામા દ્રવ્ય શુભ પર્યાયની એકતા કરી શુદ્ધ જ્ઞાનના

આલબનવડે વિકલપરહિત વીર્ય ઉપયોગની એકાગ્રતાએ ધ્યાન કરાય ॥

એ એ પાયામા શ્રુતજ્ઞાનાલબીપણ છે, અવધિજ્ઞાન અને મન પર્યવજ્ઞાનના ઉપયોગમા વર્તતો કોઈ જીવ ધર્મધ્યાન અને શુદ્ધધ્યાન કરી શકે નહીં બીજા પાયાના ધ્યાનથી આત્મા, જ્ઞાનાવસ્થીય, દર્શનાવસ્થીય, મોહનીય અને અન્તરાય, એ ચાર ધાતી કર્મનો ક્ષય કરી કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરે છે

૩ ત્રીજા સૂક્ષ્મ અપ્રતિપાતિ નામના ધ્યાનમા કેવલજ્ઞાની સૂક્ષ્મ મન, વચન અને ક્રાયાના યોગને રૂપે છે, શૈલેથી કચ્છુ કરે છે અને અપ્રતિપાતિ, નિર્મળ અગ્રલતા રૂપ પરિણામને પામે છે

૪ ઉચ્છિન્ન ક્રિયાનુવૃત્તિ નામના ચોથા પાયામા યોગ નિરોધ કર્યા પછી બાકી રહેલી તેર પ્રકૃતિ ખપાવે છે, અકર્મા થાય છે, સર્વપૌદ્ગલિકક્રિયાથી રહિત થાય છે, સર્વક્રિયાને ઉચ્છેદ કરી, અક્રિય બને છે, અને એક સમયમા સિદ્ધસ્થાનમા જઈ સાદિ અનતમા ભાગે રહે છે, ત્યાંથી કદી સંસારમા પાછો આવતો નથી પદ્મ, પિંડસ્થ, રૂપસ્થ અને રૂપાલીત એ ચાર પ્રકારનું ધ્યાન કરવાથી આત્મા ચોતાના અનત સફળોને પ્રગટ કરી પરમાત્મપદ પામે છે અરિહતાદિપદદ્વારા ધ્યાન ધરવું, શરીરરૂપ પિંડમા રહેલા આત્માનું ધ્યાન ધરવું, કર્મરૂપી છે, તેની સાથે રહેલા આત્માના સ્વરૂપનો વિચાર કરવો, કર્મરૂપી છે, તેનાથી વિન્ન આત્મા અરૂપી છે, તે અરૂપી આત્માનું ધ્યાન ધરવું, ઈત્યાદિ અનેક પ્રકારના ધ્યાનવડે આત્મા સકલ કર્મનો ક્ષય કરીને અનત શક્તિઓ મેળવી સિદ્ધ પરમાત્મા બને છે ભૂતકાળમા અનૂત જીવેલ ધ્યાનનું પ્રતાપે સુકિત પામ્યા, અને ભવિષ્યમા પામશે

इत्येव ॐ अहमहावीर शान्तिः ३

अन्त्यमङ्गलम्

धर्म ध्यानप्रभावयी, कर्मफलशुविनाश,	
शुक्ल ध्यान प्रभावयी, मुक्तिपुरीमा वास	१
सप्तभगीने सातनय—, चारनिक्षेपासार;	
गुरुगमयी मन धारता, पामे भवजलपार	२
द्रव्य गुण पर्यायने, सम्यग् ध्याये जीव,	
निश्चयने व्यग्रहारयी, करता पामे शिव	३
ओगणिश अठावननो, चैत्र शुक्ल सुखकार;	
प्रतिपदादिन पूर्ण ग्रन्थ,—करता हर्ष अपार.	४
नगर पादरा शोभतु, शान्तिनाथ सुखकार,	
वकील मोहनलालभाई, विज्ञप्ति करनार	५
विज्ञप्तिथी ए रच्यो, नरनारी सुखकार,	
योग्य जीवने सम्पजे, ध्यान सदा हितकार.	६
आगम समुद्र अपार छे, कोइव पामे पार,	
श्रुतचिदु अमृततण्डो, सर्वरोग हरनार	७
गुरुसुखसागरप्रेमयी, नाठा सयळा क्लेश,	
बुद्धिसागरप्रेमयी, रचता शांति हमेश	=

क्रियोद्धारक श्रीनेमसागरजी तच्छिष्य चारित्र्य धूडामणि
 श्रीरविसागरजी तच्छिष्य शान्तमूर्ति श्रीसुखसागरजी तच्छिष्य
 श्रीबुद्धिसागररचित ध्यानविचारग्रन्थ समाप्त० ॐ शांति ३

सप्त १८५८

चैत्र सुदि १

शु ५१६११

लेखक—मुनि बुद्धिसागरसूरि

[સ્થાપન-જ્ઞાનપચમી-વીર સવત્ ૨૪૩૫]

જો તમારે તત્વજ્ઞાનના ઉત્તમ સિદ્ધાંતો, સરલ અને પ્રિય શૈલીમાં સમજવા હોય અને પોતાનું હૃદય નિર્મળ મનાવવું હોય, તો મડળ તરફથી પ્રગટ થયેલ —

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી ગ્રન્થમાળા અવશ્ય વાંચો.

મજબુર ગ્રન્થમાળામાં પ્રગટ થયેલ ગ્રન્થોને વાંચી, મનન કરી, તમારા આત્માને ઉચ્ચ શ્રેણીએ ચઢાવો. ઉત્તમ ગ્રન્થો એજ અપૂર્વ મત્સંગ છે. ખચીત આ ગ્રન્થોના મનનથી ઘણું જાણવા અને મેળવવા પામશો—આચાર્યશ્રીની લેખનશૈલી—માધ્યસ્થ દૃષ્ટિવાળી હોવાથી, દરેક ધર્માવલંબીઓ તેને પ્રેમપૂર્વક વાંચે. દરેક ગ્રન્થોમાં અધ્યાત્મજ્ઞાન અને તત્વજ્ઞાન મળી વિવેચન મુખ્ય છે.

વૈરાગ્ય, ઉપદેશક અને યોગક, પદો—સજનો—તે તે વિષયમાં હક્ષતા કરી નાખે છે. દરેક પદોનો સાર વિચારણીય છે અનેકાન્ત દૃષ્ટિથી, હૃદયની વિશાળતાપૂર્વક અને પ્રીય તથા પથ્યવાણીથી દરેક જણને ઉત્તમ ધનાવી શકાય છે અને તે મુજબ આ ગ્રન્થો છે.

માત્ર વાચકોના હિતાર્થે, ઉદાર ગૃહસ્થોની સહાયવડે (કોઈ પણ ગ્રન્થ પ્રકાશક મડળ કરતા) ઓછામાં ઓછી કીંમત રાખવાની પહેલ આ મડળેજ કરી છે—ઓછી કીંમત છતાં છપાઈ—કાગળ—ખંધાઈ વગેરે કામ સુઠર થાય છે, તદ્ ઉપરાંત વધુ પ્રચારાર્થે—પ્રભાવના, વિદ્યાર્થીઓને ધંનામ અને ભેટ આપનાર માટે વધુ નહોતો મગાવનારને (શીલીકમાં હોય તો) બની શકતી ઓછી કીંમતે આપવામાં આવે છે.

જેઓને પ્રગટ થઈ ચુકેલા અને થવાના ગ્રન્થો પૈકી, કોઈપણ ગ્રન્થો પોતાના સુરખી કે સ્નેહી અને ઉપચારીઓના સ્મરણાર્થે, પ્રગટ કરવાને ઇચ્છા હોય તેમને તે મુજબ મડળ સગવડ કરી આપે છે.

પત્રવ્યવહાર—મુબાઈ—ચ પાગલી વ્યવસ્થાપક—અધ્યાત્મ જ્ઞાનપ્રસારકે મડળ તથા ચાહરા (ગુજરાત) વડીલ મોહન

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડલ.

[સ્થાપન-જ્ઞાનપરચમી-વીર સવત્ ૨૪૩૫]

એ તમારે તત્વજ્ઞાનના ઉત્તમ સિદ્ધાંતો, સ્ફુટ અને પ્રિય શૈલીમાં
સમજાવા હોય અને પોતાનું હૃદય નિર્મળ બનાવવું હોય,
તો મહાન તરફથી પ્રગટ થયેલ—

શ્રીમદ્ બુદ્ધિમાગરજી ગ્રંથમાળા અવરૂપ વાચો.

મજકુર ગ્રંથમાળામાં પ્રગટ થયેલ ગ્રંથોને વાંચી, મનન
કરી, તમારા આત્માને ઉચ્ચ શ્રેણીએ ચઢાવો. ઉત્તમ ગ્રંથો એજ
અપૂર્વ સત્સંગ છે ખરીત ના ગ્રંથોના મનનથી પણ સ્વસ્થતા
અને મેળવવા પામશો—આચાર્યશ્રીની લેખનશૈલી—નાદુરુપ દૃષ્ટિવાળી
હોવાથી, હરેક ધર્માવલખીઓ તેને પ્રેમપૂર્વક વાંચે છે. હરેક ગ્રંથોમાં
અધ્યાત્મજ્ઞાન અને તત્વજ્ઞાન સબંધી વિવેચન નુખ્ય છે.

વૈરાગ્ય, ઉપદેશક અને બોધક, પદો—મજનો—તે તે વિવિધતા
લક્ષણતા ઠરી નાખે છે. હરેક પદોનો સાર વિચારણીય છે અનેકાન્ત
દૃષ્ટિથી, હૃદયની વિશાળતાપૂર્વક અને પ્રીય તથા પર્યવશાત્પ્રીયી હરેક
જલુને ઉત્તમ બનાવી શકાય છે અને તે મુજબ આ ગ્રંથો છે.

માત્ર વાચકોના હિતાર્થે, ઉદાર ગૃહગ્રંથોની સહાયવડે (કોઈ
પણ ગ્રંથ પ્રકાશક મહાન કરતા) જોછામાં જોછી કૌમત રાખ-
વાની પહેલ આ મહાજેઠ ઠરી છે—જોછી કૌમત છતાં છપાઈ—કાગ-
ળધાઈ વગેરે કામ સુદૃઢ થાય છે, તદ્ ઉપરાંત વધુ પ્રચારાર્થે—
પ્રસાવના, વિદ્યાર્થીઓને ધંનામ અને ભેટ આપનાર માટે વધુ નંદ્યો
મગાવનારને (શીલીકમા હોય તો) બની શકતી જોછી કૌમતે
આપવામાં આવે છે.

જેઓને પ્રગટ થઈ ચુકેલા અને ચવાના ગ્રંથો પૈકી, કોઈપણ
ગ્રંથો પોતાના મુરખી કે સ્નેહી અને ઉપગારીઓના સ્મરણાર્થે,
પ્રગટ કરવાને ઈચ્છા હોય તેમને તે મુજબ મહાન સગવડ કરી આપે છે.

પરવ્યવહાર—મુબાઈ—ચ પાગલી વ્યવસ્થાપક—અધ્યાત્મ
જ્ઞાનપ્રસારક મહાન તથા પાદરા (શુજરાત) વડીલ મોહન
લાલ હીમચંદ. એ સરનામે કરવો.

अन्त्यमङ्गलम्

धर्म ध्यानप्रभावयी, कर्मफलश्रुतिनाश,	१
शुक्ल ध्यान प्रभावयी, मुक्तिपुरीमा वास.	
सप्तमर्गाने सातनय-, चारनिक्षेपा सार;	२
गुल्गामयी मन धारता, पामे भवजलपार	
द्रव्य गुण पर्यायने, सम्पत् याव जीव,	३
निश्चयने व्यग्रहारयी, करता पामे शिव	
ओगणिश अठावननो, चैत्र शुद्ध सुखकार;	४
प्रतिपदादिन पूर्ण ग्रन्थ,-करता हर्ष अपार.	
नगर पादरा शोभतु, शान्तिनाथ सुखकार;	५
वज्रील मोहनलालभाई, विज्ञप्ति करनार	
विज्ञप्तियी ए रच्यो, नरनारी सुखकार,	६
योग्य जीवने सम्पजे, ध्यान सदा हितकार.	
आगम समुद्र अपार छे, कोइए पामे पार.	७
श्रुतचिदु अमृततणो, सर्वरोग हरनार	
गुरुसुखसागरमेमयी, नाठा सघळा स्नेह;	८
बुद्धिसागरमेमयी, रचता शाति हमेश.	

त्रियोद्धारक श्रीनेमसागरजी तच्छिष्य चारित्र चूडामणि
 श्रीरविसागरजी तच्छिष्य शान्तमूर्ति श्रीसुखसागरजी तच्छिष्य
 श्रीबुद्धिसागररचित ध्यानविचारग्रन्थ समाप्त० ॐ शाति: ३

सन् १९५८

चैत्र शुद्ध १

शु ५६५१

लेखक-भुनि बुद्धिसागरसूत्रि

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડલ.

[સ્થાપન-જ્ઞાનપદ્યમી-વીર સવત્ ૨૪૩૫]

જે તમારે તત્વજ્ઞાનના ઉત્તમ સિદ્ધાંતો, સરલ અને પ્રિય શૈલીમાં
સમજાવા હોય અને પોતાનું હૃદય નિર્મળ બનાવવું હોય,
તો મહાન તરફથી પ્રગટ થયેલ —

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી ગ્રંથમાળા અવશ્ય વાંચો.

મજકુર ગ્રંથમાળામા પ્રગટ થયેલ ગ્રંથોને વાંચી, મનન
કરી, તમારા આત્માને ઉચ્ચ શ્રેણીએ ચઢાવો. ઉત્તમ ગ્રંથો એજ
અપૂર્વ મત્સંગ છે ખરીત આ ગ્રંથોના મનનથી ઘણું જાણવા
અને મેળવવા પામશો—આચાર્યશ્રીની લેખનશૈલી—માધ્યસ્થ દૃષ્ટિવાળી
હોવાથી, દરેક ધર્માવલખીઓ તેને પ્રેમપૂર્વક વાંચે છે દરેક ગ્રંથોમા
અધ્યાત્મજ્ઞાન અને તત્વજ્ઞાન સખધી વિવેચન મુખ્ય છે

વૈરાગ્ય, ઉપદેશક અને બોધક, પદો—બજનો—તે તે વિષયમા
લક્ષતા કરી નાખે છે દરેક પદોનો સાર વિચારણીય છે અનેકાન્ત
દૃષ્ટિથી, હૃદયની વિશાળતાપૂર્વક અને પ્રીય તથા પથ્યવાણીથી દરેક
જણને ઉત્તમ બનાવી શકાય છે અને તે મુજબ આ ગ્રંથો છે

માત્ર વાચકોના હિતાર્થે, ઉદાર ગૃહસ્થોની સહાયવડે (કોઈ
પણ ગ્રંથ પ્રકાશક મહાન કરતા) ઓછામા ઓછી કીંમત રાખ-
વાની પહેલ આ મહાજોઈ કરી છે—ઓછી કીંમત છતાં છપાઈ—કાગળ—
બધાઈ વગેરે કામ સુદર થાય છે, તદ્ ઉપરાંત વધુ પ્રચારાર્થે—
પ્રભાવના, વિદ્યાર્થીઓને ઈનામ અને લેટ આપનાર માટે વધુ નહોતો
મગાવનારને (શીલીકમા હોય તો) બની શકતી ઓછી કીંમતે
આપવામા આવે છે

જેઓને પ્રગટ થઈ ચુકેલા અને થવાના ગ્રંથો પૈકી, કોઈપણ
ગ્રંથો પોતાના મુરખી કે સ્નેહી અને ઉપગારીઓના સ્મરણાર્થે,
પ્રગટ કરવાને ઈચ્છા હોય તેમને તે મુજબ મહાન સગવડ કરી આપે છે.

પત્રવ્યવહાર—મુબારક—ચ પાગલી વ્યવસ્થાપક—અધ્યાત્મ
જ્ઞાનપ્રસારક મહાન તથા પાદરા (ગુજરાત) વાં
લાલ હીમચંદ. એ સરનામે કરવો

અ-થો નીચલા સ્થળેથી વેચાણ મળશે

૧ ખાદરા—વકીલ મોહનલાલ હીમચંદ

૨ મુબઈ—મેસર્સ મેધલ હીરજી-ડે પાચધુની

૩ „ શ્રી અમિયાલ રામપ્રસાદકે મળ-ડે બાપાગલી

ગમે તેવા નાનાં મેં દા પ્રસંગે નાની મેલ્ટી રકમની શ્રી
યશોનિજયજી જૈન ગુરૂકૃપાને સ્થાપ કરનાર બૂનશો નહી

